

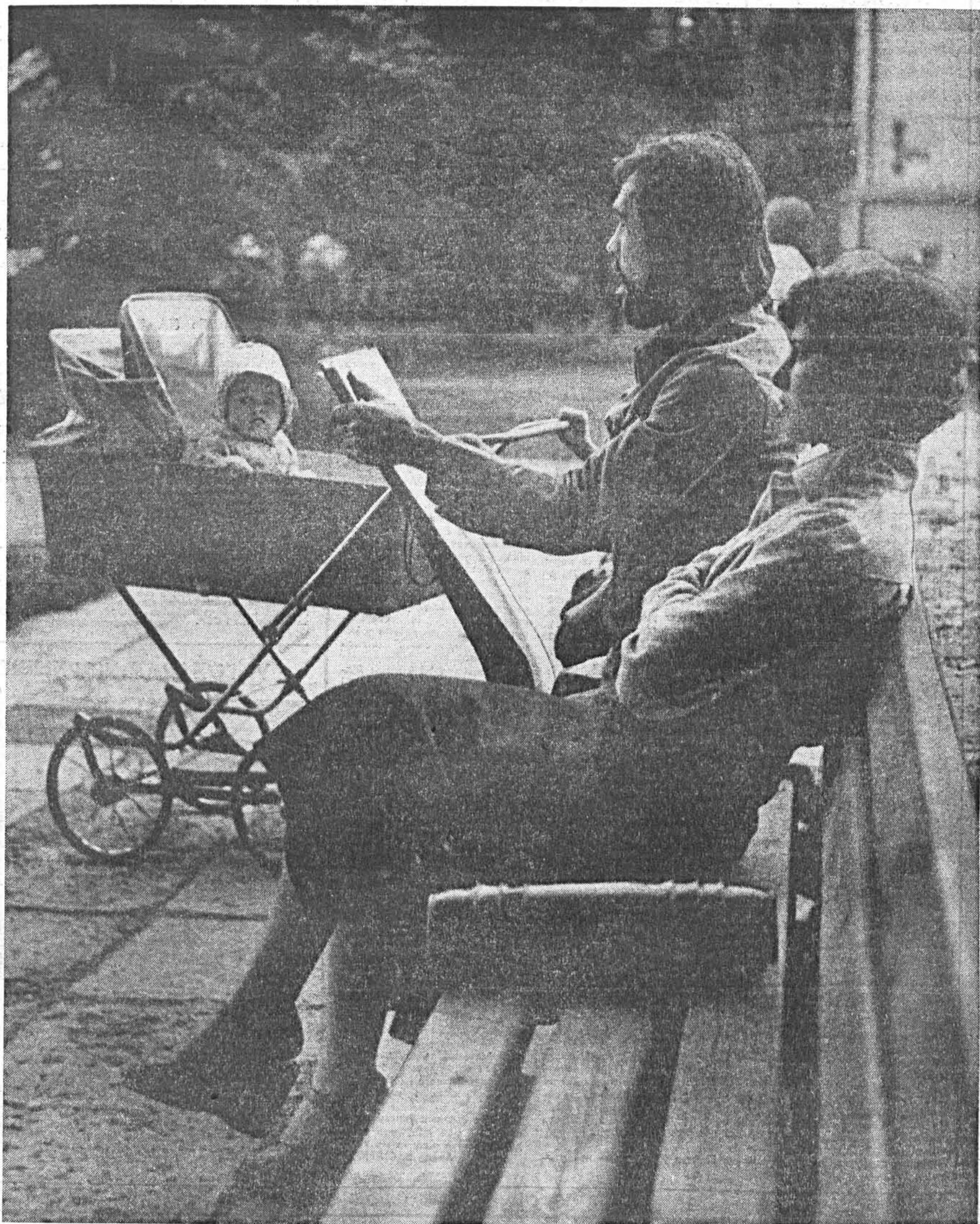
Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 33 (2872)
19 жніўня 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАПЕННЯ СІЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

ПЕСНЯРАМ ЗЯМЛІ БЕЛАРУСКАЙ

Выдавецтвы, творчыя саюзы, многія грамадскія арганізацыі пачалі падрыхтоўку да 100-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. У сталіцы рэспублікі створаны камітэты па правядзенню юбілейных мерапрыемстваў. Да знамянальных дат выйдучы ў свет новыя выданні іх твораў на беларускай, рускай і многіх мовах народаў свету, успаміны сучаснікаў аб жыцці, літаратурнай, навуковай і грамадскай дзейнасці паэтаў. У рэспубліцы будучы праведзены мастацкія выстаўкі, прысвечаныя юбілярам, кінематаграфісты здымуць новыя да-

кументальныя і мастацкія фільмы, экранізуюць літаратурныя творы. У памятных месцах, звязаных з жыццём народных песняроў, з'явіцца новыя мемарыяльныя дошкі і знакі. На былым кутары Смольня ў Стаўбцоўскім раёне, дзе адбылася іх першая сустрэча, плануецца ўсталяваць помнік. Да 60-годдзя Вялікага Кастрычніка будзе адкрыты філіял Літаратурнага музея Янкі Купалы ў вёсцы Ляўкі Аршанскага раёна. Тут доўгі час жыў і працаваў паэт, у будынку ляжэнства ён наймаў пакой. Папоўніцца новымі экспанатамі і Літаратурны музей Якуба Коласа.

Падрыхтоўка і святкаванне юбілеяў, якія паводле рашэння ЮНЕСКА, будуць адзначацца ва ўсім свеце, стане яркай дэманстрацыяй даягненняў Савецкай Беларусі ў галіне культуры, паказае багатыя магчымасці, што адкрывае перад народамі сацыялізм.

60 З КАСТРЫЧНИКАМ У СЭРЦЫ

годзе ў Раманава, акупіраванае белапалкамі, на падпольную работу. Ён уступіў у бальшавіцкую партыю яшчэ ў гады імперыялістычнай вайны, за што не раз сядзеў у турме. Даніла Налівайчык, Міхаіл Турбан, Фёдар Цяцёрскі — тыя таксама пайшлі за братамі Кашанскімі.

Якую будучыню, якое жыццё маляваў ім камуніст Кашанскі! Нібыта ён ужо сам пабыў і цяпер вярнуўся з таго будучага жыцця...

У Пятра і жонка была да яго падобная. Настаўніца Ганна Сямёнаўна Кашанская пакінула школу і пайшла камунаркай у камуне сеяць зерне разумнага, вечнага разам са сваім мужам. У маёнтку пана Федароўскага завуло нечуванае ніколі дагэтуль жыццё: з песнямі ішлі камунары на работу, а песнямі варочаліся з работы. А ў дні рэвалюцыйных свят усе як адзін з чырвонымі сцягамі (і зноў жа з рэвалюцыйнымі песнямі) ішлі на мітынг у Леніна. Камунары з чырвонымі банта-

лісткі календара і прыпамінаю, што першым падручнікам палітграматы некалі ў нас, дома, ды не толькі ў нас, а і ва ўсёй нашай вёсцы, быў той адрыўны насценны календар, лісткі якога ніколі не прападалі марна — ішлі на цыгеркі мужчынам.

Календар гэты пачынаў сваё жыццё працоўным днём сельніна за плугам і рабочага з молатам у магутных руках. Гэты новы сімвал новага жыцця, заваяванага Вялікім Кастрычнікам, выклікаў тады ў сялянскіх хатах пачуццё сур'ёзнай павагі і стрыманага задавальнення: вось, маўляў, у якой цяпер пашане селянін, у якой пашане чалавек з мазалямі на руках.

Другое, што вывучылася адразу ж і таксама без усякай азбукі і прынуці, былі словы, напісаныя буйнымі літарамі пад партрэтам чалавека, якога ведаў кожны малы і стары, нават у самай цёмнай, у самай забітай вёсцы: «Ленін — вялікі правадыр рабочых і сялян».

Такімі былі першыя на вёсцы ўрокі палітграматы.

... Да таго ж часу, калі дзеці майго ўзросту навучыліся (не ведаючы яшчэ ніводнай літары) «чытаць» календарную палітграматы, у нашай вёсцы быў ужо камсамалец... Няхай сабе ўсяго толькі адзін, затое свой! Толя Бараноўскі — сын настаўніка, які ўсё сваё жыццё, не мяючы сталага прытулку, вучыў дзяцей па чужых вёсках. Як я прыпамінаю цяпер, Толя быў на той час прарокам нашых Ліпнікоў, іх светлым промнем, іх правадыром у новую і дзіўную сваёй невядомай будучыню.

З ім прыходзілі ў нашы Ліпнікі кожны раз новыя газеты і навіны пра тое, «што дзе чуто на свеце». Ён збіраў кожны раз сходкі вясковай моладзі з чытаннем баявых вершаў і спевамі першых савецкіх песень. І сёння памятаю, як трэслася старая хата цёткі Іваніхі ад тых спеваў:

«Смело мы в бой пойдём,
За власть Советов,
И, как один, умрём
В борьбе за это!..»

Дзяўчаты адстаўлялі ўбок прасніцы, хлопцы пакідалі жартаваць з дзяўчатамі — усе яны былі ў той момант разам з Толем. А Толя ў расшпіленай чорнай скуранцы, з папружкэй наўскаска сіння касавароткі стаяў пасярэдзіне хаты — рукі ўзнятыя, твар натхнёны, дырыжыруе гэтым імправізаваным хорам...

Я заўсёды з удзячнасцю ўспамінаю жыццё гэтага чалавека — нейкая частка яго ўвайшла і ў маё асабістае, і ў жыццё мяіх аднагодкаў — камсамольцаў ужо трыццаціх гадоў. І заўсёды стараюся знайсці падабенства з ім ў сённяшніх камсамолак і камсамольцаў.

...Такія светлыя ўспаміны хваляюць мае адчуванні і мае думкі, калі я пішу гэтыя радкі.

Алена ВАСІЛЕВІЧ.

УСПОМНІЛІСЯ МНЕ — з маленства яшчэ — непаваротлівыя дзядзькі ў даўжэзных да пят саматканых суконных бурках, з ёмімі торбамі, напакананымі харчамі на тыдзень. Дзядзькі тыя — казалі ў нас дома — прыязджалі з «поля», недзе з-пад Раманава, прыязджалі на санях з прычэпленымі «сучкамі» рэ-

ЛЕНИН ТАК СКАЗАЎ

заць лес. (У тым іх «полі» лесу не было і авення). І паколькі справа была зімовая, начаваць дзядзькі астэваліся ў нашай вёсцы. Па трое-чацвёра мужчын у хаце. Платы за нацлег з іх ніхто не браў: дзе гэта бачана, каб пусціць чалавека ў хату пераначаваць ды яшчэ ўзяць з яго плату... За чыгун гарачае, з печы, капусты нацлешнікі разлічаліся з гаспадарамі сваімі сялянскімі навінамі. Затое якімі навінамі!

У колішнім Раманаве — пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі яно атрымала новую назву Леніна, — хадзілі чуткі, людзі аб'ядналіся ў камуну, абгулілі скаціну, зямлю, пазаворвалі межы і ўвесь свой агульны набытак дзялілі цяпер таксама камунай...

Гэтым чуткам у нас верылі і не верылі. Каб паехаў ды сам, на свае вочы, пабачыў тую іх камуну... У нашай вёсцы тады яшчэ толькі збіраліся першыя сходкі па калектывізацыі.

А камуна тым часам існавала і хвалявала людскія розумы і сэрцы! І прыцягвала да сябе, як магніт. У камуну ішлі і ехалі — часам з-за свету — шукальнікі і недаверкі, ішлі і ехалі адны, каб пераймаць і вучыцца, а другія, наадварот, каб хлусціць і абліваць брудам. Былі і такія, што лезлі ў гаршкі ў печы і ў камунарскія ложкі: што яны ядуць, гэтыя бязбожнікі, і ці праўда, што ўсе яны спяць у адной пасцелі? Камуну падпальвалі, на камунараў замахваліся з-за вугла кулакі...

У вёсцы Пучыты першымі аб'ядналіся для калектывнай грацы і калектывнага жыцця, разам са сваімі сем'ямі, родныя браты Кашанскія — Пётр і Мікалай. Камуніст Пётр Кашанскі вярнуўся ў дваццатым

мі на грудзях, камунаркі, усе як адна, у сінх спадніцах і чырвоных хусцінках. А наперадзе верхам на кані, як баявы камандзір, веў калону іх першы старшыня-камуніст Пётр Кашанскі...

Камуна імя Керла Маркса валодала 80 гектарамі ворнай зямлі, двіла 15 кароў, мела 11 рабочых коней, 45 свінней, 8 конных плугоў, 12 барон, адну селялку, адну жніярку...

— Пабачыце, прыйдзе час і на нашых палатках загудуць трактары... А па ўсіх нашых вёсках загарыцца электрычнасць! — Першы старшыня камуны імя Керла Маркса Пётр Сільвестравіч Кашанскі быў не толькі кіраўнік, ён быў яшчэ і аптыміст-летуценнік.

— Адкуль ты ўсё ведаеш? — у трактары на палатках і электрычнае святло ў хатах хацелася верыць і ўсім яго папленікам-камунарам.

— Так Ленін сказаў. Ленін пра гэта клапаціцца.

Што Ленін клапаціўся пра лепшую будучыню сялян — пра гэта на Случчыне ведалі. Ездзіла ж у Маскву дэлегаткай жанчына з вёскі Ісерна Вольга Капацэвіч. Расказвала потым на сходах, як гасціла яна ў Леніна, як Ленін распытваў у яе пра сялянскае жыццё, як даў у падарунак сталёвы плуг і насення канюшыны — каб везла ў сваю вёску, каб агітавала сялян за калектывнае жыццё.

З таго часу прайшло за паўстагоддзя і болей. Змяніўся за гэтыя гады свет і людзі. Змянілася жыццё. Хто б гэта ездзіў цяпер у той лес талакой на санях, з тымі «сучкамі»? Калгас шугануў бы цяпер грузавік з прычэпам або трактар.

● Гартую ў думках — назад —

РАЗМОВА АБ ЭКРАННЫМ МАСТАЦТВЕ

У Мінску працуе выязны сакратарыят праўлення Саюза кінематаграфістаў СССР, прысвечаны пытанням паказу на экране праўды гісторыі і сучаснага жыцця, узаемаадносін і сувязі паміж творчымі сіламі братніх рэспублік. Для ўдзелу ў ім прыехала дэлегацыя ў складзе сакратараў праўлення Саюза кінематаграфістаў СССР народнага артыста СССР, Героя Сацыялістычнай Працы С. Герасімава, А. Караганова, А. Каплера, Р. Мар'ямава, У. Махаева, У. Санаева, крытыкаў У. Баскава і Я. Сурнова, кіназнаўцаў і прантыкаў кіно. Удзельнікі пасаджэння знаёмляцца з фільмамі, створанымі творчымі работнікамі Беларусі, абмяркуююць надзённыя праблемы развіцця кінамастацтва ў святле пастаноў ЦК КПСС па ідэалагічных пытаннях, стан і меры па даслеяштва паліпшэнню выхавачай дзейнасці і павышэнню майстэрства маладых дзеячаў кіно.

У рабоце выязнога сакратарыята ўдзельнічаюць намеснік старшыні Дзяржкіно СССР Б. Паўлёнак і старшыня Дзяржкіно БССР У. Мацвееў.

У САЮЗЕ ПІСЬМЕННИКАЎ БССР

Адбылося чарговае пасаджэнне сакратарыята праўлення Саюза пісьменнікаў БССР. Былі разгледжаны планы мерапрыемстваў Дома літаратара і Бюро прапаганды мастацкай літаратуры Саюза пісьменнікаў БССР, звязаныя з усенародным абмеркаваннем праекта новай Канстытуцыі СССР і з падрыхтоўкай да 60-годдзя Вялікага Кастрычніка. З паведамленнямі па гэтым пытанню выступілі намеснік дырэктара Дома літаратара Марыя Ароўка і дырэктар Бюро прапаганды Мікола Татур.

СЯРОД ЛЕПШЫХ

Сярод адзначаных пераможцаў закрытага конкурсу на лепшую сучасную намедыю, які праводзіла Міністэрства культуры СССР з 1 снежня 1975 года па 1 студзеня 1977 года, — беларускі драматург А. Петрашэвіч. Яго п'еса «Укралі кодэкс» атрымала другую прэмію.

АДРАС УНІВЕРСИТЭТА — ГРОДНА

Савет Міністраў БССР прыняў пастанову аб арганізацыі Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Ён ствараецца на базе педагагічнага інстытута імя Янкі Купалы і правядзе першы набор студэнтаў у будучым годзе.

Універсітэт будзе рыхтаваць кадры па спецыяльнасцях: матэматыка, фізіка, гісторыя, руская мова і літаратура, беларуская мова і літаратура. У наступныя гады мяркуецца адкрыць новыя факультэты і аддзяленні.

«ХАРОШКІ» НА ШВЕДСКІХ ТЭЛЕЭКРАНАХ

Перадача пра беларускі харэаграфічны ансамбль «Харошкі» ў вялікім поспехам прайшла па шведскаму тэлебачанню. Газеты змясцілі станодчыя рэзэнзі, у якіх, у прыватнасці, падкрэсліваецца, што народная музыка, далёкая ад музыкі сучасных элэктрыфікаваных гітар, займае важнае месца ў культурным жыцці Савецкага Саюза. Савецкі Саюз вялікі, але ў ім цудоўна развіваюцца нацыянальныя культуры саюзных рэспублік. Прыкладам гэтага можа служыць Беларусь.

У СУВЯЗІ З ЮБІЛЕЕМ

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР кампазітар Д. Р. КАМІНСКІ за заслугі ў развіцці савецкага музычнага мастацтва і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння ўзнагароджаны ордэнам Дружбы народаў.

За вялікія заслугі ў развіцці савецкага тэатральнага мастацтва і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР ўзнагародзіў народнага артыста СССР З. Ф. СТОМУ Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

За шматгадовую літаратурную дзейнасць, актыўную грамадскую работу і ў сувязі з васьмідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР ўзнагародзіў пісьменніка ГУСЕВА Сілу Нічыпаравіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

У ГОНАР А. ЧАРНЫШЭВІЧА

Зялёная, па-вясковаму ціхая вуліца ў Радашковічах Маладзечанскага раёна... На ёй жыў са сваёй сям'ёй з 1957 па 1962 гады вядомы беларускі пісьменнік Арнадзь Чарнышэвіч. Тут ён напісаў многія творы, у тым ліку раман-хроніку «Засценан Малінаўна», якія сталі важнымі здабыткамі беларускай літаратуры.

Удзячныя радашкаўчане з бунетамі кветак прыішлі нядаўна на гэтую вуліцу, якая названа імям Арнадзь Чарнышэвіча, да ўтульнага дома, дзе ён жыў, каб удзельнічаць у цырымоніі адкрыцця мемарыяльнай дошкі.

Першае слова сказаў сакратар Маладзечанскага райнома партыі Вячаслаў Антонавіч Ляшковіч.

Пра жыццёвы і творчы шлях пісьменніка шчыра і цёпла гаварыў сакратар праўлення СП БССР Іван Чыгрынаў. Літаратуразнаўца Адам Мальдзіс, які працаваў у былой радашковіцкай раённай газеце яраз у тыя гады, калі там жыў Арнадзь Чарнышэвіч, расказаў прысутным пра сустрэчы з пісьменнікам, пра яго чалавечыя якасці.

БРАЦКІМ ДЫХАННЕМ САГРЭТЫ

Бадай, у кожнага з нас знаёмства з гэтым далёкім краем пачынаецца з дзяцінства. Яшчэ ў школе мы з захапленнем чыталі мілагучныя вершы і поўныя жыццёвай мудрасці рубаі Рудакі, Фірдаусі, Хаяма, знаёмліліся з гераічным жыццём вучонага і філосафа Абу-Алі ібн-Сіна (Авіцэны).

Народ Таджыкістана (гэтага слова нельга было ўбачыць на дарэвалюцыйных картах) быў да Кастрычніка бедны і бяспраўны. Цікавыя, напрыклад, такія лічбы. Да Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі ў Таджыкістане на 206 чалавек насельніцтва прыходзіўся адзін пісьменны, была ўсяго адна бальніца на 40 ложкаў і 11 лячэбных і фельчарскіх амбулаторый.

Зараз Таджыкістан у адзін момант страі рэспублік дасягнуў небывалага росквіту. На берагах рэк выраслі гідрэлектрастанцыі, безжыццёвыя пустыні атрымалі ваду і ператварыліся ў квітнеючыя азісы з палямі бавоўны, вінаградамі, садамі. Зямля раскрыла свае багачыні: вугаль, соль, поліметалічныя руды. Паўсюль пралеглі чыгуны і шасейныя дарогі.

Сёння ў Таджыкістане вырошчваюць самую тонкавалакістую бавоўну ў краіне. Яе ўраджа самая высокая ў свеце.

У рэспубліцы створана высокаразвітая індустрыя. Развіты машынабудаванне і металапрацоўка, каларная металургія і лімічная прамысловасць, здабыча нафты і руд каларных металаў. На ўздыме лёгкая і харчовая прамысловасць. За гады Савецкай улады аб'ём прамысловай прадукцыі павялічыўся ў Таджыкістане больш чым у 590 разоў.

Велізарныя змены адбыліся ў культурным жыцці і побыце народа. Зараз у рэспубліцы працуюць тысячы школ, дзесяткі тэхнікумаў і вышэйшых навуковых устаноў, выходзяць мільённымі тыражамі кнігі і часопісы.

Адна з самых старажытных, таджыцкая літаратура, убіраючы ў сябе фальклор і багатую

спадчыну, убагацілася новымі жанрамі. Імёны лепшых яе прадстаўнікоў — Айні, А. Лахуці, Турсун-Задэ — атрымалі сусветную вядомасць.

Пасланцы сонечнага і высакаторнага краю — ганаровыя госці Беларусі. 15 жніўня ў горадзе-героі Мінску на Цэнтральнай плошчы ва ўрачыстай абстаноўцы адбыўся мітынг, прысвечаны адкрыццю ў нашай рэспубліцы Дзён Таджыцкай ССР. Працоўныя Беларусі сталі на ўдарную вахту ў гонар брацкай рэспублікі.

Пра поспех братняга народа, пра яго гераічнае рэвалюцыйнае мінулае, пра ўзлуженую хату да светлай будучыні раскажуць беларусам госці з Таджыкістана. Яны ўжо наведалі Мінскія станкабудаўнічыя заводы імя Кастрычніцкай рэвалюцыі і імя Кірава, аб'яднанне «Крышталі», камвольны камбінат, іншыя прадпрыемствы і ўстановы рэспублікі.

Дні, прысвечаныя Таджыцкай ССР, прадоўжацца да 21 жніўня і прадеманструюць дружбу і брацкае супрацоўніцтва нашых народаў, іх агульныя намаганні на дзятэрміновае выкананне рашэнняў XXV з'езда КПСС, на тое, каб важкімі працоўнымі падарункамі сустрэць 60-годдзе Вялікага Кастрычніка.

ШЫРОКІЯ прасторы аддзяляюць Мінск ад Душанбэ, Беларусь ад Таджыкістана. Далёка ад Мінска да Душанбэ, але сэрцы нашы б'юцца ва ўнісон. Лейнінская дружба народаў згуртавала нашы народы-браты. Працяляецца яна заўсёды і ўсюды: і ў час мірнага сацыялістычнага будаўніцтва, і ў трывожны ваенны час. Тысячы таджыкаў пабывалі на нашай зямлі, удзельнічалі ў вызваленні Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў, а працаўнікі тылу далі прытулак эвакуіраваным беларусам — старым і дзецям.

Назаўсёды ў маёй памяці засталіся сустрэчы на гэтай гасціннай сонечнай зямлі, калі там праходзілі Дні беларускай літаратуры. У Кулябскім педінстытуце нас акружыла група студэнтаў-беларусаў. Яны знайшлі там свой другі дом і дарогі сяброў. Тое ж было і ў індустрыяльным Нурэку, дзе беларускія самазвалі асядзлі горныя дарогі...

Слова «Душанбэ» нам перакладалі як панядзелак. Некалі ў гэтым пыльным кішлаку на панядзелка збіраўся базар. Ні аб якім горадзе тады размовы не было. За гады Савецкай улады на гэтым месцы вырас горад-прыгажун з цяснінімі алеямі і арыжамі на вуліцах. Яшчэ ў 1918 годзе класік таджыцкай літаратуры Садр-дзіі Айні пісаў:

Мы грэмелі вякі ланцугамі,
Дагаднелі ардзе ліхвароў,
Аж націліся з плеч ручаямі
Горні пот і салёна кроў.
Дык няхай прападзе назаўсёды,
Хто дарыў нам гвалтоўны прыгнёт.

Прывітанне Гісару

Дык няхай жа спазнаюць народы
І братэрства, і еднасці мёд!

Братэрства і еднасць... Гэта неад'емная рыса нашых савецкіх народаў. Яны даюць нам сілу і патхненне. Прыгожы, казачна прыгожы Таджыкістан з яго сівымі кручамі, ледніковымі гарамі, квітнеючымі палямі і садамі. Прыгожы ён ва ўсякую пару года. Вясной ваколіцы Душанбэ пакрыты макамі і цюльпанамі, улетку багатымі пладамі, увосень горы ахутае ціхая сіняя смуга. Таджыкі любяць свой край. У сувязі з гэтым успамінаецца верш Лаіка Шараліева «Зераўшан»:

Я, як топаль зялёны, рос
На Узбярэжжы тваім крутым,
Зялене траў, дыяменты рос
Ты панінуў у сэрцы маім.
Ты не знаеш нідзе цішыні,
Праб'яешся ў сценах ціснін.
Родны брат, на мне зірні —
Да цябе я падобны ва ўсім.
Над краінай, куды ні зірні,
Бачу светлае ранне я.
Падмаецца ў камунізм
Маладая зямля мая.

Багатая і слаўная літаратура таджыцкага народа. Яе карэні бяруць пачатак у глыбіні стагоддзяў, яна зліваецца з літаратурай і культурай суседніх народаў. Асабліва расквітнела яна за гады Савецкай улады. Айні, Лахуці, Турсун-Задэ, Мірсаід Міршакар, Ансары, Бакі Рахім-Задэ, Кахары, Канаатаў, Назараў, Ніязі і шмат, шмат іншых паэтаў і празаікаў. Многія з іх не раз наведалі Беларусь, ваявалі тут, былі нашымі гасцямі. А вынік —

узаемныя пераклады твораў,
сардэчныя гутаркі.

Вялікая група таджыцкіх пісьменнікаў аб'ездзіла Беларусь у часе Тыдня таджыцкай літаратуры ў нашай рэспубліцы. Нашы творчыя сувязі нашыраюцца з году ў год. Вось чаму так прыемна і радасна пабываць на зямлі братоў, палюбавацца не толькі прыродай, але і багатым плёнам працоўнага подзвігу. А працы там шмат. Людзі адваёўваюць зямлю ў гор, пракладваюць чыгуны і шасейныя дарогі, каналы, будуць каскад электрастанцый на Вахшы. Свято Вахшыскіх электрастанцый пойдзе ў братнія суседнія рэспублікі. У гарадах і кішлаках пануе небывалы працоўны ўздым. З кожным годам хараше таджыцкая зямля. Перад вачамі, як жывыя, паўстаюць незабыўныя пейзажы новабудуляў, багатых калгасных сядзіб, духмяных садоў.

Гэты кароткі расказ аб братняй таджыцкай зямлі хочацца закончыць вершаванымі радкамі:

Над Гісарскаю далінай
Вольна соналы лятаюць,
З небам горным, небам сінім
Развітацца не жадаю.
Паняняюся я горам,
Кішлакам, празрыстым хмарам,
Паняню сваім прасторам
Прыгажосць твайго Гісара,
Расчыню гасцінна хату:
«Налі ласна, любы дружал
Рады ў табе, як брату,
Хай квітнее наша дружба!».

Рыгор НЯХАЙ.

Мірзо ТУРСУН-ЗАДЭ

Рускаму народу

О рускі народ, о вялікі народ!
Ты маёй вольнай песні герой.
З табою не страшна таджыку бяда,
Таджыкам ты крылы магутныя даў.
Суроваю мужнасцю слаўны народ,
Стаіш за другія народы гарой.
Як думкі, пачуцці, прамовы твае,
Як мышцы, як рукі, як плечы твае, —
Хіба мы не гэтак нязмонна з табой,
Народы-браты, дзеці маці адной!
З табою, вялікі, мы сэрцам заўжды —
У працы, змаганні і ў часе бяды.
Аду перамогу ўсе мы куём,
У дружбе адданай ўсе мы жывём.
У эпоху героляў — з табой наша кроў,
Адзіны ў нас лёс, адна ў нас любоў!
Як родную, я тваю песню пяю,
Яна сагравае гасціну маю,
Ты сэрца маё асвятляеш да дна,
З табой мы сябры, з табой мы радны.

Як шлях неадольны да мора ў ракі, —
Уліўся ў цябе мой народ на вякі.
У заўтра ты, нібы прарок, зазірнуў
І лёс наш да сонца ты павярнуў.
Крочачы шчасліва дарогай адной
Народы Саюза ў адзінства з табой.
Ты іх абарона ў час бур і знямог,
Залог іхняй волі і іх перамог.

Пераклала Н. ЗАГОРСКАЯ.

Ціло ПУЛАДЗІ

Бацькаўшчына

Мой горны край, калыска першых снаў,
Мне не забыць ніяк тваю прыязнасць.
Мая любоў — прыбой без берагоў,
У сінім небе — шалест галубоў
І над гарамі ранішня яснасць.
Твой кожны сад — такое хараства,
І вадэспад — такое хараства,
Сяброў пагляд — такое хараства,

Што як зайграюць чангі і саазы,
Душой я рад — такое хараства!

Шчаслівы, у каго дарога ёсць,
Ён — шчодры сам — з другімі не хітруе,
Радзіма — паўналецца прыгажосць,
Стагоддзі даганяе маладосць —
Я юнай сіле сэрца ахвярою.

Гараць электралямпачкі ў гарах,
І месячык хаваецца задумна.
Гуляючы па маладых садах,
Душою абдымаю кожны гмах,
І — вокны мне падміргваюць разумна.

Краіна, не зняможашся ў журбе
І горкія не зведаеш напасці!
Як ты перамагала ў барацьбе,
Складуць паэты песні пра цябе,
О, вечны кветнік радасці і шчасця!

Я дам пасевам і ваду, і цень,
Дагледжу дбала долы і пагоркі.
І, завастрыўшы сонечны прамень,
Пісаць па вершы буду кожны дзень
Табе на ўцеху, край шчаслівай зоркі.
Пераклаў С. ГАУРСУЕВ.

НАМ ПІШУЦЬ

У КЛІЧАЎСКАЙ раённай бібліятэцы адкрылася новая ініцыятыўная выстаўка «Ганарымся, вывучаем, абмяркоўваем». Тут сабрана разнастайная літаратура, перыядычныя выданні, у якіх ідзе гутарка аб праекце Канстытуцыі ССР. Спрод іх — даклад Л. І. Брэжнева на майскім (1977 г.) пленуме ЦК КПСС «Аб праекце Канстытуцыі Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік», Гімн ССР, газеты «Правда», «Известия», «Сельская газета», «Звезда», «Советская Белоруссия», многія часопісы.

Наведвальнікі бібліятэкі працягваюць вялікую цікавасць да гэтай ніжняй выстаўкі.

Клічаў.
ПЯЦЬДЗЕСЯТ ДЗЕН гастраллявалі па роднаму Прыняманскаму краю тры творчыя бригады Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра. У калгасах, саўгасах, сельскіх Дамах культуры артысты выступалі са спектаклямі «Калі любіш...» Генадзя Малышава, «Правінцыяльныя анекдоты» Аляксандра Вампілава, «Мядовы месяц» Канстанціна Губарэвіча. Творчыя бригады паказалі ў Дзятлаўскім, Смаргонскім, Слоніміскім, Карэліцкім, Навагрудскім, Свіслацкім, Мастоўскім, Зэльвенскім і іншых раёнах Гродзеншчыны 162 спектаклі. На іх пабывала больш за шэсцьдзесят тысяч хлбаробав.

На гастроліх відучылі акцёры календыву аказалі метадычную і кансультацыйную дапамогу ўдзельнікам сельскай мастацкай самадзейнасці, правалі гутаркі, лекцыі на тэатральныя тэмы.

Гродна.
У БУДЫНКУ ЮНЕСКА, у сталіцы Францыі, завяршыла работу выстаўка «Сучасная савецкая графіка». Яе экспазіцыю складалі семдзесят твораў — найбольш цікавых работ савецкіх мастакоў з пяці са-

юзных рэспублік, адабраныя з буйнейшых выставак, якія праводзіліся ў нас у краіне ў апошнія гады.
Высокую ацэнку французскай грамадскай атрымалі серыя «Інтэрнацыянал» маскіца Дзмітрыя Бісці, лінагравюра яго земляка Мікалая Благоволіна «Чырвоная плошча», серыя арушаў на камічных тэмы мінчаніна Георгія Паплаўскага, работы рыжана Інара Хельмута і іншыя творы.

Масква.
ДАЛЕКА ЗА МЕЖАМІ нашай рэспублікі ведаюць народны ансамбль танца «Палессе». Яго удзельнікі неаднаразова выступалі перад рабочымі і калгаснікамі Беларусі, Прыбалтыкі, Расійскай Федэрацыі і Украіны. Сваё майстэрства пініскія танцоры дэманстравалі таксама перад венгерскімі і польскімі гледачамі.
Нядаўна ва ўрачыстай абстаноўцы народнаму ансамблю танца «Палессе» быў уручаны залаты медаль і дыплом лаўрэата Усесаюзнага фестывалю самадзейнай творчасці працоўных.

Пінеск.
ДЗЯРЖАУНЫМ МУЗЕЕМ БССР у мінскім кінатэатры «Кастрычнік» адкрыта фотадакументальная выстаўка «Кастрычнік у Беларусі».

На 17 стэндах фотадакументы, якія раскажваюць пра падзеі 1917—1919 гадоў у Расіі і Беларусі. Вялікае месца адводзіцца кіруючай ролі У. І. Леніна і яго саратнікаў у арганізацыі савецкай дзяржавы. У раздзелах выстаўкі паназаны нашы земліні — удзельнікі Кастрычніцкага ўзброенага паўстання ў Петраградзе, этапы ўстанавлення Савецкай улады ў нашай рэспубліцы і яе сталіцы Мінску.

Мінеск.
З ВЯЛІКІМ ПОСПЕХАМ прайшоў у Лідскім гарадскім летнім тэатры канцэрт артыстаў беларускай эстрады. Заслужаная артыстка БССР Нэлі Багуслаўская, дыпламант Усесаюзнага конкурсу эстраднай песні Віктар Ільчыч выканалі патрыятычныя, лі-

рычныя, жартоўныя песні беларускіх і савецкіх кампазітараў, рускія і беларускія народныя песні.
Добра успрынялі лідчане выступленне лаўрэатаў Усесаюзнага конкурсу артыстаў балета Людмілы і Аляксандра Яфрэмавіч, лаўрэата рэспубліканскага конкурсу Аляксандры Берасоўскай (пластычны энвілір). Упрыгожылі канцэрт і сатырычныя маналогі, фельетоны ў выкананні ірыны Недабальскай.

Ліда.
З ВЯЛІКАЙ ЦІКАВАСЦЮ глядзелі тэлегледачы Гомельскай вобласці чарговую перадачу тэлеальманаха «Слава» Гомельскай студыі тэлебачання. У ёй прымалі ўдзел былыя воіны партызанскага злучэння, якім намінаваў легендарны партызанскі камандзір С. А. Каўпак.

З цікавымі успамінамі аб баявых дзеяннях, дружбе народаў у гады Вялікай Айчыннай вайны выступілі кінуляне — адзін з кіраўнікоў злучэння Герой Савецкага Саюза В. А. Вайцахавіч і К. Г. Вайцахавіч, былыя партызаны, гамяльчане А. К. Дзямідчык, П. А. Кашыцкі, М. А. Котчанка і іншыя. З успамінамі аб тым грозным часе падзяліўся таксама былы рэдактар Гомельскай абласной падпольнай газеты «Вальшавік Палесся» Г. Л. Каплан.
Перадача ілюстравалася цікавымі дакументамі ваенных часоў.

Гомель.
«ЕСЦЬ У РЭВАЛЮЦЫІ пачатак, німа ў рэвалюцыі канца» — так называецца разгорнуты кніжны выдання, прысвечаны 60-годдзю Вялікага Кастрычніка, якая адкрылася ў Магілёўскай абласной бібліятэцы імя У. І. Леніна. Выстаўка складаецца з раздзелаў, якія адлюстроўваюць шлях нашай Радзімы за 60 гадоў Савецкай улады: «Ленін і Кастрычнік», «Гэтых дзён не зможне слава», «Бессмяротны подзвіг народа», «Краіна Саветаў і сусветны рэвалюцыйны працэс» і іншыя.

Да агляду наведвальнікаў прадстаўлена амаль 200 кніг.
Маршэў.
І. ПРОНІНА.

НОВЫЯ важныя гістарычныя падзеі... Вось кароткі пералік некаторых з іх.

1959 год. 14—15 студзеня. Нечарговы XXIII з'езд Камуністычнай партыі Беларусі падвёў вынікі ўсепароднага абмеркавання ў рэспубліцы праекта сямігадовага плана развіцця народнай гаспадаркі СССР, ухваліў кантрольныя лічбы на сямігодку.

27 студзеня—5 лютага. Нечарговы XXI з'езд КПСС зрабіў важны вывад: сацыялізм у СССР атрымаў поўную і канчатковую перамогу. Савецкі народ уступіў у перыяд разгортвання будаўніцтва камунізму. З'езд вылучыў асноўныя задачы на гэты перыяд: стварэнне матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізму, развіццё і ўдасканаленне сацыялістычных грамадскіх адносін, выхаванне савецкіх людзей у духу камунізму.

З'езд зацвердзіў кантрольныя лічбы сямігадовага плана развіцця народнай гаспадаркі.

Шырокія перспектывы адкрываліся і перад нашай рэспублікай. Размер капітальных укладанняў для рэспублікі на сямігодку вызначаўся ў 3,2 мільярда рублёў, што раўнялася суме, якая была выдаткавана на развіццё эканомікі рэспублікі за ўсе гады яе існавання. Планавалася ў БССР стварыць новыя галіны прамісловасці — прыборабудавальную і нафтаперапрацоўчую, далейшае развіццё машынабудавальнай, хімічнай, лёгкай, харчовай прамісловасці, умацаваць паліўна-энергетычную базу, падняць узровень сельскай гаспадаркі.

1960 год. 17—19 лютага. XXIV з'езд Кампартыі Беларусі падвёў вынікі работы партыі за справядлівы перыяд, прааналізаваў ход выканання сямігадовага плана.

1961 год. Першы чалавек у космасе! Гэтая вестка прыйшла да людзей свету 12 красавіка. Камуніст Юрыя Гагарына пракаляў дарогу ў космас. Краіна салютавала поспехам нашай касманаўтыкі.

Ліпень — верасень. Камуністы і ўсе працоўныя рэспублікі прынялі актыўны ўдзел у абмеркаванні праекта новай Праграмы КПСС і праекта Статута партыі. XXV з'езд Камуністычнай партыі Беларусі, што адбыўся ў канцы верасня, падвёў вынікі ўсепароднага абмеркавання і аднадушна ўхваліў праекты Праграмы і Статута КПСС.

Кастрычнік. XXII з'езд КПСС прыняў новую Праграму лясінскай партыі, дзе былі развіты важнейшыя тэарэтычныя палажэнні аб заканамернасцях перарастання сацыялізму ў камунізм. З'езд вызначыў канкрэтныя задачы партыі і народа ў развіцці сацыялістычнай вытворчасці, дзяржавы, нацыянальных адносін, навукі, культуры, знешняй палітыкі СССР.

У Статуте КПСС развіты арганізацыйныя прыпынкі партыі ў адпаведнасці з умовамі і задачамі на сучасным этапе камуністычнага будаўніцтва. Як закон партыйнага жыцця, увайшоў у Статут партыі маральны кодэкс будаўніцтва камунізму.

Мінчане вітаюць палёт першага касманаўта Юрыя Гагарына, 12 красавіка 1961 года.

К Р О К І КАСТРЫЧНІКА

ГОД 1959 — ГОД 1965

Каменціруе Уладзімір БАБКОУ, загадчык сектара Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КП Беларусі, кандыдат гістарычных навук.

1964 год. Кастрычнік. Пленум ЦК КПСС падкрэсліў трываласць важнейшага лясінскага прыпынку калектыўнага кіраўніцтва. Ён замацаваў курс на разгортванне ўнутрыпартыйнай дэмакратыі, на сыварджэнне лясінскага стылю ў рабоце.

Першым сакратаром ЦК КПСС Пленум выбраў таварыша Л. І. Брэжнева.

1965 год. Сакавічнік. Пленум ЦК КПСС разгледзеў становішча спраў у сельскай гаспадарцы, ускрыў прычыны яе маруднага ўздыму, распрацаваў меры па ліквідацыі недахопаў і забеспячэнню яе хутчэйшага развіцця...

Кароткія радкі лятальніцы нашых важнейшых падзей. За імі стаіць тытанічная работа думкі, патхнёная праца нашых рабочых, калгаснікаў, інтэлігенцыі. Прамісловасць БССР дагэтушова, у маі 1965 года, выканала сямігадовы план. Больш чым 300 буйных прадпрыемстваў і цэхаў было ўведзена на тэрыторыі нашай рэспублікі за гэты час. Кожны васьмы металарэзны станок, кожны шосты матацыкл, кожны пяты надышнік, вырабленыя ў СССР, былі з маркай БССР. У рэспубліцы выпускалася за год столькі трактароў, колькі да Вялікай Айчыннай вайны ва ўсёй краіне. Прадукцыя беларускіх фабрык і заводаў экспартавалася ў 63 краіны свету.

У 1,7 раза вырасла за сямігодку валавая прадукцыя сельскай гаспадаркі рэспублікі. Наш савецкі чалавек штодзённай працай каваў гэтыя поспехі. У выхаванні яго, маральна-этычным развіцці асобы вялікая роля належала літаратуры і мастацтву. У лепшых творах беларускіх пісьменнікаў адлюстраваліся працоўныя подзвігі рабочага класа і калгаснага сялянства.

У гэты час працаікі Беларусі

стварылі шэраг цікавых твораў на тэму нашай сучаснасці, гераічнага рэвалюцыйнага мінулага народа. Вялікім дасягненнем беларускай прозы былі раманы І. Мележа з цыкла «Палеская хроніка» — «Людзі на балоце» і «Пудыж паваліны», за якія аўтар у 1972 годзе ўдастоен Лясінскай прэміі, І. Шамякіна «Сэрца на далоні», М. Лобана «На парозе будучыні», А. Чарнышэвіча «Засценік Малінаўка», У. Караткевіча «Каласы над сярном тваім».

Высокую ацэнку чытачоў атрымалі апавесці В. Быкава, раманы Я. Брыля «Птушкі і гнёды», І. Навуменкі «Сасна пры дарозе» і «Вецер у соснах», А. Адамовіча «Вайна над стрэхамі», дакументальныя апавесці І. Новікава «Руіны страляюць ва ўпор» і «Дарогі скрыжаваліся ў Мінску».

У 1962 годзе за кнігу вершаў «А дні ідуць...» П. Броўку была прысуджана Лясінская прэмія. Літаратурнай прэміяй імя Я. Купалы адзначана паэма А. Вялюгіна «Вецер з Волгі». Наша проза і паэзія сталі багатымі па тэматыцы, больш глыбока адлюстравалі складаныя з'явы жыцця. Гэта ж можна сказаць і пра драматургію. Лепшыя п'есы «Лявоніха на арбіце» А. Макаёнка і «Над адным небам» А. Маўзона увайшлі ў рэпертуар многіх тэатраў Саветскага Саюза.

Выхаванню новага чалавек садзейнічалі творы беларускіх мастакоў і скульптараў, кампазітараў і кінематаграфістаў. Паспяхова развіваліся культурныя сувязі з народамі іншых краін. Яны ажыццяўляліся ў самых разнастайных формах: абмен дэлегацыямі, правядзенне месячнікаў дружбы, святкаванне юбілейных дат.

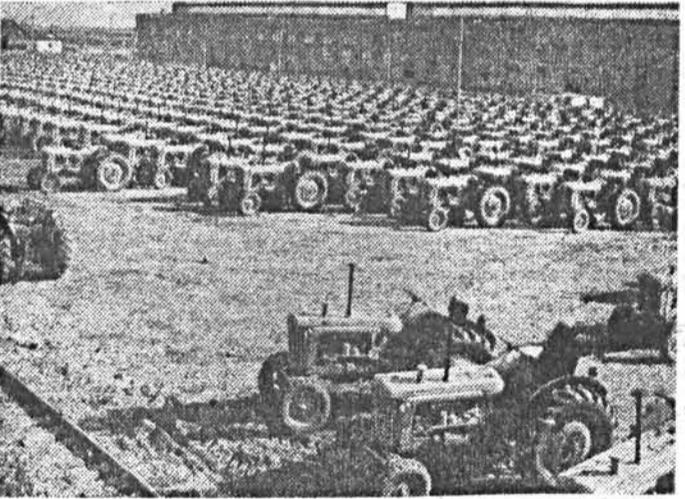
Культура і мастацтва беларускага народа вызначаліся далейшым росквітам. Яны дапамагалі людзям паспяхова вырашаць велічныя задачы камуністычнага будаўніцтва.

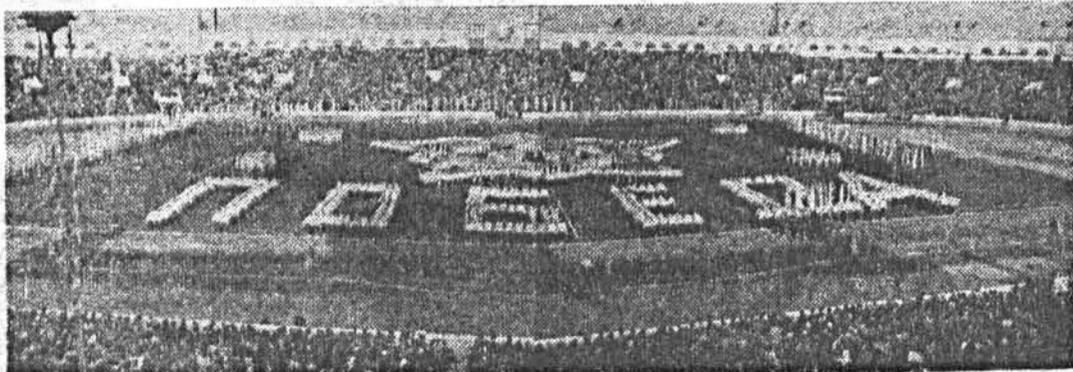
У шахтах Салігорска. 1961 год.

Артысты Г. Грыцэнна і Б. Нікольскі на сцэне тэатра оперы і балета ў оперы Дж. Вердзі «Баль-маскарад». 1961 год.

Трактары з маркай МТЗ гатовы для адпраўкі на палі нашай Радзімы. 1960 год. Фота прапанаваны рэдакцыяй Тамарай ЧАРНУХА, супрацоўніцай Беларускага дзяржаўнага архіва кіна-, фота- і фанадакументаў.

Урачыстасці на мінскім стадыёне «Дынама», прысвечаныя святкаванню 20-годдзя перамогі над фашысцкай Германіяй. 9 мая 1965 года.

АЖЫЦЦЯЎЛЕННЕ МАРЫ

Ідзе шырокае ўсенароднае абмеркаванне праекта Канстытуцыі СССР. Людзі розных прафесій ухваляюць асноўныя палажэнні, уносяць канкрэтныя прапановы, удакладненні, накіраваныя на ўдасканаленне нашай Канстытуцыі. Да іх хочацца далучыцца і мне.

Думаючы аб праекце, міжволі ўспамінаеш сваё мінулае. У час вайны мне многае давялося ўбачыць і перажыць, і славыты «заходні рай» таксама. Цяжкі шлях пазнання прайшоў і мой герой з кінафільма «Людзі і звяры». Куды толькі ні закідала яго жыццё, у якіх толькі сітуацыях ён ні быў, ён выпакутаваў сваё перакананне, што жыццё для яго магчыма толькі на радзіме, у сацыялістычнай краіне, у Савецкім Саюзе.

Жывучы ў нашай краіне, мы часам проста не задумваемся над тымі перавагамі і дабротамі, якія дае нам наш лад. Мы лічым нашы правы нечым натуральным, як дыханне...

У апошнія гады мне неаднаразова даводзілася бываць за мяжой, сустракацца там з рознымі людзьмі. Асабліва запом-

нілася адна сустрэча ў Англіі — з пажылой жанчынай, беларускай, якая нарадзілася ў Лідзе. Шмат гадоў назад яе бацькі пакінулі радзіму. Яна вырасла ў Англіі. Працавала кухаркай. Цяпер на пенсіі. І яна расказвала, што ўсё жыццё адкладвала грошы на выпадак, калі, крый божа, захварэе, таму што медыцынскае абслугоўванне каштуе вельмі дорага. Яе сын займаецца ў металургічным каледжы. Зімой — вучыцца, а летам, каб плаціць за вучобу, — працуе шафёрам аўтобуса ў той турысцкай кампаніі, якая нас абслугоўвала. А ў нас жа навучанне бясплатнае, ды яшчэ і стыпендыю плацяць студэнтам. І добрую стыпендыю. Толькі вучыся.

Наша пакаленне па-добраму зайздросціць тым, хто цяпер малады. Вы паглядзіце, як расквітнела наша рэспубліка, якія ВНУ выраслі, тэатры!

А мы ў Віцебску пасля вайны пачыналі работу ў тэатры ў маленькіх пакойчыках клуба металістаў. Але энтузіязм быў такі, што ўсё пераадолелі.

Мы актыўна дапамагаем маладым у рабоце. Узяць хоць бы работу, нашага Беларускага тэатральнага аб'яднання, старшынёй якога я з'яўляюся. Для дапамогі маладым у нас створаны секцыя маладога рэжысёра і секцыя па рабоце з маладымі акцёрамі. І каб усе самыя смелыя творчыя мары маладых маглі ажыццявіцца, пры ДOME мастацтваў арганізуецца эксперыментальная студыя маладога акцёра. Кіраваць ёю будзе народны артыст СССР Леанід Рыгоравіч Рахленка.

У 2-м раздзеле праекта Канстытуцыі сказана, што сацыялістычную ўласнасць складае ўласнасць агульнанародная, калгасна-саўгасная і ўласнасць прафсаюзных і грамадскіх арганізацый. Што ж гэта такое — ўласнасць грамадскіх арганізацый?

У нашага тэатральнага аб'яднання ёсць Дом мастацтваў — утульны будынак у цэнтры горада, дзе створаны ўсе ўмовы для творчай вучобы, дзе можна і павесяліцца, і адпачыць.

Прынята рашэнне аб будаўніцтве новага Дома творчасці ў Астрашыцкім гарадку. Гэта будзе сучасны камфартны трохпавярховы будынак з пакоямі на двух чалавек, з усімі зручнасцямі.

Будзе ў ім бібліятэка, невялікая актавая зала, — адным словам, усе ўмовы для творчасці і адпачынку. Гэта ўсё — гарантыя права, выражанага ў праекце, права на адпачынак.

Вось канкрэтная праява клопатаў дзяржавы аб нас, творчых работніках. Хацелася б унесці і свае прапановы. У праекце Канстытуцыі сказана, што ў Вярхоўны Савет нашай краіны можна быць абраным з 18 гадоў. Тут у мяне ёсць некаторае сумненне. Ці можна ўзяць на свае плечы ў 18 гадоў такую велізарную адказнасць, адказнасць за 250 мільёнаў чалавек? Ці не ранавата? Ці па сіле гэта нашым маладым, якія выраслі пасля вайны, не адчулі вялікіх цяжкасцей? Мяркую па нашых маладых акцёрах. У 18 гадоў мы іх яшчэ толькі пасылаем вучыцца, яны і ў 20 яшчэ не зусім творча сталыя. Але, можа, гэта мая суб'ектыўная думка?

Лепшым адказам на клопаты партыі і дзяржавы пра нас будзе сумленнае творчая праца кожнага з нас на сваім участку.

Мікалай ЯРОМЕНКА,
народны артыст БССР,
старшыня Беларускага тэатральнага аб'яднання.

НЕ так даўно я сустракаўся з Фадзеям Канстанцінавічам Варанішчам. Незвычайна лёс гэтага чалавека. Юнаком, ратуючыся ад беларускай дэфензівы, якая ганялася за ім пасля ўдзелу ў першамайскай дэманстрацыі, паехаў ён з Заходняй Беларусі ў Аргенціну шукаць долі і шчасця. Але і ў Буэнас-Айрэсе ён змагаўся з буржуямі і капіталістамі, быў актыўным дзеячам камуністычнай партыі Аргенціны. А потым успыхнуў фашысцкі мяцеж у Іспаніі. На дапамогу рэспубліканцам прыехала больш як трыццаць тысяч добраахвотнікаў з 54 краін. Быў сярод іх і Фадзей Варанішча.

У гады другой сусветнай вайны ён змагаўся полеч з французскімі партызанамі, быў сувязным — падпольшчыкам у горадзе Бардо. Калі скончылася вайна, і ён атрымаў магчымасць вярнуцца на радзіму, у Савецкі Саюз, камуністы горада Бардо падарылі яму чырвоны сцяг, як сімвал дружбы, змацаванай крывёю ў барацьбе з фашызмам і рэакцыяй. Гэты сцяг знаходзіцца цяпер у Гродзенскім абласным музеі.

Можна сказаць, паўсвета абездзіў і абхадзіў Фадзей Варанішча, семнаццаць гадоў блукаў у пошуках шчасця і долі, а знайшоў і шчасце, і долю толькі пад высокім небам сваёй радзімы — Краіны Саветаў. Жыве ён цяпер у горадзе Смаргоні, на Гродзеншчыне, карыстаецца вялікай павагай землякоў. У Фадзея Канстанцінавіча тры сыны, ладныя, дужыя хлопцы. Старэйшы, Васіль, працуе на будоўлі, сярэдні, Валянцін, — мастак-афарміцель, упрыгожвае родны горад, малое партрэта лепшых людзей раёна. Малодшы сын, Алесь, скончыў дзесяцігодку, вучыцца ў Мінску, у прафесійна-тэхнічным вучылішчы — будзе рабочым.

Мы знаёмы з Фадзеям Канстанцінавічам не адзін год, не раз ён прыязджаў да мяне, і я не раз быў у ягоным гасцін-

ным доме. Здаралася, нашы гутаркі доўжыліся да раніцы. Шмат аб чым гаварылі мы і пад час нядаўняй сустрэчы пра жыццё, пра падзеі на свеце і, вядома ж, пра новую Канстытуцыю.

— Пра нашу Канстытуцыю гавораць цяпер на ўсёй планеце. Сябры і прыхільнікі адкрыта і шчыра зайздросцяць нам, радуецца. Іншыя змушаны гэта рабіць цішком, патэма, — разважаў Фадзей Кан-

трохі. Бо змагацца за мір і дружбу — сьвятая абавязак кожнага чалавека.

Далучаюся да прапановы Фадзея Варанішчы. Мо і сапраўды, варта дапісаць гэтыя слова. І яшчэ падумалася: так, у нас ёсць усе падставы ганарыцца нашай Канстытуцыяй, якая гарантуе кожнаму грамадзяніну права на адукацыю, на працу, на выбар прафесіі ў адпаведнасці з яго здольнасцямі і схільнасцямі, якая га-

тыкул, мільганула думка: а ці не зарана выбіраць, напрыклад, у Вярхоўны Савет краіны або рэспублікі насамнаціці-гадовага юнака ці дзяўчыну? Дэпутату даводзіцца вырашаць складаныя пытанні, для гэтага трэба мець не толькі пэўныя веды, а і жыццёвы вопыт.

Канечне, у наш час мы маем шмат прыкладаў, калі савецкая моладзь рана пачынае браць удзел у грамадскім

жыццё, што ў Вярхоўны Савет СССР і Вярхоўны Саветы рэспублік выбіраюцца грамадзяне, якія маюць 21 год. Да гэтага часу чалавек можа адслужыць у арміі або папрацаваць два-тры гады на заводзе, скончыць некалькі курсаў інстытута, назапасіць больш ведаў і вопыту, адным словам, дасталець.

Як літаратара, мяне не можа не хваляць артыкул 27, у якім сказана: «Дзяржава клопацца аб ахове і павышэнні духоўных каштоўнасцей грамадства, шырокім іх выкарыстанні для павышэння культурнага ўзроўню савецкіх людзей. У СССР усямерна заахвочваецца развіццём прафесійнага мастацтва і народнай творчасці».

Усямерна заахвочваецца... Гэта значыць, што дзяржава клопацца аб развіцці літаратуры, тэатра, музыкі, выяўленчага мастацтва і г. д. Канстытуцыя прымаецца не на адзін год, а на вялікую перспектыву. І таму сёння, гораць ухваляючы і падтрымліваючы праект Асноўнага Закона, мы павінны думаць, як выкарыстаць гэтыя магчымасці для далейшага росквіту нашае беларускае літаратуры і культуры. Мне здаецца, трэба смялей, практыкаваць дзяржаўныя заказы на п'есы, сцэнарыі, творы іншых жанраў, трэба актыўнай падтрымліваць маладых літаратараў. Вядома, калі ў чалавека ёсць талент і характар, дык рана ці позна ён сябе выявіць. І ўсё-такі будзе лепей, калі гэта здарыцца рана, каб талент змог найлепш рэалізаваць свае магчымасці.

Няма правоў без абавязкаў. Гэтыя словы з міжнароднага гімна «Інтэрнацыянал» у Купалавым перакладзе я неспадкова вынес у загаловак. Праект новай Канстытуцыі дае нам багата правоў, але мы павінны добра ведаць не толькі свае правы, а і абавязкі, сьвяты і сумленна іх выконваць.

Леанід ЛЕВАНОВІЧ.

«НЯМА ПРАВОЎ БЕЗ АБАВЯЗКАЎ...»

станцінавіч. — А ворагі шалюць ад элсіцы. Усё цяжэй утрымацца эксплуатаатарам. Яны ідуць на розныя хітрукі і падкопы. Цяпер яны носяцца з нейтронаю бомбай. Маўляў, гэта — «гуманная» зброя. Яна забівае толькі людзей, усё астатняе застаецца цэлым. Вось дык гуманізм!

Мой суразмоўнік разгарнуў газету, паправіў акулеры і, водзячы пальцам са збытым пазногцем — памятка далёкага аргенцінскага горада Санта-Фэ, дзе працаваў амаль паўвека назад у чыгуначным дэле, — пачаў чытаць: — «Інтэрнацыянальны абавязак грамадзяніна СССР — садзейнічаць развіццю дружбы і супрацоўніцтва з народамі іншых краін, падтрыманню і ўмацаванню ўсеагульнага міру...» Во дзе сапраўдны гуманізм! У законе якой капіталістычнай краіны вы знойдзеце гэтакія словы? Не, не знойдзеце... Нічога падобнага там няма і ў паміне. Праектам нашай Канстытуцыі мы маем поўнае права ганарыцца, — Фадзей Канстанцінавіч памаўчаў, вірнуў на мяне — сінія, па-дзіцячы чыстыя вочы пад густымі навіслымі бровамі, глухаваты голас выдаваў узрушанае і хваляванне. — А мо варта ў гэты, 68 артыкул, дадаць яно слова? Актыўна садзейнічаць. Так сказаць, узмацніць

рантуе свабоду навуковай, тэхнічнай і мастацкай творчасці.

А ці заўсёды моладзь, нашы дзеці разумеюць веліч і значэнне гэтага права на адукацыю, якое забяспечана ў нас бясплатным навучаннем, а паводле праекта новай Канстытуцыі — і бясплатнымі падручнікамі? Мне часта даводзіцца бываць у школе. Іншы раз можна пачуць ад хлопца ці дзяўчыны, што не дужа шчыруюць у вучобе, такое меркаванне: «Я ў інстытут не збіраюся. Буду шафёрам, слесарам, швачкай. На жыццё зараблю. І навошта лішне сушыць мазгі?»

Не, далёка не ўсе яшчэ разумеюць важнасць і неабходнасць усеагульнай адукацыі. У сувязі з гэтым я прапаную ў артыкул 60 праекта Канстытуцыі, у якім сказана, што абавязак і справа гонару грамадзяніна СССР — добрасумленна працаваць і ствараць дысцыпліны, — дадаць словы: «павышэнне агульнаадукацыйнага ўзроўню і прафесійнай кваліфікацыі».

Увогуле праект Канстытуцыі сведчыць пра вялікі давер партыі да моладзі. Усе грамадзяне, якія дасягнулі 18 гадоў, маюць права выбіраць і быць выбранымі, — запісана ў праекце. Калі я прачытаў гэты ар-

тыкул, мільганула думка: а ці не зарана выбіраць, напрыклад, у Вярхоўны Савет краіны або рэспублікі насамнаціці-гадовага юнака ці дзяўчыну? Дэпутату даводзіцца вырашаць складаныя пытанні, для гэтага трэба мець не толькі пэўныя веды, а і жыццёвы вопыт. Канечне, у наш час мы маем шмат прыкладаў, калі савецкая моладзь рана пачынае браць удзел у грамадскім жыцці. Пасля шостае сесіі Вярхоўнага Савета Беларусі, якая нядаўна праходзіла ў Мінску, я гутарыў з Марыяй Жарко. Мільёнам тэлеглядачоў яна запомнілася як пераможца Усеагульнага тэлевізійнага конкурсу «А ну, дзяўчаты», вядома яна ў рэспубліцы як лепшая трактарыстка, адзін з самых маладых дэпутатаў Вярхоўнага Савета Беларусі. Марыя працуе ў сваім родным калгасе, толькі ўжо не трактарысткай, а загадчыкам вытворчага аддзялення. А гэта некалькі соцень гектараў зямлі, мноства разнастайнай тэхнікі. Ну, вядома, і людзі, кіраваць якімі куды складаней, чым любой машынай.

— А як у вас з дысцыплінай? Слухаюцца вас? — спытаў я.

— Яшчэ як слухаюцца! — усміхнулася Марыя.

Расказала яна і пра свае дэпутацкія клопаты, пра вучобу ў інстытуце, пра свайго малаго сына.

Так, моладзі трэба давацца. Прыгадваю, што і я не меў дваццаці год, калі мяне прызначылі дырэктарам Касцюковіцкага раённага Дома культуры. Вядома, было нялёгка, таксама складаная гаспадарка. І ўсё ж, мне здаецца, варта ўдакладніць артыкул 95 і за-

ТЭЛЕКАМЕРА — У ПОЛІ

«Вахта ўраджая», «Маршрутамі ўраджая» — пад такімі рубрыкамі Брэсцкая студыя тэлебачання рэгулярна паведамляе ў сваіх выпусках аб ходзе жніва-77 на палях вобласці. У самы разгар жніва тэлеаператары выязджалі са сваімі камерамі проста на зоны збаныны і непасрэдна адтуль, «з перадавой», вялі свае рэпартажы, перадавалі інтэрв'ю з перадавамі ўборкі, са спецыялістамі сельскай гаспадаркі.

Фота Э. КАВЯКА. (ВЕТТА).

Пімену ПАНЧАНКУ - 60

23 жніўня народнаму паэту Беларусі, лаўрэату Літаратурнай прэміі імя Я. Купалы і Дзяржаўнай прэміі БССР Пімену Панчанку спаўняецца 60 гадоў. З нагоды юбілею праўленне Саюза пісьменнікаў БССР паіравала Пімену Емяльянавічу прывітанне, у якім та-ворыцца:

«Дарагі Пімен Емяльянавіч!

Мы, Вашы папличнікі па творчасці, рады шчаслівай нагодзе выказаць самыя сардэчныя віншаванні і пачуцці шчырай любові Вам, пры знаману майстру савецкай паэзіі, народнаму паэту Беларусі, антыўнаму грамадскаму дзеячу, дэпутату вышэйшага заканадаўчага органа рэспублікі,—у дзень Вашага знамянальнага шасцідзесяцігадовага юбілею.

Равеснік Вялікага Кастрычніка, Вы разам з роднай Украінай дзялілі на працягу многіх гадоў і цяжар выпрабаванняў, і веліч здзяйсненняў.

Універсітэт народнага жыцця і грамадзянскай загартоўкі Вы праходзілі, працуючы настаўнікам на Магілёўшчыне, прымаючы ўдзел у вызваленчым паходзе ў Заходнюю Беларусь, змагаючыся супроць фашызму на франтах Вялікай Айчыннай вайны. Супрацоўніцтва ў часопісе «Вожык» і газеце «Літаратура і мастацтва» спрыяла працоўцы такой якасці Вашага таленту, як публіцыстычная вострыня. Рэдагуючы ў пасляваенны перыяд часопіс «Советская Отчизна», а потым «Маладосць», Вы шмат адалі энергіі, каб зрабіць гэтыя выданні сапраўднай трыбунай прапаганды здабыткаў беларускай літаратуры. Талент умелага кіраўніка Вы раскрылі на пасадзе сакратара праўлення СП БССР.

Дэбютаваўшы ў літаратуры ў 1938 годзе кнігай вершаў «Упэўненасць», Вы адразу ж заявілі пра сябе як паэт самабытнага таленту, самастойнага погляду на жыццё. У зборніку «Вераснёвыя сцягі» Вы натхнёна ўславілі пераможны наступ ідэй сацыялізму, характаво роднай зямлі. У кнігах «Там, Беларусь» і «Далёкія станцыі» знайшла праніжанае адлюстраванне тама неўміручага подзвігу савецкіх людзей у барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Вашы кнігі, якія адна за другой выходзяць у пасляваенны час («Гарачыя вятры», «Вершы», «Прысяга», «За шчасце, за мір», «Вершы і пазмы», «Шырокі свет» і іншыя),—гэта паэтычныя старонкі гераічнага і працоўнага летапісу савецкага народа, гэта мастацкі дзёнік душы нашага сучасніка—змагара за перамогу лепшых ідэалаў чалавечтва.

Ваша паэзія, грунтоўчыся на нацыянальных вытоках, з'яўляецца разам з тым глыбока інтэрнацыянальнай па тэчунню, яна пашырае ідэяна-тэматычны абсяг беларускай літаратуры. Сцвяр-

джэннем працоўнай салідарнасці народаў свету, верай у перамогу сіл прагрэсу прасяянуты Вашы зборнікі вершаў «Кніга вандраванняў і любові», «Нью-Йоркскія малюнкi», «Тысяча небасхілаў», «Чатыры кантыненты», паэма «Патрыятычная песня» — творчы вынік паездак у зарубежныя краіны.

Выдатнай падзеяй у беларускай літаратуры стала Ваша кніга «Пры святле маланак», якая ў 1967 годзе адзначана Дзяржаўнай прэміяй БССР.

Вы—адзін з тых мастакоў слова, хто, працягваючы і ўзбагачаючы класічныя традыцыі Янкі Купалы, Янкуба Коласа і Мансіма Багдановіча, уздымае беларускую літаратуру на якасна новую ступень, выводзіць яе на міжнародную арбіту.

Усведамленне драматычнай складанасці жыцця, арганічнае спалучэнне лірызму з адкрытым пафасам і іроніяй, душэўная бескампраміснасць, высокая мастацкая культура верша—гэтыя якасці Вашай паэзіі з асаблівай сілай увасоблены ў Вашых кнігах апошніх год «Снежань», «Крык сойкі», «Вячэрні цягнік».

Ваша яркая паэтычная творчасць заваявала шырокае прызнанне не толькі ў нашай рэспубліцы, але і далёка за яе межамі. Русія і Украінцы, эстонцы і казахі, літоўцы і грузіны, паліні і немцы, балгары і чэхі, чытачы многіх іншых нацыянальнасцей чытаюць у перакладах на свае родныя мовы Вашу паэзію, якая нясе непагаснае святло заваёў Вялікага Кастрычніка.

Сваю плённую літаратурную творчасць Вы заўсёды спалучалі і спалучаеце з антыўнай грамадскай дзейнасцю. Дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, старшыня Беларускага рэспубліканскага намітэта абароны міру, член праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, член прэзідыума праўлення СП БССР — такое кола адказных абавязкаў, якія Вы з гонарам выконваеце.

Радзіма высока ацаніла Вашы заслугі, тройчы ўзнагародзіўшы Вас ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцягу, двойчы — ордэнам «Знак Пашаны» і медалямі.

Мы шчаслівыя тым, што працуем поплеч з Вамі, дарагі Пімен Емяльянавіч, — выдатным майстрам паэзіі, які так шчодро аддае свой вялікі талент, сваё неспакойнае сэрца служэнню роднай літаратуры, служэнню савецкаму народу і сацыялістычнай бацьнаўшчыне.

Сардэчна, па-брацку абдымаем Вас, жадаем моцнага здароўя, нястомнага паэтычнага натхнення і новых творчых вышыняў.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Пімену Емяльянавічу, цудоўнаму майстру паэтычнага слова, аднаму з актыўных аўтараў «Ліма» доўгіх гадоў жыцця, новых цудоўных твораў.

НАШ ЧАС

Пімену ПАНЧАНКУ

Наш час сур'езны і актыўны,
Не любіць ён пустых забаў.
Ды ўсё ж між гулу рэактыўных
Пачую раптам звон цымбал.

Хоць і сіпяць вулкай шыны,
Гудзе наўсцяж асфальт шашы,
Не толькі спеюць успаміны
У сэрцы, нібы спарышы.

То рык зубрынай Белавежы

Світэльным халадком дыхне,
То поле, што не мае межаў,
У вочы каласком зірне.

Запаланне родным, блізім
Душу, пакрытую лядком.
І песня, чутая з калыскі,
З грудзей памкнецца ў свет
цішком.

І часу я свайму паверу,
Даводзіць буду зноў і зноў,
Што ёсць у ім жаданы нерух
Пачуццяў шчырых, добрых
слоў.

Сяргей ЗАКОННИКАУ.

Я ПОМНЮ той вясновы дзень 1953 года, высокае неба і вясёлае зыркае сонца. Ён быў для мяне шчаслівы: у рэдакцыі абласной газеты я атрымаў грошы па бухгалтарскай ведамасці з гучнай і ўрачыста-нязвычайнай назвай «аўтарскі ганарар» і купіў на іх некалькі кніжак. Сярод іх быў важкі том, у карычневай, саліднай — «як у класікаў» — вокладцы, з золатам літар «Пімен Панчанка». Да дому ад школы сем кіламетраў, дарога, што ішла праз лес, пасля Полацка была бязлюднай і прасторнай, і я, не баючыся старонняга насмешлівага вока, пачаў уголас чытаць, наўздагад адгортаючы старонкі.

Імя Панчанкі я не раз чуў, вершы яго сустракаў у друку (хоць якія жакліва бедныя былі тады нашы вясковыя і школьныя бібліятэкі!), але кніга мяне літаральна ашаламіла, я прагна хапаў і хапаў вуснамі радкі, як у ліпеньскую задуху ваду з булькатлівай, звонкай крыніцы, і не хацеў верыць, што гэта ўжо даўно жыло, а я не ведаў і хадзіў, нібы абкрадзены, што гэта магчыма — у простых, знаёмых усім словах выказаць такую неймаверную радасць і такі пякельны боль...

Гэта былі гады, калі ў паэзіі шырокай гладкаю ракой разлівалася рыторыка, калі амаль усе паэты, — без адрозненняў узросту і тэмпераменту, — хто больш, хто менш умела апявалі высокія, вельмі дарагія, але выхалашчаныя і абяскроўленыя павярхоўнасцю і дрэннай газетчынай тэмзі, і кожная хоць трохі прыкметная падзея паспешна ўслаўлялася некалькімі рыфмаванымі «пугамі», калі лірычны герой і асабістае «я» саромеліся не толькі паяднацца, а нават наблізіцца адно да аднаго, і непрыкметна, але ўладна зборнікі і чы-

НІБЫ САЛДАТ У БАІ

НЕЮБІЛЕЙНАЕ ПРЫЗНАННЕ У ЛЮБВІ

тацкія звычкі запаланаў шаблона... А тут — так молада, так па-юнацку нехавана і шчыра:

Мне здаецца, з першым промнем сонечным
Я цябе пазнаў і падлюбіў
Гэтай маладой, прыгожай, сённяшняй
У разліве неабдымных ніў...
(«Беларусі», 1943).

А тут — так нягучна, нават нібы наўмысна проста і стрымана:

Ні ордэнам, ні таннай пахвальбою
Суседзям ён не будзе дакучаць.
Пасля даўгіх дарог і перуновых боен
Захоцацца салдату памаўчаць.

Чытаючы крыклівыя трактаты
Пра подзвігі свае, пра грым атак.
Падумае з усмешкай взнаватай:
«Здаецца, што было у нас не так».
(«Франтавін», 1945).

І нешта неасэнсаванае яшчэ, але вельмі глыбокае і святое ўскалыхнулі ў душы «Сінія касачы», «Коні», «Ты скажы мне, зязюля...», «Вока снайпера»... І самі сабою, з першага разу, леглі ў памяць радкі:

Веру цвёрда: спанае бязлітасны вораг.
І штандар перамогі пад краем запаліць зару.

Пакуль сонца не згасне,
Пакуль свеціцца зоры,
Беларусь не загіне, будзе жыць
Беларусь!
(«Беларусі», 1941).

У той дзень я адкрыў для сябе і падлюбіў паэзію Пімена Панчанкі. Пасля таго дня я ўжо жыў з ёю, і яна, чым

больш я сталаў і разумнеў, рабілася для мяне ўсё больш патрэбнай і блізкай.

Чым жа яна так прывабіла і паланіла мяне? Як я цяпер разумею, найперш і найбольш—праўдаю народнага жыцця і праўдаю паэтычнага пачуцця. Яе нараджаў, яе голасам гаварыў час. Ёй чужыя фальш выказвання, падробка пад замілаванне ці гнеў, радасць ці злосць.

Ёсць паэты, нават прызнаныя, з відэвочнымі адзнакамі майстэрства, чые сэрца ўзрушаюць, але не пранізваюць нясцерпным болем ці нястрымным шчасцем людскія пакуты і радасці. Ці не таму ў іх аднатомніках вершы гадоў Вялікай Айчыннай вайны—«радавія», роўныя сярод іншых, ясна пазначаныя часам, але не абвугленыя нянавісцю, не выбухнутыя трыумфам. Франтавія вершы Панчанкі (як, дарэчы, і яго паэтычных лабрацімаў)—адна з вяршынь творчасці, найвышэйшы ўзлёт духу і таленту. У іх найбольш поўна, як мне здаецца, выявілася народная сутнасць яго паэзіі. У тыя трагічныя і гераічныя дні паэт быў не проста сынам сваёй зямлі і свайго народа, выказнікам іх дум і болі, а іх неадрыўнаю часткаю з фізічным адчуваннем гэтага—і немагчыма было сказаць, калі балела яму, а калі—родным дарогам і нівам, дрэвам і хатам.

То не я пазіраў —
Гэта трымаў атручаны вецер,
То не шло на каменці,

А вочы мае раструшчаны,
То не дрот ля сляпоў,
А жылы мае пакрычаны,
І не чорныя галавенкі
Датляваюць на бруку,
Гэта ногі мае гараць,
То смыляць мае рукі.

І якая непахісная, мудрая вера ў перамогу выказана будзённа і глыбока: Раптам попель і цагла варухнуліся, чхнулі, всталі, Дзіўным голасам чалавечым у мяне запыталі:

«Дай, браток, закурыць.
Ёсць тытунь — будзем жыць...»
(«Артабстрэл», 1943).

Пра франтавія вершы Панчанкі пісалі многа, пісалі добра, і я не збіраюся адшчыкваць для сябе паўровы лістоў з тытулаваных крытыкаў, тым больш, што мяне нястрымна цягне чытаваць, зноў і зноў перажываючы асалоду сустрачы з сапраўднай паэзіяй,—хачу толькі адзначыць, што духоўны вопыт вайны стаў і застаўся для паэта ў многім вызначальным на ўсё далейшы яго грамадзянскі і творчы шлях. Не выпадкова ж праз дваццаць год пасля Перамогі ён усклікнуў:

А хто не паспрыў людскому шчасцю,
Каго і сёння гно халудскі страх,
Дык той не франтавін, не нашай часці,
А недзе акалачваўся ў тылах.
(«Франтавін», 1965).

Імя Пімена Емяльянавіча лёгкадумна праваціруе назваць яго летапісцам, «уласным карэспандэнтам» свайго часу.

ЖЫВІ ДОЎГА, ФРАНТАВЫ СЯБРА!

Вось і Пімену Панчанку шэсцьдзесят.

Мабыць, маладым чытачам і прыхільнікам прызнаюцца майстра гэтай высокай дата не падасца нечаканай. Мяне яна застала звычайна. Магчыма, пайшоў прычыны, што я крыху старэйшы, чым сённяшні юбіляр. І яшчэ таму, што я помню, якім ён быў вясёлым сорак першага года на Бранскім фронце — юным, вуглаватым, сарамлівым.

У паходнай рэдакцыі «За Савецкую Беларусь» не толькі месціты Кендрат Крапіва, але і даволі маладыя тады Пітрус Броўка і Максім Танк, зяўраўчаліся да Панчанкі, называлі яго ласкава-памянішальна: «Пімянон». І мы — яго суседзі і сябры з рускай франтавой газеты «На разгром врага» — таксама бралі з іх прыклад.

Я выдатна разумею, што час падкае свае следы на тварах даўняга таварышаў і ў душы кожнага з нас. І ўсё ж мне цяжка ўявіць Пімена шасцідзесяцігадовам. Перад маімі вачыма да гэтага часу — светлавосялы, светлавоўны юнак у багавольнай гімназійскай.

Аднак я ўспамінаю і іншае. Барта было нам у тым далёкім дні папрасіць Панчанку пачытаць вершы — і ён адразу рэзка мяніўся. Перад намі быў не хлапчук, а мужчына, сапраўдны паэт, які ўступіў на парог сталасці ў трынаццаці і торуку гару і ўражваў шчодрасцю і вастрынёй таленту. Сваймі ціхімі голасам Пімен вымаўляў радкі, поўныя агню і смутку, неперымрлым і абнадзейваючым. За знешняй сціпласцю чытальніка заўважаўся атакуючы аўтарскі характар.

Гэтую ваўнічасьць паэт захаваў у сабе на сённяшні дзень.

Яго вершам сузіральнасць, чужая, лны і сёння прадаўжаецца змагацца. Каму б ні даваў бой Панчанка — сучаснаму мешчаніну ці бесшабашным «пакаральнікам» роднай прыроды, — у кожным яго радку выяўляецца ўсё той жа франтавы характар.

Вядома, з гадамі мастак становіцца больш мудрэйшым, складаным, а ў нечым і прасцейшым. Аднак у пазіі Панчанкі на-ранейшаму спалучаюцца сціпласць і палемічны задор, азарт пошуку і імкненне да зразумеласці пэтычнай мовы. Пры ўсім гэтым паэту ніколі не здаралася яшчэ адна нечэснага рыса, якая з'явілася ў маладосці — мяккі гумар і непакаяны іронія.

Нездарма яго любіў Міхаіл Святолю, Любіў не толькі як таварыша па 34-й арміі, дзе яны потым разам служылі, але і як паэтычнага пабраціма. Любіў і перакладаў на рускую мову.

Панчанка, як і Святолю, умее змякчыць пафас усмешкай, знайсці пазію ў будзённым, а аб высокіх матэрыях скажаць вясёлым і задумлівым. Аднак ён ніколі не імгнута не пад Святолю, ні пад каго б там ні было іншага.

Я думаю, што апошні зборнік вершаў Панчанкі — «Снежань», «Крык сойкі» і «Вячэрні цягнік» — належыць да лепшага са створанага ім. Гэта яшчэ адно сведчанне таго, што паэзія — не футбол, не хакей, не балет, што вялікаму мастаку ўзросць не перашкода.

І яшчэ пра адно. Пімен Емяльявіч застаецца самім сабой. Яго на-ранейшаму незвычайна цяжка перакладаць. Своеасаблівае яго почырку часта нясе страты ў пераўтварэнні. Нават выпрабаваным

майстрам не заўсёды ўдаецца перадаць непаўторную абалітніцкую гэтага голасу. Затое ўжо калі атрымаецца — усёзаны чытач бымае шчодра ўзнагароджаным.

Мне і іншым перакладчыкам Панчанкі неаднойчы даводзілася выслухоўваць нараканні. Зусім слушныя, і зусім несправядлівыя. Апошнія ішлі не ад паэтаў, якія могуць ацаніць і цяжкасці задачы, і ўзровень пераадавання. Тут больш выказваліся кандыдаты навук, людзі адпавядаючы, але, які, на жаль, являюць не ў пазіі, а толькі на-суседству з ёю.

Прачытаеш калі-нікала, водгук такога ўсезнай-букваліста, што валодае прафесіяй, а не прызнаннем, і рукі апускаюцца. Вось тут і прыходзіць пісьмо ад Пімена, добрае, а разуменнем, поўнае сяброўскага цяпла, падтрымкі і ўдзячнасці. Дзякуй, Пімянон! І зноў рызыкуюся.

Вось і цяпер падрыхтавана да друку ў рускім перакладзе кніга Панчанкі «Крык сойкі», якая ўвабрала ў сябе вершы апошніх гадоў. Масквічы Слуцкі, Шклярэўскі, Бурсаў і аўтар гэтых радкоў, Мічале Кіелік і Спрычан ішчэ раз рызыкнулі, аб'яднаўшы свае намаганні для работы над кнігай. Хочацца верыць, што намаганні гэтыя неадарэмныя, што кніга стане падарункам юбіляра рускаму чытачу і падарункам рускіх першаторцаў беларускаму сябру.

Дарагі Пімен! Мне давялося тры гады таму вярнуцца з рускага шасцідзесяцігоддзя. Нялёгі рубжы. Гэта ўжо дакладна. Але, прайшоўшы праз яго, аглядаючыся, зноў садзіцца за рабочы стол і аблегчаць ўдзячашчым — аказаецца, нічога, жыць можна! Жыві доўга і плённа, франтавы сябра! Няхай не пакадае цябе здароўе і натхненне — з гэтых двух складаемых і нараджаецца шчасце мастака.

Якаў ХЕЛЕМСКІ.

ВЕРУ ЯГО СЛОВУ

Мне давялося быць сучаснікам многіх беларускіх паэтаў як пасляваеннага, так і ваеннага часу. Аднамі я захапляўся за смеласць ранняга ўзлету, другім аддаваў даніну пашаны за талент і ўменне сказаць сваё слова, траціць вельмі паважна... Пімену Емяльявічу Панчанку, апрача ўсяго гэтага першага, другога і трэцяга, я заўсёды веру і веру, можа, больш, чым каму іншаму. Веру яго слову, яго праўдзе, усмешцы, гневу, сарказму, гору, радасці, захапленню, перакананню, асуджэнню, інтанацыі, рыфме, погляду, пафасу — усю, што ён нясе ў сваёй пазіі ўсім, у тым ліку і мне, аднаму са сваіх даўня чытачоў.

Пімен Панчанка сталым майстрам пазіі стаў адразу. З першага свайго юнацкага зборніка вершаў «Упэўненасць» стаў паэтам народным.

...Пераклад на іншую мову — гэта другое нараджэнне паэта, і па ім, перакладзе, людзі іншай нацыянальнасці прымаюць да сьбе паэта: па тых прыкметах і асаблівасцях, якія заўважаны і акрэслены «хросным бацькам» — перакладчыкам. Адна паэты пры гэтым амаль нічога не страчваюць. Есць і тая, што, наадварот, набываюць ад перакладчыка нешта лепшае і прыгажэйшае, чаго ў іх саміх не было: слабое і пасрэднае «дацягвалася» да адпаведнага ўзроўню... Перакладчыкі сумленныя, а не тыя, якім усё роўна і як перакласці, кожны раз адчуваюць, як цяжка, амаль немагчыма «данесці» без страт на мове перакладу пазію П. Панчанкі. І мы кожны раз адчуваем і шнадуем, што наш паэт, нават у перакладах выдатных майстроў, — страчвае. Можна, таму ён менш вядомы ў саюзных рэспубліках і за рубяжом, чым гэтага заслугавае. У самым галоўным, самым вызначальным ён самы блізікі да волатаў нашай беларускай пазіі — Купалы і Багдановіча, Знітаванасць свайго лёсу з лёсам народа, адданасць яго радасці і гору, трывогам і барацьбе, вера ў лепшую будучыню. Зайздроснае ўменне «сэрца народа падслухаць біццё» і выказаць думы народныя з такой глыбінёй і пэтычнай дакладнасцю, як магла зрабіць гэта ў свой час народная песня.

Доўгае жыццё суджана яго вершам «Упэўненасць», «Герой», «Вока снайпера», «Кіоні», «Шапка эстонца», «Бульба», «Наша энцыклапедыя» і «Патрыятычная песня». Цэлыя пакаленні беларускіх жней, аратару, студэнтаў і настаўнікаў, воінаў і шахцёраў, лесарубаў і навукоўцаў мелі шчасце прычашчацца да светлай, крынічнай пазіі П. Панчанкі.

Успомніліся шчымлівыя радкі з яго верша «Творчасць»:

Іду, як заўсёды, ў купалаўскі сад,
Падняўшы каўнер і вясунушы кепку.
А ў садзе шуміць залаты лістапад...
Шанчу я: Іван Дамінікавіч, кепка...
Працуем, а нас не чытаюць амаль,
Жартуем, а людзям чамусьці не смешна...
Спакойны і мудры глядзіць ён у даль,
Усё перад ім: гэты сад і бязмежнасць.

Выразная трывога і боль не толькі за сваё. Адчуванне чагосьці невыказанага, недаробленага, і перад усім — абнадзейваючы спакійны і мудры пагляд таго, хто многае зведаў у сваім жыцці, мог бачыць далёка наперад.

Аляксей ПЫСІН.

НА ВЕСНАВОЙ ДАРОЗЕ

Яшчэ на пачатку сваёй творчасці будучы народны паэт Беларусі прызнаўся: «Я ступіў на дарогу вясны». А вясная дарога — бласконца! Як многа пабачыў ужо на сваім жыццёвым і творчым шляху Пімен Емяльявіч, як ахвотна і шчыра дзеліцца ён мудрасцю і сардэчнасцю з усімі, і асабліва з намі, маладзёжымі, і кожны з нас лічыць за шчасце быць яго вучнем.

Давярліва ўсмешка, незвычайная добрачылінасць і ў той жа час цвёрдае патрабаванне ад нас «болей кніжан, добрых кніжан», шчырасць і прастата... і высокая грамадзянская прынычывасць, і бескампраміснасць, Тані — Паэт і Чалавек Пімен Панчанка.

У сваёй «Патрыятычнай песні» ён сказаў: «Я з полым Семнаццаціга года хоць іскарку малую заняў». Гэтая паэтва іскарка, якая чыя і трывожная, і сёння не дае нам, маладым літаратарам, спакою, нараджае вялікую, палымную любоў да роднай зямлі, вучыць дабра і патрабавальнасці, у першую чаргу, да самога сябе.

Ад непагаднай гэтай іскаркі ўспыхае зямля пад нагамі прыстасаванцаў і абывацеляў, тых, хто названы паэтам «пылам дарожным у цяжкім паходзе».

Мабыць, немагчыма дакладна і поўнасцю вызначыць, за што ўсё ж любіш і цэніш паэта, асабліва такога, як Панчанка. Усё прадыкчанаецца паэтвай складанай работай, самай творчасцю, усім багаццем і шматфарбнасцю панчанкаўскага радка.

А яго радок — гэта ранішняе сустрэча з родным домам у бацькоўскім краі, калі «цішыня выплывае з калодзежа, туманом расплываецца ціш». Тая самая цішыня, што сведчыць пра сталасць і мудрасць, пра абхмараны неспаспай. Неспаспай новага верша.

...Яго радок — гэта вясня дрыготкая галіна, люю вась-вось абсыпле пругкая дзюбатар лістога, тая галіна, «якой на іншым дрэве не расці», бо ў кожным новым вершы штораз адбываецца пазнанне і адкрыццё свету і прыгажосці жыцця, пульсаванне вечная прага абнаўлення.

...Яго радок — гэта бласконца дарога памяці, апаленая гарачымі салдацімі ботамі, сівым палёнам франтавога суму па дамоўцы і горнай нянавісцю да ворага, балючыя словы Упісала вайна ў сэрца паэта... Бы асколкі, што непакояць Пімена Емяльявіча і цяпер.

...Яго радок — гэта мужная клятва ў вярнасці

і светлае сыноўняе прызнанне ў любові да маці і бацькі, да маленкай надрэчнай вёсачкі і вялікай Радзімы, гэта споведзь «высокіх і дзівных слоў».

І за ўсімі надзвычай пэтычнымі радкамі стаіць вельмі звычайны і ў той жа час вельмі незвычайны чалавек. Нельга нагадаць зараз усё, пра што пытаўся Пімен Емяльявіч у мяне пры сустрэчках, пра што гаварыў. Але запомнілася назаўсёды шчыралі бацькоўскай зацікаўленасць, жаданне падтрымаць і парадамі, і справай.

Яшчэ вельмі цікава слухаць вершы Панчанкі, калі іх чытае сам аўтар. Тады асабліва становіцца зразумелым, што ўсё ім перажытае і перадуманае, усё шчаслівае і балючае ў жыцці, усё самае галоўнае і адметнае для паэта вельмі сугучна назвам напісаных твораў. Хочацца нагадаць некааторыя, вельмі сімвалічныя і змястоўныя: «Радзіме», «Сумленне», «Дарога вайны», «Вечны агонь», «Неспаспай», «Сталасць» і, нарэшце, — «Маладосць у паходзе».

Мне ж уяўляецца сярод гэтых ішчэ адзін верш з гучнай, на першы погляд, але вельмі справядлівай назвай — «Бясмерце».

Валянціна КОУТУН.

Але для мяне ён ніколі і блізка не падыходзіў для такой — ганеровай і паважнай ролі. Не для яго гэта — быць інфарматарам, хай і з самага віру падзей, хай самага высокага рангу. Ён быў і застаецца непасрэдным, паўнапраўным удзельнікам падзей, і слова для яго — не сродак адлюстравання жыцця, а форма ўдзелу ў ім. У сваёй творчасці Панчанка ніколі не чакаў, пакуль час вынесе прысуд той ці іншай складанай і новай з'яве, а браўся судзіць яе, рашуча і нават рызыкоўна, не баючыся ўзвальваць на плечы «персанальную» адказнасць. Таму, бывала, яму перападала ад аглабальных крытыкаў і мастагонтаў перастрахоўкі, таму нават некаторых прыхільнікаў шакавала яго запальчынасць і катэгарычнасць.

Мала сказаць: ненавіджу, мала сказаць: прызнаю. Віцца за праўду — і вышчы, Нібы садат у баю.

Дрэннаму — не пакарыцца, Добрае — не праяваць. З дробнай хлуснёй не мірыцца. З буйнай хлуснёй ваяваць.

Гэта — з новай кніжкі «Вячэрні цягнік», якая зусім нядаўна выйшла ў свет. Але гэта — заўсёдыны прынцып Панчанкі, прынцып салдата з перадавой. Ніводнай з пазіцый, за якія ён прайваў кроў байца, не ўступае ён і ў свеіх вершах. Партыйная перакананасць, асабістая зацікаўленасць робяць яго, калі хочаце, апантаным, зацятым у барацьбе за чысціню і чалавечнасць нашага жыцця. З наўнасцю дужага чалавека адмахваецца ён ад хітрыкаў, ні на хвілі не сумняваючыся ў сіле сумленна сказанага мастакоўскага слова.

...я ў людзей не папрашу: даруйце! Во ў песнях не хлусіў. Не мог хлусіць.

Не ведаю: ці дарны, ці бяздарны я, А знойдзенае слова не маўчыць.

Пімен Панчанка (справа) з Пятром Глебкам. 1946 год.

Фота А. САПЕГКІ.
(Публікацыя ўпершыню).

І нада мной эпоха легендарная
На караблях у космасе імчыць.
«Абступіла часам успаміны хмарамі...»,
1961).

Здавалася б, у такой адкрытасці, абвостранасці непазбежна тоіцца небяспека пэўнай афектацыі, залішняй гучнасці, урэшце — рыторыкі. Але Панчанку падобнае не пагражае. Усё, пра што і што ён гаворыць, ідзе з глыбіні яго сэрца, выплакувана і ўзжана яго асабістым лёсам і роздумам, выдыхнута яго тэмпераментам. Ён не любіць знешняга. Для яго заўсёды больш дарагі і натуральны, калі можна так сказаць, жэст душы,

чым жэст рукі. Інтанацыя яго вершаў магільна выклікае поўны дзвер да іх.

Баюся грубаватасці і адвольнасці параўнання, але не магу не працытаваць цалкам панчанкаўскі верш пра жураўля, які вельмі люблю:

Неба жураўлінае, журботнае,
Цёмная, вільготная зямля.
Птушка ты адлетная, балотная!
Вачылі вы зблізку жураўля?

Можна, добра, што не бачылі намондага, Смешнага... Цяжкі птушыны быт...
Толькі неба ды курлыканне нязмоўклае,
Толькі вочы, толькі голас ды блакіт.
(«Толькі голас», 1972).

Нешта падобнае бачыцца мне ў творчасці паэта — адмаўленне ад знешняй эфектнасці, ад упрыгожвання ў імя поўнай шчырасці і яснасці выказвання. Талент жа нібы сам сабою нашэптывае неардынарныя словы і вобразы, часта адзіна патрэбныя і магчымыя. Вось і атрымаецца, што не паэт «спявае», а паэтам «спяваюць» нашы думкі і пачуцці.

Напэўна, у кожнага вершатворцы глыбока ў душы жыве ўпарты надзвец мець кніжку, дзе не было б ніводнай слабой старонкі, ніводнага неахайнага радка, «недацягнутага» страфа. Ой, як нялёгка гэта і, скажам шчыра, здарваецца зусім нячаста. А вось у Панчанкі, на маю думку, дзве такія кніжкі: «Далёкія станцыі» (1945) і «Пры святле маланак» (1966), напісаныя як бы на адным дыханні, на дзіва цэласныя і пэтычныя. І народжаныя яны — зноў зварну на гэта ўвагу — асабліва яркімі і важнымі перыядамі ў гісторыі народа: Вялікай Айчыннай вайны і п'яцідзесятымі — шасцідзесятымі гадамі, калі воляю партыі па ўсёй краіне аднаўляліся і развіваліся ленінскія нормы жыцця. Слова паэта, страснае, бескампраміснае, гранічна

шчырае, тут выплаўлена сэрцамі многіх, прадыктавана самым галоўным у складаных грамадскіх працэсах. Споведзь байца — вось, відаць, самае дакладнае (хаця і прыблізнае, як і ўсе іншыя, калі гаворка ідзе пра сапраўдную пазію) вызначэнне сутнасці абедзвюх кніжак.

«Далёкія станцыі» і «Пры святле маланак» (да апошняй кнігі, дарэчы, вельмі блізікі па духу мінулагадні зборнік «Крык сойкі») з бяскрам дэманструюць не толькі яркі грамадзянскі тэмперамент Панчанкі, а і яго выключнае пэтычнае майстэрства. Тут няма вершаў выпадковых, анемічных, няма радкоў кульгавых і парожніх, няма слоў не на сваім месцы ці думак, што не знайшлі вяртага «літаратурнага адзеньня». Я хацеў напісаць, што ў іх «усё» да драбніцы выверана — і зразумей, якая гэта няпраўда. Упэўнены, што паэт нічым не «вызраў» спецыяльна свае вершы, яны нарадзіліся ў яго такімі, бо інакшымі не маглі быць: такі быў час, такі быў настрой, так блізка сэрца...

Самае небяспечнае і няўдзячнае — «разглядаць» выдатныя вершы, сіліцца як бы расшыфраваць іх і для аўтара, і для чытача, і для сябе. Выйграць «спяборніцтва» ў паэта амаль немагчыма, якім ні будзе праніклівым і дасведчаным, і ўрэшце бяссільна і радасна пачынаеш чытаваць.

Упаду на дол нежывым, —
Усё роўна мёртвы я
Вуду слухаць гул баравы,
Скрып галля пад вавёркам.

Я райдзрасці і птушкам ніколі не меў —
Вез крылляў мне нават імгэй,
А зараз ад крыўды глухой анямеў
І в неба не аводжу вачэй.

Усе мы дрэвы:
Хто ільві, хто рабіна, хто дуб,
(Заканчэнне на стар. 11).

ДИНАМІЧНЫ РОСТ, дынамічнае развіццё... Гэтым менавіта характарызуецца апошняе дзесяцігоддзе рэвалюцыйнага поступу сацыялістычнага ладу, які забяспечыў нябачаны ў гісторыі тэмпы прагрэсу ўсіх бакоў жыцця грамадства, народжанага Вялікім Кастрычнікам. Дынамізм закрэпае ўсе сферы нашай рэчаіснасці, і не заўважаць яго ў літаратуры — значыць, не выконваць сваёй галоўнай задачы адлюстравання чалавека, «які, праішоўшы ўсе выпрабаванні, сам непазнавальна змяніўся, спалучыў у сабе ідэйную перакананасць і велізарную жыццёвую энергію, культуру, веды і ўменне іх прымяняць» (Л. І. Брэжнеў).

А між тым, калі гаворыць пра сучасную беларускую прозу, дык апошнім часам у ёй з'явілася не надта шмат твораў, асабліва буйных жанравых форм, у якіх былі б створаны вобразы, што ўвасабляюць высокія маральныя якасці нашых сучаснікаў, здольных з гонарам вытрымаць выпрабаванні на маральную «трываласць» у самых складаных жыццёвых сітуацыях. Пастаўлена XXV з'ездам КПСС задача маральнага ўдасканалення людзей, неадлучаная ад працоўнага і ідэйна-палітычнага выхавання, звернута ў значнай ступені і да мастацкай літаратуры, калі разумець яе па-горкаўскаму — як чалавечна-знаўства.

Калі на першы план вылучыць ідэйна-мастацкія крытэрыі, дык найбольш значымі і ў галоўных сваіх вартасцях выдатнымі здабыткамі апошняга часу вярта лічыць раманы Івана Шамякіна «Снежныя зімы» і «Атланты і карыятыды», вылучаныя сёлета для ўдзелу ў конкурсе на атрыманне Дзяржаўнай прэміі СССР. Творы гэтых характарызуецца імкненнем аўтара наблізіцца да галоўнага ў народным жыцці, да сэрца і душы нашага сучасніка, для якога сацыялістычнае грамадства стварае ўсе ўмовы, каб разуменне асобай свайго грамадскага абавязку становілася глыбока ўнутраным, маральным пачуццём.

Высакароднае жаданне рухае галоўным героем рамана «Снежныя зімы» Антанюком — чалавек павінен імкнуцца быць лепшым, маральна больш даканалым. І каб здзяйсніць гэтае жаданне няспынна, былі партызанскі камандзір ніяк не пагаджаецца з рашэннем пэўных інстанцый адправіць яго раней часу на пенсію. Гэты воцкава напружаны канфлікт знаходзіць сваё выяўленне ў высокім напале ўнутранай барацьбы з пачуццём асабістай крыўды. У глыбокім роздуме над несправядлівасцю «расправы» з ім, чалавекам, гартаваным у адкрытым змаганні з ворагам, калі трэба было барацьбіць сацыялістычную Айчыну, параджаецца цэлы каскад вострых думак, моцны зарад інтэлектуальнай энергіі. А разам з тым узгаджаецца і высокі грамадзянскі тэмперамент асобы, якая моцна любіць жыццё і для якой характэрны наступальны дух змагары, за характэрна чалавечай душы, неадступная вера ў светлую будучыню чалавецтва.

Раскрыццё чалавечай сутнасці жыцця, паказ чалавека буйным планам складае змест рамана, дзеля чаго пісьменнік вельмі удаля крыжэ розныя стыльвыя плоскасці. Дыялогі цяперашняга часу і прошлага як бы вынікаюць з унутраных маналогаў Антанюка, а тым у сваю чаргу стыкуюцца з аўтарскімі адступленнямі без якіх бы там пі было спецыяльных «звязак», і гэта надае твору характар стыльвога адзіства.

Раман «Снежныя зімы» напісан у сваіх асноўных сюжэт-

ных лініях як бы голасам Антанюка. Гэта — раман-споведзь галоўнага героя, які моцна перажывае, «што цікавейшая работа па перабудове сяла будзе праходзіць без яго ўдзелу». Антанюк шукае шляхі далучэння да актыўных дзеянняў, хоць пошукі на першым часе не ідуць далей самааналізу, сутыкаюцца з ушчэпленым самалюбствам і нават з невытлумачальнай заціясцю пакрыўджанага. Усё гэта наводзіць на героя цень супярэчлівага, дваістага чалавека, але пры ўсім гэтым ён паўстае як натура дзейная, неўтаймоўная, гатовая на рашучыя заходы вярнуцца зноў да вялікай справы.

Вобраз Антанюка нібы горная парода вулканічнага паходжання, народжаная ў глы-

раічных спраў, што здзяйснялі людзі ў імя выканання свайго абавязку перад Радзімай.

Антанюк, хоць і займаў высокія пасады, але не траціў ніколі сувязей з масамі, ён прагна ўбіраў у сябе і добрае, і благое, маючы пры тым мужнасць вучыцца ў народа адсейваць благое і назапашваць добрае. У гэтым вярта бачыць імкненне пісьменніка стварыць эстэтычны ідэал новага чалавека — творцы і гаспадара жыцця, набліжэнне да якога так адчуваецца ў раманах «Снежныя зімы», а рэалізацыя якога складае галоўны змест наступнага рамана «Атланты і карыятыды». У абодвух романах І. Шамякіна цікавіць жыццё людзей у глыбынным грамадска-псіхалагічным сэнсе, ва ўзаемадзеянні з

толькі ў сваіх ідэях, але і ў барацьбе за іх.

Праблемы жывой грамадска-карысцый дзейнасці пенсіянера Антанюка маюць свой працяг у надзённых праблемах народнага жыцця, якімі апантаны Максім Карнач.

Варта прыгадаць эпізод наведання Карначом аднаго з кіраўнікоў Дзяржбуда рэспублікі, дзе галоўны архітэктар горада найвыразней выяўляе сваю тактыку: «не прасіць — патрабаваць, наступальна». Спрэчка ідзе не на адных эмоцыях, а і на глыбокім разуменні кожнай сваёй справы і свайго службовага становішча. Карнач абязбройвае суб'ектывіка адным — пытанні архітэктурнай, эканамічнай ён не адрывае ад сацыяльных, ідэалагічных. Галоўны архітэктар унут-

парада як адзінае цэлае, што знаходзіцца ў няспынным руху да ўдасканалення. Такімі ў раманах паўстаюць Максім Карнач, Віктар Шугачоў, сакратар абкома партыі Сасноўскі. Вобраз партыйнага кіраўніка ўжо даўно займае І. Шамякіна, і, мабыць, толькі ў раманах «Атланты і карыятыды» ён набіў усебаковае адлюстраванне, а найбольш у плане раскрыцця чыста чалавечых рысаў характэра сакратара партыйнага камітэта як асобы адказнай за ўсё і за ўсіх.

Сакратар абкома Сасноўскі бескампрамісны ў сваіх прэтэнзіях да сакратара гаркома Ігнатова, які, дарэчы, знаходзіцца ў сваяцкіх адносінах з Карначом, і тым больш павінен быў ведаць пра яго ўсё, аж да дэталей інтымнага жыцця.

НА АТРЫМАННЕ ДЗЯРЖАЎНАЙ ПРЭМІІ СССР

РУХ НАРОДНАГА ЖЫЦЦЯ

бінях. Ён як бы высечаны з адной глыбы, хоць і мае пачатковы ўкрапанні, што сведчыць пра моцную знітаванасць чалавека з тымі, хто побач, хто разам ідзе па жыццёвай дарозе. І таму на яго плечы навалюецца лёдзе не ўсе праблемы сучаснасці — узаемаадносіны бацькоў і дзяцей, узгодненасць вонкавага выгляду чалавека з яго ўнутранай сутнасцю, мода і стыль у побыце, праблемы будаўніцтва ў горадзе і меліярацыі на вёсках, духоўнае аблічча настаўніка і ўзровень эстэтычнага выхавання ў школе, маласямейнасць і скарачэнне нараджальнасці дзяцей... Падчас страчаш веру, — ці па сіле ўсё гэта аднаму?

Але ж Антанюк не адзі, у дачыненнях з ім раскрываюцца менш ці больш поўна іншыя персанажы рамана, якія надалены станоўчымі і адмоўнымі рысамі характэру і тым самым даюць магчымасць галоўнаму герою выявіць найвыразней асноватворныя якасці асобы, сфарміраванай сацыялізмам, — прынцыповасць і шчырасць, пеладкунасць, прамагу ў меркаваннях і дзеяннях, працавітасць на карысць грамады. Дачыненні з Будыкам, былым начальнікам штаба атрада, а цяпер дырэктарам навуковага інстытута, як і з жонкай былога загадчыка дарожнага аддзела Сваіцкага — Надзій, што прышла ў партызанскі атрад і стала часткай Антанюковага сэрца, ды з яе дачкой Вітай, якую ён аб'явіў бы сваёй, утойваючы, аднак, гэта ад сваёй сям'і — усе крутыя павароты лёсу людзей дапамагаюць Антанюку зразумець сябе ў любові да жыцця і праз гэтую любоў сцвердзіць прынцыповым заступнікам справядлівасці.

Партызанскае жыццё, пададзенае не столькі шырока, колькі з заглыбленнем ў асобныя праявы яго, патрэбна герою для сённяшняга роздуму над рэчаіснасцю, не менш складайцай, чым у ваенны час, дазваляе пабыць тую незласнасць характэру, якая робіць вобраз Антанюка маральна ўзброеным. Вялікая Айчыная вайна, якую савецкі народ вымушаны быў весці супроць фашызму, вяртае героя ў хвіліны сённяшніх сумненняў да ге-

карэннымі зменамі чалавечай штодзённасці пад уплывам НТР і іншых сучасных працэсаў.

У «Снежных зімах» ідзе маральнае ўзбраенне адных і раззбраенне замшэлай, мяшчанскай маралі другіх. Раман «Атланты і карыятыды», прадаўжаючы пачату ў папярэднім творы спрэчку пра чалавека і яго прызначэнне ў грамадстве, ідзе далей у пошуках шляхоў маральнага ўзвышэння асобы і выкрыцця мяшчанска-спажывецкіх і бюракратычных тэндэнцый, што часам яшчэ даюць сябе адчуваць у нашым асяроддзі, хоць і чужыя сваёй прыродай сацыялістычнаму чыну жыцця.

Адзіні і другі раман адметны характэрнай для І. Шамякіна востраканфліктнасцю, а адсюль і сюжэтнай завостранасцю, тым унутраным дынамізмам, які з першых старонак настройвае чытача на душэўныя кантакты з пісьменнікам, на шчырае суперажыванне. Востраканфліктнасцю пазначаны нават назвы твораў. Снежныя зімы — значыць, цяжкія дарогі для чалавека, які прадыраецца да мэты праз завесі, завірухі, заносы. Атланты — паводле грэчаскай міфалогіі — волаты, якія павінны былі ў пакаранне за барацьбу з багамі падпіраць сваімі плячамі нябеснае скляпенне, і карыятыды — толькі статуі чалавека, як дэталі у дойлідстве, якой карысталіся замест слупоў, калон, каб падпіраць невялікія часткі збудавання. Атланты і карыятыды — людзі і іх адлюстраванне, людзі і цені, жывое і мёртвае ў вечным змаганні.

Якія б разумныя прыстасаванні, машыны, апараты чалавек ні прыдумаў, яны не заменіць жывую душу чалавечую, духоўнае характэру, маральнасць. Духоўнасць, маральнасць — гэта жыццё, цяпло, надзея, тады як бездухоўнасць, амаральнасць — мярцвячына, халадзец, самота. За высокамаральны змест чалавека, за яго заўсёднае духоўнае ўзвышэнне, за перамогу ў ім як і ў жыцці наогул творчай асновы змагаецца галоўны герой рамана «Атланты і карыятыды» архітэктар Максім Карнач, чалавек таленавіты, рашучы не

рана не прымае спароджаную часовымі цяжкасцямі ўбогую планіроўку цэлых мікрараёнаў і гарадоў, што рассяяліся па краіне сотнямі блізнятаў, збудаваных па канонах безаблічнай архітэктурнай выкананых на самым нізкім узроўні якасці.

У Карнача, дарэчы, які ў яго сябра, радавога архітэктара Шугачова, сваё творчае крэда, асветленае глыбокай чалавечнасцю, высокай маральнасцю: «Змагацца за прыгожы горад — значыць, змагацца за прыгджых людзей». Вернась гэтаму крэда архітэктар адстойвае з усёй рашучасцю, калі ў высокай дзяржаўнай інстанцыі не без раздражнення заяўляе: «Чорт вазьмі! Урэшце мы ставім не толькі горадабудуўнічы эксперымент, але і сацыялагічны! Час ужо павесці рашучую барацьбу з адчужанасцю людзей па месцу жыхарства. У доме, у раёне, як на заводзе і ва ўстанове, павінен быць калектыў. Хіба такая мэта не апраўдвае сродкі?»

Так можа сказаць не толькі ўлюбены ў сваю прафесію чалавек, але і апантаны глыбока справядлівай ідэяй, верны камуністычным ідэалам, перакананы ў правільнасці сваіх творчых захадаў, чалавек маштабнага мыслення і такога ж маштабнага дзеяння. Адной з галоўных для савецкай літаратуры нашых дзён, як і для ўсяго ідэалагічнага жыцця грамадства развітога сацыялізму, з'яўляецца праблема фарміравання ў чалавеку «аптымальнай структуры матэрыяльных і духоўных патрэбнасцей людзей» (П. Машэраў), праблемы гарманізацыі матэрыяльных і духоўных інтарэсаў. Адным з першых у рэчышчы вобразнага адлюстравання ўсёй савецкай літаратурай гэтай надзёчнай і гістарычна перспектывнай праблемы ўвайшоў І. Шамякін сваім раманам «Атланты і карыятыды», у якім «прыватныя» канфлікты і лёсы даюць пісьменніку падставы даследаваць заканамернасці агульных працэсаў, пачынаюць найбольш тыповыя праблемы, канфлікты, супярэчнасці, што спадарожнічаюць гэтым працэсам.

Ніколі яшчэ наша літаратура не ўглядалася так пільна ў душу чалавека, які жыве ва ўмовах сацыялізму і спрабуе асэнсваць сваё жыццё і жыццё

«Я запісаў бы ў нашым партыйным маральным кодэксе, — гаворыць Сасноўскі пад час сваё гутаркі з Ігнатовам, — караць за сяброўства няшчырае, аднабаковае... Прынцыповасць павінна ўключаць у сябе шчырасць, душэўнасць. І наадварот, сапраўднае сяброўства — гэта перш за ўсё прынцыповасць».

Ці не ў гэтым трэба бачыць ключ да разумення асноўнай ідэі рамана, скіраванага на раскрыццё сапраўднага, а не пазначнага дэмакратызму сацыялістычнага чыну жыцця. Такого дэмакратызму, калі не існуе ці, у кожным разе, не павінна існаваць ніякіх «правілаў гульні», ніякіх загадаў прыдуманы «мадэлей», калі для кожнай асобы, апантанай творчасцю на карысць грамадства, адкрыта шырокая прастора, каб выяўляць сапраўднае вартасці, сапраўды індывідуальныя якасці, калі людзі павінны цаніцца не па дэкларацыях, а па іхніх справах.

У гэтым плане зусім зразумелым становіцца «прэзэрвіце» Віктара Шугачова, які праз усё сваё немалое творчае жыццё хадзіў у «гвардыі раданых», паступаў сваім талентам, паступаючы «на горла ўласнай песні». А калі гэтая песня, нарэшце, вырвалася з грудзей і рэалізавалася ў праект эксперыментальнай забудовы цэлага раёна, на шляху здзяйснення яго выраслі новыя цяжкасці. Вышэйшыя інстанцыі на месцы спраектаванага раёна плануць будаваць хімічны камбінат. Урэшце, не без адкрытых наступальных захадаў Карнача, перамагае ідэя Шугачова. У вобразах Карнача і Шугачова, у іх узаемаадносінах як кіраўніка і падначаленага, пачынае чалавечай абаяльнасці, прывабнасці, што з'яўляецца адметнай рысай сучаснасці.

Але ж у гэтым плане не зусім зразумелым прадпрыняты Карначом крок з адводам сваё кандыдатуры ў новы склад гарадскога камітэта партыі. Чалавек, які смель не на словах, а на практыцы, рашучы ў дзеяннях, раптам здраджвае галоўным праявам свайго характэру, пасуе перад тым, што можа ўзнікнуць асабістая справа з поваду наспешага яго разрыву з жонкай Дашай. Цэльнасці натуры чалавека, усё

ДА 100-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ГАМЗАТА ЦАДАСЫ

НАША ПРАЎДА МАЦНЕЙ ЗА ЗЛО!

жыццё якога — пошук смелых ідэй, барацьба за іх здзяйсненне, за справядлівасць ва ўсім — вялікім і малым, клопат не пра сябе, а пра іншых, безумоўна, замінае жонка, для якой увесь змест існавання — адкрытае, ваяўнічае мяшчанства, сучэльнае спажыванне даброт, здабытых іншымі. Карнач, які ўмее змагацца за справядлівасць пры вырашэнні дзяржаўных праблем, у асабістым жыцці апыняецца ў ролі паслухмянага нявольніка жанчыных прыхамацей і толькі праз дваццаць гадоў, калі стала дарослай дачка, што пераняла ад маці моцны зарад мяшчанства, вырашае ісці на разрыў.

Сямейныя сцэны выпісаны ў раманах псіхалагічна дакладна, але ці не залішне дэталізаваны, асабліва ў адносінах Карнача з жонкай кар'ерыста Макаса або з рана аўдавейай жонкай лётчыка Галінай Уладзіміраўнай, якая працуе ў прыёмнай гаркома партыі. Вялікія праблемы часу, безумоўна, складаюцца не з адных вытворчых канфліктаў, яны ўключаюць у сябе самыя розныя пытанні чыста чалавечых адносін — сям'і і шлюбу, выхавання дзяцей, этыкі дзелавага чалавека на рабоце і дома. Але ж суіснаванне разнапланавых праблем — не простае шаргаванне эпізодаў, якое не парушае цэльнасці мастацкага палатна толькі ў тым выпадку, калі захавана ўзаемапрацікіненне, узаемаўзгодненасць грамадскага і асабістага, калі адно без другога проста не могуць існаваць. Дарэчы, у тэорыі сучаснага рамана вельмі слаба пакуль даследаваны заканамернасці ўзнікнення адзюльтэра, яго ўзгаднення з прычынамі сацыялістычнай маралі.

Ужо ў шэрагу твораў І. Шамякіна імкнецца да стварэння вобраза станоўчага героя, які быў бы канкрэтным і падзённым носьбітам эстэтычнага ідэалу, гэта значыць, таго мастацкага свету, што ўзнікае з суадносін між назіранай пісьменнікам рэальнасцю і жыццём, якім яго яму ўяўляецца. Варта прыгадаць Карна Маеўскага, Шапятавіча, Ярана, далучыць да іх Антанюка і Карнача, як атрымаецца настойлівы і ўпарты пошук пісьменнікам менавіта такога носьбіта эстэтычнага ідэалу. Пры гэтым не цяжка будзе заўважыць, што калі эстэтычны ідэал у І. Шамякіна фарміруецца гістарычна, адпаведна ідэям свайго часу, увасабляючы вышэйшыя маральныя прынтцыпы, дык развіццё гэтага ідэалу ў дыялектычным плане носіць падчас на сабе адбітак вапраграмаванасці, а не выяўляецца як самарух, самафарміраванне пад уплывам тых ці іншых умоў складанай рэальнасці.

Адзначаецца гэта не як дакор пісьменніку, а як шчырае меркаванне пра тое, што раманы «Снежныя зімы» і «Атланты і карыятыды» знаходзяцца на шляху да сацыяльна-філасофскага, маральна-філасофскага асэнсавання рэчаіснасці, якая знамянуе сабой новае ўзвышэнне І. Шамякіна ў сферы чалавечазнаўства, стварэнне эстэтычнага ідэалу сучаснасці як выяўлення дынамічнага руху народнага жыцця, што ўсталявалася ў грамадстве сталага сацыялізму. Тэма народа ў яго сённяшніх творчых задумах па дарозе ў светлы далагляд камунізму рэалізавана пісьменнікам на высокім узроўні мастацкасці. Присуджэнне гэтым раманам І. Шамякіна Дзяржаўнай прэміі СССР з'явіцца актыўна дзеючым імпульсам для ўзмацнення ва ўсёй беларускай літаратуры творчага патэнцыялу, скіраванага на адлюстраванне духоўных і маральных, гуманістычных вартасцей нашага сучасніка.

Уладзімір ЮРЭВІЧ.

21 жніўня спаўняецца сто гадоў з дня нараджэння народнага паэта Дагестана, заснавальніка аварскай савецкай паэзіі Гамзата Цадасы (1877—1951).

У сваіх ранніх вершах паэт выкрываў багацею і духавенства. Пазней ён славіў заваёвы Кастрычніка, бачаў перажыцкі мінулага, апяваў подзвіг савецкага народа ў Айчынную вайну, дружбу народаў нашай краіны.

Яго цяжка палезаць зборнікі вершаў «Мятла адатаў», «За Радзіму!», «Да помсты!», «Песні міру», паэма «Сказанне пра чабана». Кніга «Выбранае» ў 1950 годзе адзначана Дзяржаўнай прэміяй СССР.

Творы Г. Цадасы перакладзены на многія мовы народаў Савецкага Саюза.

Гамзат ЦАДАСА

Дум і сэрцаў святло

Мне за семдзесят, сівізна...
Снегам голаў маю абмяло.
Я нядолі цану спазнаў,
Новай долі спазнаў святло.

Цвёрды нораў мой, як скала,
У сумленні я не ў даўгу.
Я адрозніць дабро ад зла
Без падказкі уміг магу.

Слоў нямала я чуў, але
З іх адно — сонца, хлеб на стале —
Слова — заклік душы: «За мір!»
З ім у век наш ступілі мы.

Мір! — свабода, братэрства ў ім.
Мір! — багацце і шчасце ў ім.
Мір! — адзінства смелых людзей.
Слова гэтае рвецца з грудзей.

Есць жахлівае слова «вайна».
У ім — народнай бяды спаўна,
У ім — сірочых магіл камяні.
Слова гэтае — пракляні!

Нараджае сыноў вайна?
Пажырае сыноў яна.
Не насыціць валляк свой звер,
Гэтай мудрасці горскай вер.

Звычайныя добры ідэе з вякоў!
У панурых, дурных быкоў!

Адражаюць рог вастрэй, —
Рогі ў ворагаў нашых ёсць.

Звеку злосных сабак у гарах
Мы трымаем на ланцугах.
Ланцугі: як патрэбны яны
Для падпальшчыкаў новай вайны!

А калі нам пачуць ад звяроў:
«Адрачыся ад мірных дароў!» —
Як паступім тады ты і я?
Як паступіць наша сям'я?

Адрачыся ад дару? Не!
Не дадзім мы ўспыхнуць вайне.
Нам скарыцца? Імчаць нацянькі?
Мы не ведаем спраў такіх.

Мы надзейнай сцяной стаім,
Для Радзімы — мы ўсе у страі.
У нашых думках і сэрцах — святло,
Наша праўда мацней за зло!

Пераклаў М. МЯТЛІЦКІ.

Жыццё і радзіма

«Мой бацька,
Ці змог ты б суровай парой
Для шчасця радзімы сваёй дарагой

Жыццё за яе у змаганні аддаць?
І воіна гонар ты б змог адстаяць?»

«Мой сын,
Я — стары і нядоўга мне жыць.
Радзімай сваёй я умеў даражыць.
Жыцця для цябе не шкадую свайго,
І думкі мае пра цябе аднаго».

«Мой бацька,
Я храбры, ты ведаеш сам,
Чужынцу радзіму сваю не аддам.
Без роднага крыві — якое жыццё?
Без гонару — я адыду ў небыццё».

«Мой сын,
Твая жонка — красуня, ты знай:
Свой род з-за цябе забывала яна.
А ты пакідаеш свой родны Хунзах,
Сям'ю пакідаеш у горкіх слязах».

«Мой бацька,
Пакіну я дом і сям'ю,
Радзіму ад ворагаў я адстаю.
Павінен пакінуць я жонку, дзяцей,
Каб толькі радзіме жылося лягчэй».

«Няўжо табе маці сваёй не шкада?
Яе раней часу састарыць б'яда.
А хто ад нягоды мяне захіне,
Няўжо ты паедзеш, мой сын, ад мяне?»

«Любімы мой бацька і маці мая!
Хоць цяжка, ды ўсё ж пакідаю вас я.
Байца не ўтрымаюць (было так не раз)
Ні матчыны сльезы, ні бацькаў наказ».

Радзіма шчасліва і вольна жыве,
А той, хто ёй здрадзіў — чужынцам сльыве.
Ад смерці збавення не знайдзеш нідзе,
Радзіму сваю не пакіну ў бядзе».

Мой бацька,
Бяду ад цябе адваду,
Хоць, можа, ў змаганні і сам упаду.
Тваю сівізну не аддам я на здэк,
І твой у палоне не скончыцца век».

Быў бацька расчуден адказам Алі,
І сльезы ў старога з вачэй пацяклі,
«За шчасце і славу любімай зямлі
Ідзі і змагайся, сыноч мой Алі!»

Пераклаў Ю. СВІРКА.

МЕРЫДЫЯНЫ ДРУЖБЫ

БЕЛАРУСКІ ЭКСПЛІРЫС У ЛАТВІ

З вялікай цікавасцю сустрэлі рыжана адкрыццё персанальнай выстаўкі эксплірыса беларускага мастана Яўгена Ціхановіча, якая адкрылася ў Рэспубліканскім Доме ведаў.

Гэта першае знаёмства рыжан з беларускім кніжным знакам. Выстаўку арганізавала секцыя эксплірыстаў Латвійскага добраахвотнага таварыства аматараў кнігі. На ёй экспануецца 200 кніжных знакаў, прысвечаных вучоным, дзецям літаратуры і мастацтва. Есць на выстаўцы кніжны знак, прысвечаны народнаму паэту Латвіі і вялікаму сябру Беларусі Янісу Райнісу. Аб вялікай цікавасці да эксплірыса Я. Ціхановіча гавораць шматлікія запісы ў кнізе водгукаў наведвальнікаў з Латвіі, Украіны, Эстоніі, Расіі, Польшчы.

Пасля Рыгі экспазіцыя выстаўкі будзе паказана ў Курдызе, Вентспільсе, Ліепай і іншых гарадах Латвіі.

У гонар дружны і далейшых узаемных сувязей паміж народамі Беларускай і Латвійскай ССР Яўген Ціхановіч усю экспазіцыю выстаўкі падарыў секцыі эксплірыстаў Латвійскага таварыства аматараў кнігі.

В. ЦЕЛЕШ.

ДЗЕНЬ ДОБРЫ, КРАСНАЯ ГАРА!

Краснапольскі раён Магілёўскай вобласці і Краснагорскай Бранскай — суседзі. Красная гара ўзвышаецца на беразе нашай агульнай рэкі Бессядзь. У пагодлівы летні дзень у Красную Гару прыехалі магілёўскія пісьменнікі, Санратар Краснагорскага райкома КПСС Уладзімір Ільіч Курашын расказаў беларускім гасцям аб

тым, як раён выконвае планы дзесятай пяцігодні, пазнаёміў з дасягненнямі ў галіне культуры.

Першая сустрэча — з рабочымі саўгаса «Краснагорскі». Яна адбылася над Бессядзю, дзе ў гэты час заканчвалася уборка сенажаці. На свежэ сена прыселі жанчыны і дзяўчаты, падышлі механізатары. Санратар парткома саўгаса Іван Аляксеевіч Річка расказаў аб людзях і справах гаспадарні, прысвяціў шчырыя сардэчныя словы дружбе рускага і беларускага народаў. Магілёўскія літаратары прачыталі свае вершы, расказалі аб творчых планах...

Зямля руская, зямля бранская,
Побач сёлы, крыніцы, палі.
У песнях слава жыўе партызанская,
Што ў сумесных баях здабылі.

Гэтымі радкамі беларускага паэта, янія прачытаў выкладчык Магілёўскага культасветвучылішча Імя Крупскай В. Ермаловіч, пачаўся ў памяшканні Краснагорскага райнага Дома культуры вялікі літаратурны вечар «Дружба народаў —

дружба літаратур». Адкрыў яго і ёў санратар Краснагорскага райкома КПСС У. Курашын.

Гучаць руская і беларуская мовы. Старшы выкладчык Магілёўскага педінстытута М. Міхайлаў гаворыць аб брацкіх, традыцыйных сувязях рускай і беларускай культур. Бранскі празаік Аляксандр Савін, аўтар першай кнігі вядомага рамана «Чарадзеі», прысвечанага геранічнаму рабочаму класу, раскавае аб рабоце над другой і трэцяй кнігамі рамана. Гучыць натхнёнае паэтычнае слова рускіх паэтаў Юрыя Фатнева, Алега Вашчанкі, Уладзіміра Парыгіна, Барыса Файбісовіча.

З сардэчнай цеплынёй успрынялі прысутныя выступленні магіляўчан: празаіка Анатоля Іванова, паэта Аляксея Пысіна, пачынаючага паэта Віктара Бяляцкага. З вялікім поспехам выступіла лаўрэат Усесаюзнага фестывалю самадзейнай творчасці працоўных Лідзія Звяркова.

У час сустрэчы быў наладжан абмен сувенірамі, продан кнігі. Чытачы атрымалі аўтографы бранскіх і магілёўскіх пісьменнікаў.

А. ВАСІЛЬЕУ.

СПЯКОТЛІВЫМ ДНЁМ...

Фота А. ГЛІНСКАГА.

КІНАФІКАТАРЫ Добрушскага раёна вось ужо некалькі гадоў запар утрымліваюць першынство ў сацыялістычным спартоўстве на Гомельшчыне. За поспехі, дасягнутыя ў стартавым годзе дзесятай няцігодкі, калектыў раённага галаўнога кінаатэтра ўдасноўны рэспубліканскай ўзнагароды — чырвонага вымпелу «За павышэнне эфектыўнасці вытворчасці і якасць работы, па-

фільмаў, за ветлівасць, працавітасць». Соф'я Сяргееўна пайшоў сорака шосты. Амаць палавіну жыцця аддала яна любімай прафесіі сельскага кінафікатара, сотні фільмаў паказала працаўнікам вёскі. Бывае, кажуць, што ад кінамеханіка, залежыць толькі якасць дэманстрацыі фільма. Астатняе, маўляў, не яго справа. Што далі, тое і будзе

тут бачылі і якія яшчэ не дэманстраваліся. Ведае Соф'я Сяргееўна пра кіно многа. І пра славытых актэраў можа цікава расказаць, і пра ідэйную накіраванасць таго ці іншага фільма. Людзі яе слухаюць уважліва, з павагай. Гутарка такая заўсёды заканчваецца запрашэннем кінамеханіка: — Прыходзьце сёння ў клуб, не пашкадуеце.

Кожны год Соф'я Сяргееўна заваўвае першынство ў сацыялістычным спартоўстве кінафікатараў раёна. Сваё абавязальства, узятае на дзесятыю пяцігодку, яна выканалала за тры з паловай гады. За такі ж тэрмін С. Матузава па сваёму асабістаму творчаму плану ўзялася выканаць і дзесятыю пяцігодку.

Старанная праца кінамеханіка высока ацэнена дзяржавай. Яна ўзнагароджана ордэнам «Знак Пашаны», знакам «Выдатнік кінематографіі СССР», удасноўна звання ўдараўніка камуністычнай працы. Нядаўна Соф'я Сяргееўна вярнулася з Масквы. Яна, адзіная ў Гомельшчыне, як лепшы кінамеханік, прымала ўдзел ва Усесаюзнай нарадзе кінаробітнікаў.

А. КУРЛОВІЧ,
Добрушскі раён.

ФІЛЬМ ДЭМАНСТРУЕ Соф'я МАТУЗАВА

спяховае выкананне народна-гаспадарчага плана 1976 года». Яшчэ лепш працуюць сельскія кінафікатары ў другім годзе пяцігодкі. На выніках работы за першы квартал ім, адзіным у вобласці, прысуджаны пераходны Чырвоны сцяг і дыплом першай ступені. Так, шмат на Добрушчыне выдатных кінамеханікаў, але і сярод іх вызначаецца Соф'я Сяргееўна Матузава, якая працуе ў вёсцы Карма — цэнтры буйнейшага ў раёне калгаса «Абарона» імя 50-годдзя СССР. Любячы і паважаючы яе калгаснікі за высокую якасць паказу

«круціць». Мо ў гарадскім кінаатэтры так яно і бывае. Толькі не на вёсцы. Тут ад кінамеханіка ў многім залежыць і рэпертуар фільмаў. З двух-трох стужак, якія яму прапануюць, вопытны, зацікаўлены кінафікатар выбірае тую, што, на яго думку, зацікавіць гледачоў. А для гэтага трэба ведаць іх густы, інтарэсы. І не толькі ведаць, трэба яшчэ іх і выходзіць.

Вось такая і яна, Соф'я Сяргееўна. Убачыў яе і на брыгаднай нарадзе, і на складзе, і на ферме. І ўсюды заводзіць яна гаворку пра фільмы, якія

Майстар з Харосіцы

Стары ўзяў у рукі невялікую круглую палачку, адшчыкнуў навалачак гліны, намачыў яе, распатаў блін і наматаў на палачку. Рукі палачку былі ледзь прыкметныя, а з гліны ўжо ўтварылася птушынае тулава і галоўка. Танчэйшым прутком стары праткнуў птушку ўпоперак, каб лягчы выцягнулася тоўстая палачка. Гэтыя папярочныя адтуліны, як аказалася пазней, мелі не толькі тэхналагічнае, але і канструктыўнае значэнне — свіст дзякуючы ім рабіўся больш звонкім і залістым. Пакрыўленыя рэзультатам палачка ласкава прымінала гліну, выцягваючы птушыны хвост і абгладжваючы паверхню. Затым у ход пайшла трэцяя, плоская палачка. Майстар праткнуў ёю хвост і тулава знізу. Апошняя адтуліна тансама рабілася для таго, каб свіст быў больш разнастайны. Стары паднёс да рота яшчэ сырую свістунку, і ўся хата напоўнілася жыццерадасным свістам. І ў галаву мне прыйшла думка: колькі б я ні любавалася птушкай — яе элегантны, падоўжаны тулава, злёгку выпуклым ваяком, ануратнай галоўкай з прыгожай дзюбай і маленькімі круглымі вочкамі, — свістацкі не ў гэтым, не ў знешняй яе прыгажосці і гарманічнасці. Галоўнае — свіст, вясёлы і радасны, што адганяе нячыстую і злую сілу. І на мяне нібы паваляла даўнімі прыжамкі-забабонамі аб цудоўнай сіле свісту.

— Салавей! — вясёла прамовіў майстар і з задаволенай усмешкай — свістунка атрымалася выдатнай! — падаў мне птушку, нібыта запрашаючы прыняць удзел у гульні. Чары развеліся, таму што даўно перасталі быць для людзей загадкай, і ў гульні ператварыліся старажытныя магічныя дзеянні.

Між іншым, развіццё прамысловасці прыводзіць да таго, што гінуць аспродні саматульнікі мастацкіх промыслаў. Гінуць, але загінуць не могуць. Можна, таму без суму гаворыць апошні цацачнік вёскі Харосіца Навагрудскага раёна пра чатырох сыноў, якія жывуць у Мінску і нічога не умеюць лепіць з гліны, хоць бацька, дзед і прадзед былі ганчарамі. Не блда: не ў гэтай вёсцы, дык у іншым месцы хто-небудзь возьме ў рукі гліну, наб'рабіць салаўя, качку, барана або коніка. Другая вёска — другі стыль. Аднак жа ўсё ж шкада, што выбары харосіцкіх керамістаў застануцца толькі на пленках нашых фотаапаратаў і ў кватэрах аматараў народнай керамікі...

Звычайна цацкі рабіліся з адыходаў ганчарнай вытворчасці, а ў Харосіцы і стары майстар Сцяпан Іванавіч Глебна, і Павел Архіпавіч Самайловіч, які нядаўна памёр, не «круцілі» гаршкоў, а лепілі толькі цацкі. У харосіцкіх свістунках няма плоскай дэталёвай прадападобнасці, формы іх архаічныя, але адпрацаваны і адточаны. Кераміка Самайловіча і Глебна — гэта нібы адны і тыя ж літары, напісаныя розным почырнам. Самайловіч манументальны, а Глебна — вытанчаны, нават крохкі. Назіраць за яго спрытанай работай — задавальненне.

— Рабіць трэба хутка, — павучальна гаворыць Сцяпан Іванавіч. — Ператрымаеш у руках гліну — засохне, патрэснаецца.

У адрозненне ад балхарскіх, вясціх, філімонаўскіх майстроў, Глебна не размальвае свае свістункі. Ён можа, вядома, сказаць, што баранчык, напрыклад, атрымаўся ў яго непрыгожым, але знешні выгляд для яго не так важны, як свіст.

Сваім умением праткнуць дзірачкі ў свістунку ён ганарыцца больш, чым умением вылепіць прыгожую па форме птушку. Але для мяне, калі я прысутнічала пры нараджэнні вясціх свістункаў, яны ўпрыгожаны не менш цудоўнымі вуснымі апавадненнямі старога. Рукі яго працуюць, а на гліну ён нават не глядзіць — як пініст, які іграе ўспяваю. Ён глядзіць на цябе і гаворыць, гаворыць. Не-

каторыя апавадненні яго тансама архаічныя і адпрацаваныя па форме, як і яго скульптуркі. Ён з тых вясковых людзей, што творыць легенды. Ва ўсім ім разе, у мяне ўпершыню ў жыцці было адчуванне, што і прымаю ўдзел — хаця ўсёго толькі як слухач — у стварэнні легенды.

Ходзіць стары са сваім таварам па вёсках і райцэнтрах (цана свістункі пяцьдзесят капеек, купляюць нарасхват), размаўляе з людзьмі, і дзіўныя гісторыі, удзельнікам або слухачамі якіх былі яго субсідэнткі, трывала асядаюць у яго памяці. Гадоў яму амаль восемдзесят, а розум спрытны, памяць моцная, падрабязнасці даўніх здарэнняў тлумачыць ён талкова і выразна.

З захваленнем слухала я легенды пра беларусаў, якія ў пачатку века паехалі ў Амерыку, пра салдата, які выратаваў ад смерці цара Петра, пра цудоўных знахароў, якія замовілі ледзь ад розных хвароб... Яго ні ў якім разе не назавеш «цёмным» старым. Свет ён пабачыў. Быў нават за мяжой: «Мабілізавалі ў сорака чацвёртым і пераправілі праз Балтыку». Быў цяжка паранены, але пра смерць гаварыць не любіць, нібыта і няма яе зусім. Цікавіцца левымі травамі і каравым почыркам запісае ў бланот народныя рэцэпты і адрасы народных лекараў Беларусі. А яшчэ любіць «майстраванне» — дом пасля вайны пабудоваў, печ сілаў, даглядае гарод і жывёлу. І свістункам сваім цану ведае, разумее, як яны вліліна цынаваць да падобнай экзотыкі. Менавіта імённе да цудоў трымае яго на зямлі, надае жыццерадаснасць харатару. І пачынаеш разумець, што цацкі — натуральны працяг яго дзіўнага ўнутранага свету, яго міфа, які ён творыць з усяго прачытанага, убачанага і пачутага.

А рукі лепяць новую фігурку. «Начка» — аб'удлівы майстра, і няма ў яго голасе той глыбокай пашаны і пачывасці, з якімі ён называў салаўя...

Час падганяе. З жалем развітваемся мы з вясёлым старым — апошнім цацачнікам вёскі Харосіца Сцяпанам Іванавічам Глебнам.

Л. ГАНЧАРОВА.

У госці да мастацтва. Фота А. КАЛЯДЫ.

ПАХВАЛЬНАЕ СЛОВА «ХАТНІМ ТРАЦЦЯКОЎКАМ»

Ёсць, вядома, і такія, хто лічаць за лепшае нічога не ведаць па сцяну, але такіх мала. Пустыя сцены — рэдкасць. Нават вадзіцель тралейбуса імкнецца ўпрыгожыць сваю кабінку якой-небудзь прыгожай, каларовай карцінкаю. Але не спяшаецца асуджаць яго за тое, што ён паквапіўся на часопісную старонку. Мае рацыю і студэнт, які прыладзіў у інтэрнаце над ложкам паштоўку. Цяга людзей да ўпрыгожвання быту здаўна абумоўлівае існаванне мастацтва.

Паблізу ад майго ёсць дом, дзе ў адной з кватэр вялікая сцяна завешана акуратна аформленымі рэпрадукцыямі з лепшых карцін рускіх мастакоў. Праз адчыненыя вокны відаць і «Раніца ў сасновым бары» Шышкіна, і «Дзеці, якія бягуць ад наваліцы» Макоўскага, і яшчэ некалькі знаёмых кожнаму шэдэўраў Траццякоўскай галерэі.

Дзіцячыя кніжкі і падручнікі выпускаюцца з каларовымі або чорна-белымі ілюстрацыямі. У дзяцінстве пачынаецца станаўленне мастацкага густу, і якраз у дзяцінстве праходзіць яно найбольш удаля, дзякуючы хоць бы тым жа дзіцячым кніжкам, якія ў нас сапраўды добрыя. Але вось сярдняя школа з класічнай мастацкай спадчынай пакуль што знаёміць дзіцей вельмі дрэнна, падманяючы арыгіналь рэпрадукцыяй, не развіваючы ў іх ні бачання, ні густу.

Той, хто ў свядомым узросце ўпершыню параўнае рэпрадукцыю з арыгіналам, убачыць, што рэпрадукцыя — толькі слабы адбітак арыгінала. У кнізе або альбоме рэпрадукцыя дарэчы, але ці варта вывешваць іх на сценах у рамах? Нагадаў тут адзін выпадак.

Зімою 1867 года Дастаеўскі ўпершыню прыехаў у Дрэздэн, завёў чамаданы ў гасцініцу і тут жа паспяшаўся ў карцінную галерэю. Да закрыцця музея заставалася якая-небудзь гадзіна. Не глядзячы ні направа, ні налева, ішоў Дастаеўскі да мадонны Рафаэля. Знайшоў яе, рука пацягнулася да кішэнні, але акулераў там не аказалася. Блізарукі пісьменнік падставіў крэсла, каб стаць на яго, але служыцель растлумачыў, што гэта строга забараняецца. Дастаеўскі пакарыўся, але ледзь толькі служыцель выйшаў у суседнюю залу, ён ускочыў на крэсла.

Доўгія гады шукаў Фёдар Міхайлавіч рэпрадукцыю «Сіксцінскай мадонны» і ў Дрэздэне, і ў Пецярбурзе, ды знайсці не мог. Выбар быў вялікі, але надта непадобнымі былі адбіткі на арыгіналі. Пра жаданне Дастаеўскага ўведалі сябры. І вось у дзень свайго нараджэння, калі пісьменнік пасля віншаванняў увайшоў у кабінет, ён збянтэжыўся ад жаху: на сцяне, над канапай, у прыгожай раме вясёла фатаграфія — цэнтральны фрагмент карціны Рафаэля. Не гравюра і не рэпрадукцыя, а менавіта фатаграфія.

Пісьменнік ставіўся да выяўленчага мастацтва як культурны чалавек, які не мае мастацкай адукацыі, але любіць жывапіс, адрознівае арыгінал ад копіі і ведае цану рэпрадукцыі.

Дастаеўскі жыў у той час, калі руская графіка перажывала горшыя свае гады. Толькі ў канцы дзесятаціцітага стагоддзя пачалося адраджэнне гра-

вюры, прызначанай для хатніх інтэр'ераў. Добры прыклад падаў Іван Іванавіч Шышкін, які засеў за літаграфіскі камень, каб падпісчыкі папулярнага часопіса змаглі атрымаць арыгіналы яго работы. Па ўсёй Расіі разышоўся аўтарскі варыянт «Карабельнага бору».

У нашы дні выбар эстампаў вялікі. Пры жаданні і цярпенні можна купіць работу амаль што кожнага савецкага графіка. У прыватнасці, хочацца адзначыць добры густ работнікаў мінскага кніжнага магазіна № 6 (вул. Кірава, 3 — паблізу вакзала). У падборы аўтараў, памераў лістоў, рамак да іх. Наш мастацкі салон, які распаўсюджвае работы беларускіх мастакоў, на жаль, менш патрабавальны. Тут часта прадаюцца ўвогуле слабыя лісты, а добрыя эстампы — у агідных рамках. Не задавальняюць завешаныя памеры і асабліва прапорцыі ватманскага ліста — казённыя, надакучлівыя суадносіны вышыні і шырыні.

У Мінску, як і ва ўсякім буйным горадзе, у мастацкім салоне можна набыць і літаграфію, і лінагравюру, і акарэлі, і масла. Аднак выбар не вельмі шырокі. Асабліва мала жывапісу памерам са шчыткавы аркуш — тое, чым літаральна спесцілі аматараў жывапісу сярэднявечнага мастака, прапануючы ўсім жадаючым невялікія эцюды.

...Аднойчы, прыехаўшы ў Івянец, школьнікі падаравалі рабочым керамічнага цэха свае акарэлі, адпаведна чынам аформленыя. Праз год мне давалася зноў пабыць у цэху, і я пераканаўся, што дзіцячыя работы вытрымалі правёрку часам.

Дзіцячая выяўленчая творчасць — дастойны аб'ект урагі зборальнікаў. Вядома, далёка не кожны дзіцячы малюнак з'яўляецца сапраўднай каштоўнасцю. У Івянец трапілі акарэлі вучняў Рэспубліканскай школы па мастацкаму выхаванню дзіцей, прычым менавіта тыя акарэлі, якія атрымалі высокую ацэнку на праглядзе.

Памятаю, як у Ленінградзе ў старадаўнім будынку Акадэміі мастацтваў наладжваўся продаж студэнцкіх эцюдаў. Хто-хто, а ленінградцы густ маюць, і ўсё ж эцюды ахвотна купляліся. Разглядаючы летнія студэнцкія работы жывапісцаў і графікаў БДТМІ, я пастаянна думаю аб тым, якую добрую службу паслужыў бы Мінску прыклад ленінградцаў, і ўяўляю рэдасць беларускіх зборальнікаў, якія адгадалі б у студэнтах будучых вядомых майстроў.

У Мінску ёсць энтузіясты, якія збіраюць работы беларускіх мастакоў — і маладых, і тых, каго ўжо няма. Збіранне — карысная справа. З часам усё лепшае са зберажонага калекцыянерамі становіцца здабыткам музеяў. Напрыклад, калі б з экспазіцыі Дзяржаўнага мастацкага музея БССР зніклі карціны, што паступілі з «хатніх траццякоў», то залы папусцелі б.

Калі ў кватэры ёсць хаця б дзве-тры работы, вядома ж — арыгіналы любога мастака, — гэта ўжо збор, калекцыя, «хатняя траццякоўка».

Пра іх, пра «хатнія траццякоўкі», і хацелася сказаць добрае слова.

Кірыя ЗЕЛЯНОЙ,
мастацтвазнаўца.

Кампазітару пісаць пра свайго таварыша-кампазітара — цяжка і лёгка. Цяжка таму, што адны і тыя ж жыццёвыя ўражанні кожны мастак успрымае па-свойму, а таму і раскрывае ў творчасці індывідуальна, выходзячы са свайго «бачання», дыяпазону адчуванняў і любімых сродкаў выразнасці. Вось чаму, калі слухаш музыку таварыша на пяру, міжволі можа ўзнікнуць не заўсёды аб'ектыўная думка: «А я гэта напісаў бы інакш». Разам з тым, ніхто больш поўна, чым той, хто піша музыку сам, не можа ацаніць майстарскі почырк іншага аўтара. Трэба быць кампазітарам, каб цалкам зразумець, якая велізарная праца ўкладзена ў прыгажосць, глыбіню мудрасць партытуры, што ляжыць перад табою, каб зразумець, як шукаў аўтар музычны эквівалент з'явы, што ўсхвалявала яго.

Маё знаёмства з Дзмітрыем Раманавічам Камінскім і яго творчасцю пачалося даўно — у першыя пасляваенныя гады. Абодва мы былі тады піяністамі-канцэртмайстрамі ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Але ён ужо быў з 1941 года прафесіянальным кампазітарам, а я ж рабіў першыя спробы сачыняць музыку і нават не вучыўся яшчэ на кампазітарскім факультэце нашай кансерваторыі. Не магу не ўспомніць, якое ашаламляльнае ўражанне на ўсіх музыкантаў і проста аматараў музыкі зрабіла першае выкананне Канцэрта для цымбал з аркестрам беларускіх народных інструментаў, напісанага Д. Камінскім у 1947 годзе. Ужо сама ідэя напісаць першы ў гісторыі цымбал Канцэрт для іх была па-творчы дзівосна смелай. А музыка, да таго ж, вызначалася глыбінёй народнасці; партытура, стварэнне якой кансультаваў вялікі мастак і энтузіст выканання на нацыянальных інструментах Юсіф Юсіфавіч Жыновіч, вызначалася багаццем выдумкі. Цяпер, пасля многіх гадоў, калі і я ствараю прафесіянальную музыку, мне зразумела, што захваленне таго часу не было выпадковым: Д. Камінскі, абапіраючыся на класічныя традыцыі такога інструментальнага жанру, як канцэрт, і па-майстарску выкарыстоўваючы цудоўныя ўзоры беларускай народнай мелодыкі, здолеў стварыць сапраўды наватарскі твор.

У тыя ж саракавыя гады Дзмітрый Раманавіч напісаў і Канцэрт для двух цымбал з беларускім народным або сімфанічным аркестрам, а таксама свае першыя скрыпнічны і фартэп'яны канцэрты. Я не называю іншыя яго творы таму, што менавіта гэтыя ярчэй за ўсё гавораць аб нястомным пошуку кампазітара; менавіта гэтыя творы наогул належаць да ліку першых па часе ў беларускім прафесіянальным музычным мастацтве гэтага жанру. І калі параўнаць названыя мной інструментальныя палотны з тымі, якія кампазітар ствараў у 50-я і 60-я гады, то ўбачыш, як нястомна ён удасканальвае сваю выдатную творчую тэхніку, якая пазычаная ў яго мастацкая фантазія. Асабліва паказальны ў гэтым плане яго Канцэртныя варыяцыі для фартэп'яна і сімфанічнага аркестра на тэму беларускай народнай танцавальнай песні «Юрачка» (1959 год). Фантазія аўтара тут зайздросна маладая. Ён віртуозна абыходзіцца з фальклорнай тэмай; з яе «зёноня», якое развіваецца ў музычны рытмічны і ладагарманічны, фактурны і аркестравы, кампазітар стварае шэсць своеасаблівых, адзіных у сваім кантрастна-дыялектычным характэве

ПОЧЫРК МАЙСТРА

ДА 70-ГОДДЗЯ ЗАСЛУЖАНАГА ДЗЕЯЧА
МАСТАЦТВАУ БССР ДЗМІТРЫЯ КАМІНСКАГА

карцін. Як уверцюра гучыць уступ; затым песняй выкладаецца інтэрмецца, за ім імкліва праносіцца таката; мы чуем трагічны поступ пасакаліі, на змену якой прыходзіць цудоўны вальс: і як вынік усяго — перамога фіналу.

Добрым пацвярджэннем дыяпазону майстарства Дзмітрыя Камінскага могуць служыць і такія яго, не зусім звычайныя работы, як транскрыпцыі шэрагу твораў іншых аўтараў. Спашлося на бліскуча выкладзеную ім для фартэп'яна вядому польку з партытуры оперы «Прададзеная нявеста» Б. Сметаны. Або на такую ж транскрыпцыю сюіты з балета «Вясна свяшчэнная» І. Стравінскага. Але яшчэ больш правоў у мяне ацаніць дасканаласць канцэртнага пералажэння Д. Камінскім для скрыпкі і фартэп'яна

«Танца фанатыкаў» з партытуры майго балета «Святло і цені». Думаю, што не памылюся, калі скажу, што і Яўген Аляксандравіч Глебаў таксама творча задаволены той транскрыпцыяй «Хабанеры» для скрыпкі і фартэп'яна, якую стварыў Дзмітрый Раманавіч на партытуры балета «Мара». Не выпадкова ж усе гэтыя транскрыпцыі выйшлі з друку ў розных выдавецтвах краіны.

Гаворачы аб майстарстве Дзмітрыя Раманавіча Камінскага — аўтара сімфанічных і народна-інструментальных твораў, камернай музыкі і песень, эстрадных п'ес і музычных партатур для драматычных спектакляў і кінафільмаў, — трэба назваць адну вельмі характэрную рысу для ўсёй яго творчасці. Я маю на ўвазе — яснасць музычнага мыслення. У яго многія творы, асабліва народна-інструментальныя, узніклі як вынік асэнсавання аўтарам класічных музычных традыцый і развіцці жанру і формы. Многія ж, як, напрыклад, Другі канцэрт для скрыпкі з сімфанічным аркестрам або Другі струны квартэт, — вобразна, тэматычна, канструктыўна поўнаасцю адпавядаюць нормам сучаснай музычнай мовы. Нават карыстаючыся часам прыёмам сапарыстыкі, Д. Камінскі не губляе яснасці раскрыцця задумы сваёй кампазіцыі. Напэўна, таму яго музыка такая аптымістычная, лёгка адрасуецца самай шырокай аўдыторыі слухачоў і гучыць заўсёды свежа.

Заслугі Д. Камінскага як кампазітара ў развіцці беларускай савецкай музыкі вялікія і шматгранныя. Аднак трэба адначасова сказаць, што і поле музыка-грамадскай дзейнасці яго выклікае ў кожным з нас пачуццё вялікай удзячнасці і павагі. Камінскі — рэдактар многіх і многіх твораў нашай музыкі — заўсёды бяспечны дарадчык аўтараў, здольны па-майстарску і тактоўна падказаць, як больш дакладна, больш выпукла выявіць музычную думку. Гэтая канцэртная якасць, яго ўменне глыбока «пачуць» задуму музычнай партытуры і з'явілася прычынай выбару ў свой час Дзмітрыя Раманавіча ў склад Камітэта па Ленінскіх і Дзяржаўных прэміях СССР.

Знаходзячыся на розных выбарных кіруючых пасадах у праўленні Саюза кампазітараў БССР, Д. Камінскі асноўную ўвагу ў сваёй дзейнасці таксама надаваў пытанням павышэння кампазітарскага майстарства сваіх калег па арганізацыі. І вучні яго па тэарэтычных дысцыплінах у Мінскім музычным вучылішчы імя М. І. Глінкі заўсёды ўдзячны яму за фундаментальнасць іх ведаў.

Многае можна і трэба сказаць пра заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Дзмітрыя Раманавіча Камінскага, чулага мастака і прышчэпковага грамадскага дзеяча. Мне ўяўляецца, што адной з пераканаўчых характарыстык яго творчага аблічча з'яўляецца і тая Паэма для беларускага народнага аркестра, якую кампазітар закончыў нядаўна, напярэдадні свайго сямідзесяцігоддзя. Гэтую музыку — светлую і радасную, на дзіва маладую — аўтар прысвяціў 60-годдзю Вялікага Кастрычніка.

Георгій ВАГНЕР,
заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, лаўрэат
прэміі Ленінскага камсамола Беларусі.

НІБЫ САЛДАТ У БАІ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 6—7).

Цягнемся да сонца,
Шалісім лістова,
Грымне навалніца —
Сагнемся ад дум,
А зрэжа маланка —
Заснем пад жарствою.

Там, дзе зоркі
Чыста перамыты
У крышталёвых водах
Сніх рэг,
Нібы фараон
У пірамідзе,
Буду слаць я ў стозе
Цэлы век...

А Панчанка ўсмешлівы, гарэзлівы, як у «Бульбе», «Сваце», «Мінск едзе па грыбы», вершах пра Палессе... А Панчанка ласкавы і зажураны, як у «Караване», «Рабінавым гаі», «Апельсінах»... А Панчанка з'едлівы і здэклівы, як у «Ямбах», «Сумленні»...

І ўсюды, заўсёды хораша, прасторна і ўтульна беларускаму слову ў яго радку. Паўнапраўнае, паўнацэннае, яно звініць і пераліваецца першароднай яснасцю і сэнсам. Яно не адштурхоўвае і не выціскае тыя, што стаяць побач, не замянае ім, не выхваліцца перад ім. Яно нясе сваю нялёгкаю і высакародную службу проста і сумленна, як спрактыкаваны салдат.

На жаль, пры сённяшняй модзе на верлібр і асацыятыўнасць нават язык прафесіянальных артыстаў часам не можа «асіліць» нагруквае няўключных і пустапарожніх слоў, што нязграбнасцю і грукатам толькі затумаўваюць сэнс. Любоў жа да радзімы, да матчынай зямлі і народнай гісторыі абавязкова мае на ўвазе любоў і павагу да роднага слова, веданне яго, веру ў яго бессмяротнасць. Славуці «Іранскі дзённік», выкліканы няцярплым сумам па радзіме, не мог быць напісаны моваю вычварнаю, засмечанай экстравагантнымі запачычаннямі ці мудрагелістымі неалагізмамі. Смутац паэта быў такі глыбокі, што выказаць яго маглі толькі словы родныя і вечныя.

Але Панчанка — не пурытанін у пытаннях мовы. Ён любіць і словы гнуткія, яркія, нават фарсістыя. Ён умее так іх сабраць разам, што ўжо адною музыкай яны зачароўваюць.

Тут у Лельчыцах сэрца лечанца,
І ў Добрушы добра жыць.
Задумана песня Рэчыцы
Можа кожнага заварыць.

Дзе той край залагакосы, край
Зялёны —
Рык ласіны.

Звон пчаліны,
Мора лёну?

Там, дзе Свіцязь, там, дзе Прыпяць
І Ясельда.
Дзе танцююць пад цымбалам
на вяселлях...

Рытмічны малюнак верша не ламае, не калечыць словы, а дапамагае ім паказаць ва ўсёй красе і непаўторнасці. І якая ж яна багатая, шматфарбная і пластычная, родная наша мова, пад пяром майстра! І як годна і надзейна нясе яна высокую думку і найтанчэйшае пачуццё ў песні сапраўднага паэта!..

Апошнім часам у нас шмат гавораць і пішуць пра настаўніцтва — на полі, на заводзе, нават у мастацтве. Той-сёй з калітаратурных чыноўнікаў ужо ледзь не гатовы замацаваць за пачаткоўцамі найбольш вядомых майстроў слова. Так спакусліва ўжо на самым пачатку дарог «забяспечыць» маладога мудрым правадніком, цярплівым дарадцам, паважаным выхавателем. Глядзіш, з-пад крыла Броўкі выпархне цэлы вырай юных Броўкаў, Куляшоў, Куляшоў, Куляшоў... Не атрымаецца такое, ды і не патрэбна яно. Хай кожны новы талент будзе непаўторны і своеасаблівы. Але — хай ён помніць, што ў паэзіі ўжо ёсць Пушкін, Някрасаў, Купала, Багдановіч, Маякоўскі, Твардоўскі, Куляшоў... І —

Панчанка. Звонкі і адкрыты, які ўсё жыццё любіць навалніцы.

Урок Панчанкі для нашых маладых, па-мойму, неабходны і вельмі важны. Усёй сваёй творчасцю ён рашуча сцвярджае, што паэт павінен быць асобай, што слова — зброя толькі ў руках умелых і чыстых, што нельга сабе дазваляць ляноту думкі і недапрацаванасць радка, што сэрца абавязана быць шырока расчынена насустрач страсцям і трывогам часу...

На нягоды жыцця не жалюцца,
Не было б перамож без нягод.
Нараджайцеся, нараджайцеся,
Кожны месяц і кожны год.

Гэта — як заклік не толькі да маладых, а і да сябе, да ўсіх...

...Зноў гляджу на фотопартрэт у кніжцы 1952 года. Тым, далёкім ужо вясновым днём на ім Панчанка мне здаваўся зусім сталым (ды такім ён і быў). А сёння бачу, які ён быў малады ў свае грыццяцы пяць...

Перачытваю вершы — і даўнія, і зусім новыя, у сёмым нумары «Маладосці» — і пераканваюся, што ніякага парадоксу ўзросту няма. Ён і сёння і малады, і ста-лы.

Сапраўдныя паэты не старэюць не толькі з гадамі, а нават і з часам. А паэт Пімен Панчанка — сапраўдны...

Генадзь БУРАКІН.

ЗАУТРА спектаклем «Паўлінка» адкрывае пяцьдзесят сёмы сезон Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы.

Увечары да гэтага ўтульнага будынка пацягнуцца чарада людзей, для якіх урачысты дзень пачатку новага сезона — свята. І прагучаць тры званкі, запрашаючы іх у залу, і раскрываецца заслона, за якой будзе, як сказана ў Я. Купалы і зроблена мастаком Б. Малкіным, «абшырная святліца» Крыніцкага, дзе «бліжэй да аркестру — стол, каля стала — лавы і табурэткі, над сталом — всіячая недарагая лямпа, на сцяне — абразы». І заспявае «стройная і досыць прыгожая дзяўчынка з грабенчыкамі ў валасах «Ой, пайду я лугам, лугам, дзе мой мілы арэ плугам...» І панецца той спектакль, што ўпершыню быў асветлены агнямі рампы трыццаць тры гады назад. У далёкім Томску. За некалькі месяцаў да вызвалення сталіцы Беларускай рэвалюцыі.

У ЧАРОЎНЫМ І СУРОВЫМ СВЯТЛЕ

сі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Спектакль, якому было наканавана такое доўгае і такое шчаслівае сцэнічнае жыццё, наканавана стаць творам у значнай ступені праграмным у сапраўды народным па духу, праўдзівым і пераканаўчым па форме тэатральным мастацтва нашай народна. Ім купалаўцы па традыцыі пачынаюць размову з гледачом.

Сёлета гэтая размова пазначана пафасам раскрыцця рэвалюцыйна перабудаванага свету, паказу нашага сучасніка на розных этапах змагання за перамогу ленинскіх ідэалаў — фарміруецца святочная афіша ў гонар шасцідзесятай гадавіны Вялікага Кастрычніка.

Купалаўцы і наогул тэатралы прыгавораюць папярэднія такія гадавіны і адзначаюць, што лепшы драматычны калектыў артыстаў Беларусі заўсёды адрававаў юбілею спектаклі маштабныя, ясныя па ідэйнай задуме і па сцэнічнаму ўвасабленню. Дзевяты гадавіну штурму Зімянага тагачасны Першы БДТ сустрэў Фурманавым «Мяцямом» з незабытым У. Крыловічам, з таленавітымі М. Зоравым, Г. Грыгонісам, У. Уладзімірскім, Б. Платоншым, Ф. Ждановічам, Л. Ржэцкай у галоўных ролях. У суровым ваенным сорака другім, 5 лістапада, дзень дзевяці пятай гадавіны Кастрычніка, адбылася прэм'ера «Фронт» А. Карнейчука, ролі ў якой перапісаліся са старонак газеты «Правда». Праз пяць гадоў — «Маладая гвардыя», якая адрававаецца трыццаці гадавіне Кастрычніка. Саракваю Кастрычніцкую гадавіну купалаўцы сустрэлі працягам Беларускай сцэнічнай Ленініяны — спектаклем «Навальнічны год» А. Каплера. Сярод кастрычніцкіх прэм'ер былі п'еса «Шчасце паэта» В. Віткі, інсцэніроўка бядулеўскага «Салаўя», камедыя К. Крапівы «Пяць жаваранкі», аўтарская перапраца рамана «Бацькаўшчына» К. Чорнага, п'еса «Міжбур'е» Д. Курдзіна...

Афішы, якія запрашаюць мінчан і гасцей горада-героя на спектаклі ў жніўні 1977 года, таксама маюць назвы твораў, прысвечаных знамянальнай даце. З рознымі пісьменніцкім тэмпераментам, на розных жыццёвых гісторыях, але з аднолькавым выразным грамадзянскім напалам вядуць гаворку пра няпросты працэс выпрацоўкі кожным з нас у сабе прынцыпаў камуністычнай маралі маладзёжанін Іон Друцэ і Іван Шамякін. Іх п'есы «Святая святых» і «І змоўклі птушкі» — пра сучаснасць, духоўныя

вартасці якой правяраюцца ідэаламі рэвалюцыі і выпрабаваннімі ваенных гадоў, а памяць аб велічы і самаахварным служэнні сацыялістычнай Радзіме савецкага чалавека свяшчэнная для ўсіх нас. Рэжысура Б. Эрына і В. Раеўскага вызначаецца імкненнем захаваць безумоўна драматычнасць вартасці літаратурных першакрыніц, захапіць гледачоў надзённай праблемай, якая непасрэдна датычыць многіх з тых, хто глядзіць спектакль воль у гэты вечар. І тое рэха вайны, што не змаўкае ў сэрцах старэйшых па ўзросту персанажаў, не пусты гук для моладзі, якая ў хвіліны высокага настрою разглядае свае ўчынкi як працяг духоўнай адвагі і сталасці сваіх бацькоў і дзядоў. У спектаклях заняты вядучыя майстры купалаўцаў — народныя артысты МССР З. Стома і Л. Рахленка, народныя артысты БССР Л. Давідовіч, Г. Макарава, З. Браварская, В. Тарасаў,

заслужаныя артысты БССР Г. Гарбук, А. Мілаванаў, Т. Аляксеева, А. Рынковіч, М. Захарэвіч, П. Кармунін, Б. Уладзімірскі, прадстаўнікі сярэдняга пакалення і артыстычная моладзь.

Упершыню звяртаецца тэатр да творчасці Усевалада Вішнеўскага. У перакладзе на беларускую мову І. Чыгрынава галоўны рэжысёр тэатра, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР В. Раеўскі ставіць «Аптымістычную трагедыю» — рамантычную драму аб непахіснай мужнасці ленинцаў у баях з ворагамі маладой савецкай краіны, аб натхняючай праўдзе камуністаў, што паднімаюць і вядуць за сабой масы працоўных. Гэта работа прывячаецца 60-гадзю Вялікага Кастрычніка.

...А заўтра на сцэне зазье і пачне перапісвацца ўсімі фарбамі вясёлікі бессмяротнае слова Янкі Купалы, прагучыць яго гімн у гонар чалавечай праўды і свабоды. І адрававаецца тое слова ў сэрцах удзячных гледачоў. І зноў пад столь утульнай залы ўдарыць хваля гарачых апладысmentaў.

Тэатр адкрывае заслону юбілейнага сезона — сезона шасцідзесятай гадавіны рэвалюцыйнага змагання за наша сёння, за наша заўтра.

Народная артыстка БССР В. Пола — з удзельніцаў прэм'еры «Паўлінкі» (Агата), актрыса А. Доўгая — трэцяя выканаўца ролі Паўлінкі. Фота У. КРУКА.

ВЕРНАСЦЬ ЗЯМЛІ

ДА 70-ГОДДЗЯ
З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ
Васіля КАВАЛЯ

Пісаць ён, сын беднага селяніна з Магілёўшчыны, пачынаў у сярэдзіне дваццятых гадоў. То быў неспакойны час, калі абуджаны ад векавага сну, людзі ад сахі і плуга атрымалі мажлівасць вучыцца, адкрываць для сябе неабсяжны свет ведаў. В. Каваль спачатку займаецца на агульнаадукацыйных курсах у Горках, з восні 1925 года ён — студэнт Магілёўскага педагогічнага тэхнікума.

«Быццам свет мне адчыніўся», — успамінаў пісьменнік пазней, згадваючы сходкі і пасяджэнні маладнякоўскага літаратурнага гуртка пры Горацкай сельскагаспадарчай акадэміі. Наведванне іх і стала першым штуршком, які ў душы вясковага юнака абудзіў жаданне пісаць самому. Пачынаў В. Каваль з вершаў, невялікіх лірычных замалёвак, потым перайшоў на апавяданні, аповесці. І ўсё ж у сэрцы сваім назаўсёды застаўся паэтам.

«Лірыкам — апавядальнікам», «паэтам зямлі» называла яго тагачасная беларуская крытыка, «песняром працы і маладосці», «песняром вясны» бацьчыца В. Каваль і сённяшнім даследчым. І гэта сапраўды так. Узгадаваны, выхаваны на ўлонні роднай прыроды, талент пісьменніка (са сваіх пядоўгіх адшуканых лёсам трыццаці гадоў В. Каваль значную частку правёў у вёсцы) назаўсёды застаўся экспрэсіўным, лірычным у сваёй сутнасці.

В. Каваль радаваўся вясне новага жыцця, вясне Беларускай вёскі. Яго першае апавяданне, што так і называецца — «Як вясну гукалі», надрукаванае ў газеце «Савецкая Беларусь» у чэрвені 1926 года, заканчваецца аптымістычна і светла: «Эх, вясна!.. Эх, песні!». Хочацца мне цяпер думаць думу шырокую, вольную, ды бегчы ў даль па бяскрайняй зямлі. На прыполе слухаць вялікую, дзіўную музыку жыцця».

А воль пачатак другога апавядання «Сяльчане», напісанага годам пазней: «Як прыходзіць вясна з сонечна-залатымі днямі, тады мне хочацца думаць ды разважаць аб мінулым, уявіць сабе гэта так, каб яно ў памяці было яскрава і проста. Каб усё гэта перажывае прайшло скрозь кроў і сэрца, каб спляло сённяшняе — прыгожа-слаўныя вянок, адкі-

нуўшы ўсю брыдоту і подласць».

Раннія творы В. Каваль і ўспрымаюцца сёння як своеасабліва лірычная песня.

Плэннімі творца былі ў В. Каваль гады, калі ён вучыўся на літаратурна-лінгвістычным аддзяленні подфака БДУ. Услед за першым зборнікам апавяданняў «Як вясну гукалі» (1927), выходзяць наступныя: «На загонах» (1928), «Крыніца» (1929). Ад агульных разважанняў, ад усеагульнага захаплення пісьменнік паступова пераходзіць да сацыяльнай асэнсаванні тых ці іншых з'яў тагачаснай рэчаіснасці.

Дарэчы, ужо і ў ранніх творах В. Каваль спрабаваў бліжэй прыгледзецца да самога чалавека як асобы, індывідуальнасці. У тым жа апавяданні «Сяльчане» галоўны герой Юрась не толькі радуецца ўсёму новаму: «...людзі бываюць чыстымі, а потым іншыя стануць бруднымі, а як зяскравіць сонца, апаліць чалавека, тады мусіць ён быць ізноў чалавекам, з крамлямі, як зямля цяпер, адчуваннямі сваёй існасці і чыстаты...»

Спрабаваў свае сілы пісьменнік і ў творчасці для дзяцей. Яго аповесці «Следапыты», і «Санька-сігналіст» не толькі былі прыхільна сустрэты ў той час, але з цікавасцю ўспрымаюцца і сённяшнімі юнымі чытачамі. Творы В. Каваль неаднаразова перавыдаваліся, а ягоны аднатомнік у перакладзе на рускую мову выйшаў у «Мастацкай літаратуры» тыражом 200 тысяч экзэмпляраў.

Пісьменнік-лірык, ён назаўсёды захаваў у сваім сэрцы любоў да роднай зямлі і застаўся шчырым песняром яе прыгажосці.

В. САЕНКА.

ПЕРШАЯ МАСКОЎСКАЯ...

Усеагульнае агенства па аўтарскіх правах (УААП), якое займаецца пытаннімі перадачы правоў на вынарыстанне твораў савецкіх аўтараў у галіне літаратуры, музыкі, навукі, выйшлі з мастацтва за мяжу, а таксама пытанні набывання правоў на вынарыстанне твораў замежных аўтараў у СССР, выпусціла анатаваны каталог па раздзелу «Проза». У ім, побач з іншымі савецкімі пісьменнікамі, прадстаўлены і беларускія літаратары.

Прапануюцца наступныя імяны: «Выбраныя творы» ў двух тамах А. Адамовіча, «Акіраец хлеба» Я. Брылі, «Абеліск, Дажыць да святання» В. Быкава, «Дзве аповесці» В. Казыно, «Каласы пад сярпом тваім» У. Караткевіча, «Расстаўся ненадоўга» А. Кулакоўскага, «Першае каханне» А. Марціновіча, «Мсціны» І. Пташнінава, «І прыйдзе твой дзень» У. Савіцкага, «Гандлярна

і паэт» І. Шамякіна. Даюцца кароткія бібліяграфічныя даведкі пра аўтараў.

Выданне гэтае прымеркавана да першай Маскоўскай міжнароднай выставы — міжнароднай выстаўкі — міжнароднай выстаўкі 6—14 верасня сёлета года. Яна з'явілася садзейнічаць ўспрыманню развіццю культурнага супрацоўніцтва паміж народамі ў духу заключанага акта Нарады па Бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе, пашырэнню дзелавых сувязей паміж выдавецтвамі і кнігагандлёвымі арганізацыямі, экспарту і імпарту і ўзаемных перакладаў літаратуры.

І. ФЕДАРАУ.

У «РОМАН-ГАЗЕТЕ»

Самае масавае выданне мастацкай літаратуры ў свеце «Роман-газета», якой у ліпені споўнілася пяцьдзесят гадоў, знаёміць чытачоў не толькі з творчасцю вядомых пісьменнікаў, але і ахвотна аддае свае старонкі маладым літаратарам з роз-

ных куткоў Савецкага Саюза.

Чарговы сёлета 14-ты, а з дня пачатку выхаду 928 нумар, якому наканавана было стаць юбілейным, не выйдзе ў свет. Назвай «Восходы» аб'яднаныя аповесці і апавяданні тых, хто пільна пачаў сваю творчую дзейнасць.

Сярод іх — Алесь Жуц, апавяданні якога перакладла І. Сяргеява. Прадстаўляе аўтара шырокаму чытачу (а «Роман-газета» чытаюць больш чым у ста краінах свету) лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР і літаратурнай прэміі імя Я. Коласа Я. Врыль. Вось што ён піша: «Ранняя сталасць яго галенту была заўважана адразу, па першых часопісных публікацыях. А ў канцы 1972 года выйшла першая кніжка маладога празаіка, якая парадвала многіх сваёй мастацкай спеласцю, веданнем жыцця і тым, што так своеасабліва выказаў Ван-Гог: «Няма нічога больш мастацкага, чым любіць людзей». Гэтай любоўю, па дэла стрыманай, пазаўважнай фальшывы і сентыментальнасці, прывянута амаль усё найбольшае А. Жуцкама».

ПА СЛЯДАХ ВЫСТУПЛЕННЯ «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

«ВУЧЫЦЬ РАЗУМЕЦЬ ТВОР»

У штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва» 25 лютага (№ 8, 1977) пад такой назвай быў змешчаны допіс наступнага Г. Каржанеўскай, у якім аўтар выказала неадназначнае заўвагі па падручніках «Беларуская савецкая літаратура».

Рэдакцыя папрасіла Міністэрства асветы БССР выказаць сваю думку па сутнасці пытанняў, узятых у допіс. Вось што паведаміла Міністэрства асветы:

«Дзевятыя класы школы рэспублікі з 1974-75 навучальнага года, а 10-я — з 1975-76 навучальнага года працуюць па новых падручніках «Беларуская савецкая літаратура» аўтара Р. В. Шкрабы. У працэсе вопытнай правярні выяўлены як пазітыўныя, так і негатыўныя бакі названых падручнікаў.

Навучальны матэрыял падаецца ў падручніках з улікам дасягненняў сучаснага літаратуразнаўства і даступнасці яго вучням. Налёжная ўвага ўдзелена раскрыццю асноўных прынцыпаў савецкага мастацтва — партыйнасці і народнасці, на іх метадалагічна аснове аналізуюцца і ацэньваюцца праграмныя творы. Падручнікі забяспечваюць адзінства навучальных і выхаваўчых задач, якія ставяцца перад школьным выкладаннем літаратуры.

Падручнікі вызначаюцца эмацыянальнасцю і жывасцю падачы матэрыялу; інфармацыйна-апсальны выклад ведаў у іх

спалучаецца з праблемным і вобразна-свеевым. У іх змешчаны багаты фактычны матэрыял аб жыцці і творчасці беларускіх пісьменнікаў, дзякуючы якому кожны з іх паўстае перад вачынямі як літаратар, грамадскі дзеяч і чалавек. Іх творчасць разглядаецца ў адзінстве з жыццёвым вопытам, грамадскімі з'явамі часу і літаратурным працэсам.

Разам з тым дзючы падручнікі нельга лічыць ідэальнымі. І пры зацвярджэнні іх на налегі Міністэрства асветы БССР было адзначана, што ў працэсе далейшай работы над падручнікамі для выдання іх у якасці стабільных аўтараў трэба больш увагі ўдзяліць пытанню тэорыі літаратуры, сістэме падачы і вынарыстання літаратуразнаўчых паняццяў пры аналізе мастацкіх твораў, што будзе спрыяць умацаванню іх навуковай асновы, паглыбленню аналізу твораў у адзінстве зместу і формы.

Вопыт работы шло па падручніках Р. В. Шкрабы пацвердзіў справядлівасць і абгрунтаванасць зробленых у свой час заўваг, хоць у цэлым новыя падручнікі атрымалі станоўчую ацэнку і прызначне педагогічнай і літаратурнай грамадскасці.

Цяпер гэтыя дапаможнікі карэктуюцца і дапрацоўваюцца, пасля чаго яны будуць разглядацца на налегі Міністэрства асветы на прадмет зацвярджэння ў якасці стабільных».

МІНСКАЕ МЕТРО, ЯКОЕ ЯНО БУДЗЕ?

Мінскае метро...

У нашым друку ўжо шмат пісалі і пра тую выгоду, што прынесе яно мінчанам, і пра мастацкія вартасці гэтага ўнікальнага збудавання. У штодзённым «Літаратура і мастацтва» друкавалася размова за «круглым сталом», прысвечаная пытанням арганізацыі сумеснай работы беларускіх архітэктараў і мастакоў над архітэктурна-мастацкім афармленнем станцыі метрапалітана ў Мінску. На сустрэчы гаварылася, што беларускія архітэктары шмат што зрабілі ў гэтай справе. А канкрэтна? Якое ж аблічча будзе ў нашага метро, як будзе выглядаць першыя вострыя станцыі, чым парадуюць яны вока?

З такім пытаннем карэспандэнт «ЛіМа» звярнуўся да галоўнага архітэктара інстытута «Мінскпраект» У. Крывашэва. Вось што ён расказаў:

— Акрамя чыста функцыянальных зручнасцей, кожная станцыя будзе несці і эстэтычную нагрузку. Ужо зроблены і зацверджаны архітэктурныя праекты ўсіх васьмі станцыяў Мінскага метро. Кожны праект вызначаецца сваёй задумай, кожны мае сваю тэму.

Так, станцыя метро «Плошча У. І. Леніна», якая з'явіцца загляўнай, будзе звязана падземнымі пераходамі з Мінскім чыгуначным вакзалам і такім чынам будзе мець ролю парадных варот горада.

Аўтары праекта С. Баткоўскі, Л. Гельфман, Ю. Кустоў і І. Карпаў імкнуліся стварыць тут атмасферу прасторы, урачыстасці і чысціні. Такі настрой будзе ствараць белы мармур сцен і калон, чырвоны граніт падлогі, спецыяльнае асвятленне пероннай залы.

Калоны, што па форме нагадваюць факелы, будуць спраменьваць святло. Верхнюю іх частку ўпрыгожыць каларовае падсвечанне. Геральдычныя ўстаўкі з бронзы, размешчаныя на белым мармур, цікавая канструкцыя столі дапоўняць адчуванне ўрачыстасці, святлонасці.

Канечны пункт Мінскага метро—станцыя «Валгаградская». Тэма яе афармлення—адлюстраванне гераічнага подзвігу савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Над уваходам у перонную залу плануецца размесціць пано памерам 1,8×7 метраў (чаканка па медзі) з выявамі бітвы на Волзе. Эпізоды Сталінградскай бітвы будуць адлюстраваны таксама на фрызавым поясе бакавых сцен. Сцены—беламармуровыя з палосамі цёмна-шэрага граніту. Медныя падвясныя люстры і чырвоны граніт падлогі дапоўняць урачыстасць абстаноўкі.

Тэма подзвігу савецкага народа ў гады вайны, тэма памяці пра тых, хто аддаў жыццё за перамогу над фашызмам, ста-

не галоўнай у афармленні станцыі метро «Плошча Перамогі».

Урачыста-напружаны каларыт пероннай залы і пераходаў тут падпарадкаваны раскрыццю глыбіннага філасофскага асэнсавання тэмы.

Шырокая парадная лесвіца вядзе ў перонную залу, якая аформлена строга і лаканічна—тыпу мемарыяльнай—як напамінак не толькі аб перамозе, але і пра цяжкія ахвяры. Светлы шэры граніт сцен, беласнежны мармур калон, кесніраваная столь, у якой размешчаны крыштальевыя святільнікі ў форме пяціканечных зорак—усё падпарадкавана адзінай ідэйна-мастацкай задуме.

Кожная чацвёртая калона—з чырвонага кварцыту, што, акрамя ідэйна-сэнсавай нагрузкай (кожны чацвёрты жыхар Беларусі загінуў у мінулай вайне), вырашае задачу актыўнай колеравай гармоніі інтэр'ера. Для афармлення залы будуць выкарыстаны элементы геральдыкі часоў Вялікай Айчыннай вайны. Аўтары праекта станцыі «Плошча Перамогі»—Ю. Градаў, Л. Левін, А. Брэгман, С. Толечай.

Зусім іншай настрой—светлы, лірычны—будзе панаваць у залах станцыі «Парк Чалоскінцаў». Архітэктары Б. Юрцін і В. Навумаў імкнуліся ўвасобіць вобраз, звязаны з парковым асяроддзем. Гэтай ідэі падпарадкаваны ўсе дэталі—аздоба і асвятленне залы. На сценах з зеленавата-шэрага мармуру «зацвітуць» вялікія «каменныя кветкі» з ярка-зялёнага шамоту, пакрытыя эмаллю. З дапамогай асвятлення будзе стварацца ўражанне, што ў паветры лунаюць белыя палёсткі кветак.

Праект станцыі «Акадэмічная» выкана-

ны архітэктарамі Б. Юрціным і А. Сахно. Белыя мармуровыя калоны на фоне блакітна-шэрых сцен і металічныя святільнікі, анадзіраваныя пад золата, бронзавыя медальёны з адлюстраваннем асноўных этапаў развіцця навукі—усе дэталі тут падпарадкаваны тэме, звязанай з назвай станцыі.

Дэталі архітэктурна-мастацкага афармлення, традыцыйныя для рэспублікі мастэрыялы, формастварэнне асяроддзя станцыі «Плошча Я. Коласа» звязаны з беларускім мастацтвам. Аўтары праекта станцыі В. Бабашкін і А. Шубін прапанавалі выкарыстаць беларускі нацыянальны арнамент у гранітным малюнку падлогі і па фрызавых бакавых сценах. Для абліцоўкі пралётаў лесвіц будзе выкарыстана керамічная плітка.

Светла-шэры фон мармуровых сцен і столі, сталёвая дошка, анадзіраваная пад медзь, для абліцоўкі апор створаць пэўны эмацыянальны эфект. Асноўным элементам афармлення станцыі з'явіцца асвятленне.

Вобраз белакаменнай Масквы, матыў Крамлёўскай сцяны выкарысталі архітэктары А. Беразоўскі, І. Верычаў, І. Крывашэў, В. Неўрач пры распрацоўцы праекта станцыі метро «Маскоўская». У вестыбюлі станцыі прадугледжана мастацкае пано з адлюстраваннем сілуэта Масквы. Бронзавыя элементы на фоне белага мармуру створаць атмасферу гасціннасці і прасторы.

Вось такія, у асноўных рысах, задумы архітэктурных праектаў станцыяў Мінскага метро. Пры распрацоўцы тэхнічных чарцяжоў будзем шукаць кантактаў з нашымі мастакамі для сумеснай работы над мастацкім афармленнем метро.

І ПРЫЙШЛО СЛОВА «ЛЮБІМ»...

«Раскажыце, калі ласка, як быў напісаны Ваш верш «Пра дзяржанне»... Ці добра Вы ведалі Міхася Лынькова?» — з такім пісьмом звярнуўся да мяне надаўна юныя чытачы з Рагачоўскага раёна.

Размова зайшла аб адным з самых дарагіх мне вершаў, аб вершы ў самым канкрэтным значэнні слова аўтабіяграфічным, непасрэдна звязаным з маймі адносінамі да Міхася Ціханавіча Лынькова—пісьменніка і чалавека. Таму я рапціў падзяліцца сваім адказам на старонках газеты.

ВЕРШ БЫў напісаны да сямідзесяцігоддзя М. Ц. Лынькова і надрукаваны з прысвячэннем у газеце «Літаратура і мастацтва». Я мог быць тады і быў сапраўды задаволены: бо ўнёс сваю долю ў слаўныя імяніны. Узнікла глыбока вышанапаная патрэба выказацца. І ў нейкі момант стала ясна, што лейтматывам выказвання будзе прызнанне ў любові і што яго, гэтак прызнанне, не выкажаш інакш, як у вершы. (Вось, бадай, адзін з выпадкаў, калі становіцца асабліва зразумелым і паходжанне, і прызначэнне вершаванага слова). І прыйшлі словы: «Мі любім Ваш гумар...» Прыйшлі натуральна — па штуршку знутры, з-пад сэрца...

Першым было слова «любім».

І гэта не выпадкова. Любоў зарадзілася даўно, спела, накопівалася задоўга да свайго выяўлення ў вершы. Яе вытокамі былі першыя чытанні, першыя школьныя ўрокі літаратуры. (Сапраўдныя ўрокі літаратуры — гэта заўсёды ўрокі любові, любові да чалавека, да радзімы, да жыцця). Нам, першаму пасляваеннаму пакаленню школьнікаў — пакаленню, апаленаму вайной, — была асабліва зразумелая мова твораў Міхася Лынькова, іх жыццёвасць, эмацыянальная ўзруманасць, чалавечнасць, іх асветленыя добрым гумарам мудрасць і спагадлівы клопат пра чалавека. У дзяцей з іх здольнасцю інтуітыўна надзяляць добра і зло, шло на такія рэчы вельмі тонкі, і нашы сэрцы даверліва адкрываліся насустрач вялікаму, добраму сэрцу аўтара «Гоя», «Над Бугам», «Баяна», «Міколка-паравоза», «Васількоў»... Словы «так позна-позна і так рана-рана», якія мы паўтаралі пасля ўрока, уваходзілі ў наша жыццё і ў нашу свядомасць як адна з паэтычных формул складанай дыялектыкі чалавечага шчасця.

Былі сустрэчы з героямі Міхася Лынькова. І востры адбылася хвалючая першая сустрэча з ім самім — у 1952 годзе, у студэнцкай аўдыторыі. Запомніўся асабліва такі момант. Міхася Ціханавіча фатаграфуюць, ён жмурыцца ад рэзкага святла блізка і, усміхаючыся, жартуе: «Паспрабуй зрабі пры такім святле разумную міну». Мы, студэнты, таксама смяемся, мы яго разумеем, мы рады, што ён такі ў жыцці, Міхася Лынькоў, — зусім не разыходзіцца са сваімі кнігамі, са сваімі героямі. Бывае ж так, што ўяўленне аб аўтары, якое складваецца па яго творах, адно, а ўражанне ад сустрэчы з ім, жывым, рэальным, другое. А тут адно з другім не разыходзіцца. Тыя ж гумар, дабрата, сімпласць. Тое ж адчуванне другога чалавека, Тыя ж мудрасць і задуманасць...

Рысы гэтыя давалі потым запэўніць аб сабе ў час яго выступленняў, заўсёды значных, у час спатканняў і

ГІСТОРЫЯ АДНАГО ВЕРША

гутарак з ім у Саюзе пісьменнікаў. Помню, мне даручылі зрабіць даклад аб рабоце з маладымі аўтарамі. Доклад атрымліваецца даволі рэзкі, таго-сяго крытыкую «не взираю на лица», шчыра дзялюся сваімі думкамі. Аднавядна рэагуе і зала... «Дзяржаеш, уюнаша?» — пытаецца Міхася Ціханавіч, падыходзячы ў час перапынку. Знаёмы і як быццам бы жартаўлівы выраз, але ў дадзены момант ён гуцьць і пэўна, і сур'ёзна, у пытанні гэтаму — разуменне і падтрымка. Я вонкава смяюся, а ў душы дзякую, намацаваю ўнутрана апору.

Гэты эпізод я і меў на ўвазе, калі пісаў: «Дзяржаеш, уюнаша?» — аднойчы ў мяне

Вы спыталі, адказаць...

І сёння хачу п Вам, дзядзьна Міхася, адказаць... Я ўдзячны лесе, што потым ён паспрыяў мне і яшчэ раз, даўшы магчымасць прывесці некалькі дзён разам з Міхасём Ціханавічам, Соф'яй Захараўнай і іх маленькай унучкай Ірай у ДOME творчасці імя Якуба Коласа (Каралішчавічах). Мы абедалі за адным сталом, хадзілі па лесе, пілі доўгімі асеннімі вечарамі чай, які ўмела любоўна заварваць Соф'я Захараўна. Разы са два Міхася Ціханавіч частаваў мяне каньяком з той самай срэбнай чаркі, якую атрымаў у падарунак ад Коласа... Было гэта восенню 1969 года, гэта значыць, якраз напярэдадні сямідзесяцігадовага юбілею, да якога, як я ўжо казаў, і быў напісаны верш «Пра дзяржанне»...

Другі раз верш прыйшоў мне на дапамогу, калі Міхася Ціханавіча ўжо не было ў жывых. Вестка пра яго смерць насігла мяне ў дарозе, у самалёце Сімферопаль — Мінск. Я вяртаўся з поўдня, жураўлі ляцелі ў гэты час па поўдзень. А Міхася Ціханавіч сабраўся, як стала раптам вядома, у свой апошні шлях... Прыйшлі ўспаміны, падышоў камяк да горла. Потым сталі прыходзіць, ужо як словы на развітанне, радкі:

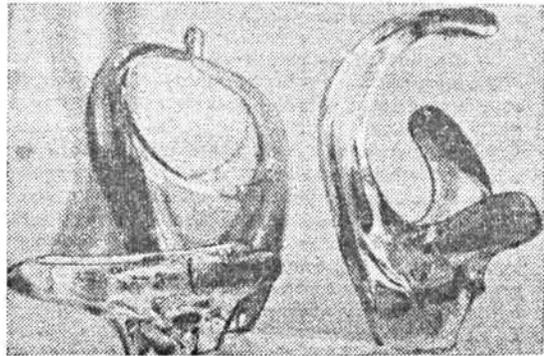
...Мне больш да спадабы Ваш выраз,
яні стаў крылатым.
Вы знаеце словам цану.
Вы зведалі шмат на зямлі.
Вучылі дзяцей Вы,
салдатам былі, дыпламатам,
вучоным былі,
рыбаком нарачанскім слылі,
«І планала Рыва...»
І планала каня над лугам...
І наркаў груган...
І трызніў салдат над Бугам...
І гіне Астап...
Не, той не памірае,
наго вядзе дух дзяржанні і парывання.

Я вяртаўся дамоў, дзе мяне чакалі невясёлыя весткі, вяртаўся, каб назаўсёды развітацца з адным з самых блізкіх мне пісьменнікаў і людзей. Высока, над аблокамі, у сонечным ззянні, і рухавікі магутнага паветранага лайнера, і пад іх гул мае пацуці выказваліся радкамі, прысвечанымі яшчэ жывому Міхасю Ціханавічу:

«Дзяржайце, уюнашы!» —
сказана: страх гняце,
да смерці вядзе ён,
да зорак дзяржанне вядзе.

Жартаўлівы выраз — жартаўлівы, вядома, па форме, а не па зместу—рабіўся апошнім наказам, апошнім заповітам настаўніка.

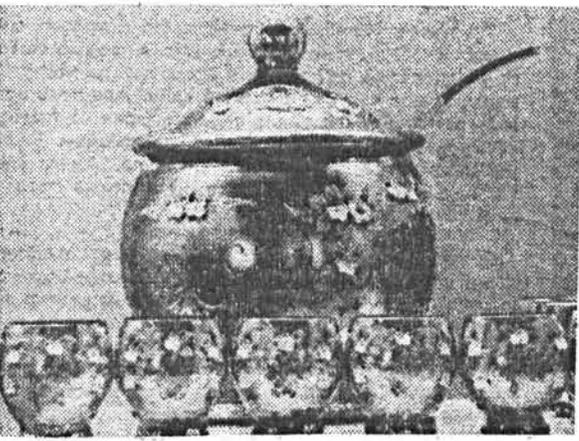
Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

ФАНТАЗІЯ ФОРМ І КОЛЕРАЎ

Фантастычнай яркасцю малюнкаў, колераў і форм, брыльянтавым зіхценнем граней каларовых і пракрытых ваз, кубкаў, фужэраў, сталовых набораў, рознага посуду прыёмна ўразіла наведвальнікаў дэманстрацыйнай зала Гандлёва-прамысловай палаты БССР. І не дзіва — тут энцігандлёвае прадпрыемства ЧССР «Шклоэкспарт» выставіла мастацкае і бытавое шкло выдатных чэхаславацкіх майстроў.

Чэхаславацкія сябры прысвяцілі сваю выставку 60-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

СПАДЧЫНА

Вясно, прыблізна той жа парою, калі, зрабіўшы над Пільнянамі круг, прылятаюць сюды буслы, за ракой, на выраўненнай сярод канюшынішча пляцоўцы, сядзе АН-2.

Самалёткі гэты камандзіруецца менавіта да нас. Цяпер з тыдзень ён будзе кружыць над саўгаснымі палеткамі, і калі ўсе ўжо быццам звикнуцца з яго гучным рокатам у наваколлі, залётны госьць гэтак жа нечакана аднойчы знікне, як і прыляцеў. Знікне да наступнай вясны, да наступнай саўбы.

Перадаючы заяўку, аграном згаджаецца нават дзень-другі пачакаць, абы прыслалі ў саўгас леташні экіпаж. Галоўны матыў гэтай ягонаў прасьбы — спецыфічныя, складаныя ўмовы работы для сельскай авіяцыі над пільнянскімі палеткамі: гарыстасць, лясы, суседства з вадасховішчам. Гэтыя ўмовы папярэдні экіпаж пераадолеваў паспяхова. І трэба сказаць, што ўжо трэці год запар прасьбу агранома задавальняюць.

Прылёт «кукурузніка» ў Пільняны — падзея ўжо звычайная, лётчыкі—хлопцы быццам і свае, аднак палятаць над вёскаю пашчасціла з пільнянцаў толькі двум: аграному і мне. Нягледзячы на ўсю іх маладосць і нехлямяжасць, лётчыкі панібратства ў рабоце не прызнаюць і дысцыпліны альбо там правілаў бяспекі не парушаюць. Дык чаму ж тады пашчасціла мне і аграному? Ну, аграному — вядома рэч. Яму трэба і з паветра ўбачыць, як рассяваюцца, кладуцца ўгнаенні, як вытрымліваюцца межы палеткаў. А вось мне, скажу шчыра, проста пашанцавала. Зрэшты, узяць мяне на борт хлопцы згадзіліся таксама далёка не адразу. Дзеля гэтага давялося расказаць камандзіру (каб нека зацікавіць і задобрыць яго), што я ўжо лятаў над Пільнянамі і што мне, журналісту, надта б хацелася, ды і проста неабходна абнавіць свае ўражанні, параўнаць той колішні выгляд Пільнян зверху з сённяшнім...

А бачыў я свае Пільняны калісьці з вышыні трохпавярховага маяка— геадэзічнай вышкі, якую перад вайной, высекшы лапкі лесу, склалі з круглых смалістых бярунцаў на самай макуўцы Давыдзішынай гары. У грамадзе пільнянскіх хлапцоў пад'ём на маяк лічыўся нібы экзаменам на прызначэнне чарговага рангу ў сіле і нават у мужнасці. Не адразу, памстаю, і я дасягнуў апошняй на маяку пляцоўкі. А калі пасля другой ці трэцяй спробы ўсё-такі ўскарскаўся на апошні, велічынёй са стальной балончык, дык стаяць на ім ужо не змог—ногі падкошваліся. Я лёг на цёплыя дошкі, якія пахлі дажджом і ветрам. І вось тут мой і без яго дрыготкі балон раптам гайдануўся і бяшумна, быццам дыван-самалёт, папыў над лесам, праз які мы толькі што ішлі сюды, над залаціста-жоўтым, спаласаваным стужкамі дарог і сцежак полем, над белымі галоўамі сяброўкаў — маіх экзаменатароў...

... І вось, урэшце, не забываючы ні на хвіліну пра тое, што зроблена для мяне вялікая ласка, сяджу я ў цесным алюмініевым салончыку «кукурузніка» — дакладней, у нейкім аэсеку, таму што побач—амаль тона ўгнаенняў, і чакаю. Папыла за акном нізка шчотка канюшыны і хутка злілася ў суцэльнае зялёнае сукно. Потым узяты прапелерам віхор скалыхнуў і рассунуў сустрэчны засценак аleshніку — гэта ўжо мы ў паветры.

Дык што ж я ўбачыў, што разгледзеў, узяўшыся над Пільнянамі ўрэшце і на самалёце?

Усё аказалася на месцы, усё, хоць яно і хутка праносілася пад крыламі, можна было пазнаць. Самі Пільняны—мы закралалі і край вёскі — здзівілі, перш за ўсё, сваёй агульнай, абноўленай каларовай гамай: прапаў пераважаючы калісьці шэры колер. Дахі на хатах і хлявах цяпер шчыфэрныя, значыцца—то белыя, то каторым ужо нямала гадоў, пяшчотна зялёныя, пад колер садоў, якіх вакол гэтых дахаў таксама стала больш. Аднак найбольшую аздобу агульнаму колераваму малюнку надавалі пафарбаваныя зашчыткі, ашалавяныя сцены хат, пабеленыя платы.

А вось само прырэчча, бадай, не змянілася. І цяпер цячэ наша Вяча ў двух шырокіх, адзетых адзін у адзін рукавах: унутраны—з цёмных, навіслых над ракой альшын, знешні — лугавы, смарагдавашаўковы. А вышэй, за лугамі — вялікі зарэччы гарод, яшчэ далей—палеткі. Зверху нашы палеткі здаюцца больш роўныя і больш правільныя абрысаў, чым ёсць яны на самой справе. Ну, а пад лесам і кудзерамі кустоў па-ранейшаму застаюцца толькі самыя вяршыні, самыя шапкі акаляючых Пільняны пагоркаў ды сям-там крутыя, не для трактара, схілы. Не, менш лясоў не стала. Проста яны больш выразна размежаваліся за гэты час: раскарчавалі, разаралі выспачкі і языкі хмызнякоў, што былі сярод поля, а ўзамен заасадзілі сасной няўдобицу ды пяскі.

Пачатак большасці нашых палеткаў, якія сёння ўжо і самалётам можна апрацоўваць—такія яны прасторныя, паклалі першыя пільнянскія лесарубы і пільшчыкі.

Месца для вадзяной пільні было выбрана вельмі ўдала—у самым тут вузкім перапынку, які сыходзіцца да ракі ўзгоркамі. Адсыпаць давялося толькі невялікую дэмані. І калі закладзены паміж дубовых пеляў заступкі перакрылі Вячу, за плацінай, у акружэнні невялікіх пагоркаў, быццам у жмені, разлілося, заблішчэла Пільнянскае возера.

Між іншым, аб першых спрадвечных прафесіях пільнянцаў гавораць у нейкай ступені і нашы прозвішчы. Бо калі пільнянец керэны, не прымае і не прыблуда, дык, як зазвычай, прозвішча ў яго будзе «лясно», «драўняное»: Бярозавік, Дубень, Раціцкі, Асінобіч. Так што наўрад ці гэты букет прозвішчаў падабраўся выпадкова. Магчыма, нават тут, ужо ў Піль-

нягах, іх атрымалі пільнянскія лесарубы і пільшчыкі, якія мелі справу з дубамі, бярозамі, асінамі.

Зразумела, зямля, якая вызвалалася з-пад лесу—спачатку роўныя і больш урадлівыя ўчасткі, — не пуставала. Яе раскарчоўвалі, выпальвалі, распрацоўвалі пад пасевы ўсё тых ж пільнянцаў, хоць, як і сама пільня, як лес вакол, зямля пад Пільнянамі належала пераважна панам і падпанкам.

Але калі ж усё-такі тут, на пільні, пасяліліся першыя лесарубы, калі, так сказаць, былі заснаваны нашы Пільняны?

Яны — не горад і нават не мястэчка, а звычайная вёска сярэдніх памераў, і таму шукаць успамін ці згадку аб ёй у летапісах ці якіх-небудзь гістарычных дакументах, відаць, бескарысна. Аднак зачэпка ёсць. Ёсць адна крыніца. Гэта — мясцовае паданне аб тым, як атрад французў на чале з самім Напалеонам, уцякаючы з Расіі, заехаў у Пільняны і быў, так гаворыць паданне, пільнянцамі з вёскі... выкураны. Ну, а аб тым, што адным з дзейных асоб гэтай пільнянскай сагі лічыцца наш прадзед Паўлюк (яшчэ і да гэтай пары некалькі сем'яў у вёсцы завуць Паўлюковымі альбо і проста Паўлюкамі), я чуў, ведаў перш за ўсё з пачатковых расказаў маёй бабулі пра свёкра Паўлюка. Акрамя таго, памятаў дзед Паўлюка і мой бацька. Ну, а калі Пільняны наведвалі яшчэ французы,

даць яго знешнасць па апісанні) проста аднаго з французскіх афіцэраў, магчыма, нават у вышэйшых чынах, які з невялікім атрадам адбіўся ад асноўнай арміі, звярнуў з Даўгінаўскага тракту, што праходзіў непадалёк, у вёска, якая цягнула за ўзгоркамі альбо выдала сябе выпадковым агеньчыкам. Ну, а бацька, і сам пільнянец, як я цяпер здагадваюся, проста не хацеў спасылкай на гісторыю пазбаўляць духоўнай спадчыны — гераічнай пільнянскай легенды—ні самога сябе, ні мяне, ні наогул усіх пільнянцаў.

— А як жа, хіба вы не ведаеце? Напалеон быў звярнуў у Пільняны,—пацвердзяць, раскажуць у нас і сёння і дададуць, магчыма:—Але доўга не затрымаўся. Выкурылі яго пільняны.

І ўсё-такі не з напалеонаўскай лавы, якая стаяла за сталом, а з бабулінай печы, з вышыні апошняй, працёртай да цагляны прыступкі, мне некалі зусім няцяжка было ўявіць, як усё адбывалася, усю слаўную гісторыю наведання нашай хаты Напалеонам...

...За вокнамі гула мяцеліца. Было позна. Але ў хаце спаць не клаліся—плакала, не сціхала ў калысцы дзіця. Сядзячы на печы, худы, з доўгімі светларусымі валасамі, хлопчык мяняў над бляшаным проціўнем лучыну і задуменна глядзеў, як па ёй бяжыць, патрэскаючы, язычок полымя.

Леанід ПРАКОПЧЫК

ЁСЦЬ У СЭРЦЫ КУТОК...

дык, значыць, стаіць наша вёска пры Вячы ўжо больш як дзвесце гадоў.

І вось, калі з часам безагаворачнае дзіцячае ўспрыманне пільнянскай легенды, як і самога вобраза прадзеда Паўлюка крыху пахіснулася, я зрабіў нечаканае адкрыццё: на Пільнянскіх могілках, у старой яго частцы, знайшоў помнік прадзеда Паўлюку. Вычасаная з шэрага каменя, паваленая пліта амаль урасла ў дзёран магільны. Спачатку я звярнуў увагу на сваё прозвішча, а потым, сцёршы зялёныя лапіны моху, выявіў два радкі: «...Павел Антонавіч, нарад. 1799 г., пам. 1904 г.».

Значыць, усё правільна: наш легендарны равеснік Пушкіна, прадзед, якім ён даводзіцца зараз добра паўсотні пільнянцаў, сапраўды жыў доўга, жыў у трох вяках і мог памятаць Ачынную вайну 1812 года. Дык вось яна, сувязь стагоддзяў, пераемнасць пакаленняў!

Ды, уласна, звенняў у гэтым ланцужку аказалася не так ужо і многа: гэта ж яшчэ мой бацька (калі яго дзед Паўлюк памёр, яму было восем гадоў) жыў у адзін час, у адной хаце з сучаснікам Напалеона, з жывым сведкам, які бачыў у нас у Пільнянах французў. Так што старое пільнянскае паданне, нарэшце, атрымала і некагорае дакументальнае пацвярджэнне.

Дарэчы, прафесія ў прадзеда Паўлюка таксама была тыповая, пільнянская: уручную, спачатку са сваімі братамі, а потым і з сынамі, ён да глыбокай старасці гілаваў дошкі. Зямлі ў Паўлюка было мала, сям'я жыла пераважна на заробкі ад адыходнага промыслу—найманнем пілаваць дошкі, ставіць хлявы, гумны, хаты. Але нават у вёсках, дзе да фізічнай працы з'ездзі былі прывычныя, работа падоўжных пільшчыкаў лічылася цяжкай і нрудзчайнай.

І ўсё-такі, хоць і цяжкі, але вольны вандроўны заробак прыцягваў малазямельных пільнянскіх мужыкоў. У гэтым, акрамя прыбытку, праяўлялася ў пэўнай ступені і жаданне хоць ненадоўга ды адарвацца ад надакучлівых клопатаў па гаспадарцы. Ну, а ў Паўлюковых, аб чым бабуля, не ўтойваючы сваёй старой крыўды, таксама ўспамінала, здаралася і так: разыдуцца ў пачатку лета ўсе мужчыны па заробках — пілаваць, будаваць, а сваё поле, хоць і набіралася таго поля ўсяго чвэртка—тры з паловай дзесяціны, та-к, бывала, і ляжыць на сорам перад суседзямі запушчанае, недагледжанае.

Старую, яшчэ Паўлюкову хату заспеў нават я. Была яна вялікая, квадратная. Нізкую столь трымалі правільныя, пачарналыя ад часу бэлькі. Невялікія, з густымі пераплётамі рам акенцы зацяняў брыль абвіслай страхі, і ў хаце нават улетку было змрачнавата і панавала прахалода.

Акрамя вялікага драўлянага ложка (перад вайной, бабуля жыла адна, дзед і ўнукі разышліся—раз'ехаліся), у хаце стаяў на куце стол, шапка перад печку і пад сценамі старыя, на высокіх нагах, лавы: адну з іх, шырокую, вышмараваную да бляску, здавалася, акасянелую, мой бацька так і называў — напалеонаўскай...

Але хто-хто, а ён, сам настаўнік гісторыі, павінен быў ведаць, што Напалеон ніяк не мог трапіць у Пільняны — па той прастай прычыне, што не было нашай вёскі ў яго на дарозе. Пасля разгрому французў на Бярэзні, пры Студзёнцы, Банапарт паспешліва і наспрацяк (маршрут яго адступлення нанесены на гістарычныя карты 1812 года) адыходзіў з рэшткамі войск на Ілію і Маладзёчна, а гэта на кіламетры шэсцьдзесят-семдзят на поўнач ад Пільнянаў.

Іншая справа, што пільнянцаў, у тым ліку і наш прадзед Паўлюк, маглі прыняць за імператара, які ўцякаў з Расіі (хто ж мог тады ў глухой лясной вёсцы бачыць партрэт Банапарта альбо, дапусцім, ве-

Гэты хлопчык першы і насцярожыўся, ускінуў галаву, пачуўшы за сцяной галасы.

Галасы набліжаліся. Потым заржаў конь, пачуліся ўдары бізуна. Калі невядомыя людзі спыніліся пад вокнамі, у хаце пачуўся картавы, незразумелы го-ман.

— Французы! — вызначыў бацька.

У хату увайшло трое французў. На іх былі футравыя, з султанами, шапкі і расклістаныя плашчы. А ля пасоў пазнавалі доўгія, у срэбных пухах шаблі. Французы агледзелі хату, але быццам нікога не заўважылі. Перагаворваючыся між сабою, дзвэрэй так і не зачынілі. Пачалі ўносіць нейкія скрыні, сумкі, ранцы. Потым хата зноў опусцела, але хутка ў дзвэрэх паказаўся (следам за ім зайшлі і тры першыя французы) шчупленькі, бледны, у сіняй трохвугольцы і мядзведжым футры французік. Ён таксама ні на каго не паглядзеў. Сеў на лаву, расшпіліў футра і, адкінуўшыся да сцяны, заплушчыў вочы.

Бацька і анямелая ад страху маці так і стаялі ля ложка, не якім пад поцілкамі спала трое малых. І толькі старэйшы, сядзячы на печы, пазіраў на ўсе вочы, нават рот у яго адкрыўся, на тое, што рабілася ў хаце.

Высокі, у сажань ростам француз прынес з дзвэрэ бяроза дроў і з грукатам сыпнуў іх ля печы. Другі француз запхнуў усе дрывы ў печ і пачаў лапаць сябе па кішэнях. Тут бацька нечакана нагнуўся, дастаў з-пад ложка некалькі смалёў і падаў французу. Моўчкі ўзяўшы распалку, салдат пачаў распальваць яе ад крэсіва. Тым часам бацька паярнуўся да старэйшага сына, які стаіўся на печы, і сказаў: «А ну, адчыні юшку! Толькі ж глядзі,—падміргнуў ён,— на напусці дыму...»

Сухія дрывы пачалі разгарацца, але дым чамусьці не хацеў плысці ў коміні, а слаўся на хату. Хутка французы закруцілі галоўамі, пазіраючы на печ і нохаючы паветра.

Бацька ўвесь гэты час не крапаўся з месца, стаяў, апусціўшы рукі і спадыла пазіраў на маленькага француза, які драмаў на лаве пры сцяне. Дым усё валіў з печы на хату. Пад столлю ўжо сабралася сіняватае воблака. І хутка хтосьці з гасцей гучна чмыкнуў. За ім чмыкнуў другі, трэці, потым нехта зайшоўся ў сухім кашлі. Маленькі французік раптам падхапіўся, штосьці злосна закрываў і кінуўся да дзвэрэй. За ім, хапаючы скрыні і сумкі, павыскоквалі ў сены і астатнія «госці». Дзверы зноў засталіся расчыненыя.

Калі лёгкі вазок, нарэшце, выкаціўся з даара, бацька абцёр лоб, паглядзеў на сына. Вочы ў абодвух пачырванелі, слязіліся ад дыму. Усміхнуўшыся, бацька сказаў:

— А цяпер, сыноч, адчыні як след юшку...

Ад каго я ўпершыню пачуў гэтую гісторыю, цяпер цяжка сказаць. Мне здаецца, што я ведаю выпадак пра Напалеона, які калісьці заскочыў да нас у Пільняны, з таго часу, як памятаю сябе. Але вось дапусціць, што гэтае сямейнае паданне яшчэ калі-небудзь аслужыць службу, як прыклад, як аднойчы ўжо апрабаваны сродак, было вельмі цяжка. Аднак іменна так яно і здарылася. Ні мала ні многа, а праз сто трыццаць адзін год...

Больш чым год немцы ў Пільнянах паяўляліся толькі наездамі з Вішнеўкі альбо з Паперні, дзе былі іх гарнізоны. Але вось аднойчы, у самы разгар зімы, і вуліцу, і выган за сялом запрудзілі крытыя грузавікі, белыя, пафарбаваныя ў маскіраваны колер аўтобусы і транспарцёры, якія звярнулі да нас з тракту. З машын высіпала не адна сотня немцаў. Выгляд у іх быў змучаны, стомлены, адзёнае аб-

ношанае, Сруднае. А неўзабаве мы ўжо ведалі, што гэта часць адклікана з фронту на адпачынак і будзе раскватаравана ў Пільнянах.

Загад немцаў быў кароткі: да вечара пільнянцы павінны вызваліць трыццаць дамоў. Перад гэтым афіцэр з перакладчыкам прайшлі па вёсцы і крэйдай пазначылі абраныя для сябе хаты, у тым ліку і нашу.

Нас, а гэта — бабулю, маму, мяне і яшчэ дзвюх бабуліных нявестак з дзецьмі, якія пасля бамбэжкі таксама перабраліся з горада ў Пільняны, перасялілі да дзеда Петруся ў цесную старую хаціну. Памятаю, што на ноч мы ўсе ледзь памесціліся на лавах і на падлозе.

Але, акрамя таго, немцы абавязалі гаспадароў прыходзіць штораніцы і прыбіраць у хатах, дзе яны сталі. А таксама двойчы, а то і тройчы на дзень паліць у печах — як немцы баяліся холаду, агульнавядома. На другі ці на трэці дзень печ у бабулінай хаце задыміла. Паліла сама бабуля, і афіцэр, паклікаўшы перакладчыка, учыніў ёй допыт:

— Што здарылася? Ці дыміла печ раней?

На тое бабуля адказала, што печ падымлівала і раней, даўно ўжо, што, напэўна, у коміне павыпірала цэгла, — вядома, печ старая, — даўно трэба было б яе перакласці, ды толькі дзе ж сярод зімы?

Тады афіцэр загадаў бабулі пачысціць коміні. Чысціла яна яго вялікім, звязаным з сасновых лапак пам'ялом, пад нагляданнем немца-перакладчыка, які сам таксама залез на гарышча, аглядзеў прадуршыну і пераканаўся, што коміні сапраўды пачышчаны добра. Але раніцай печ усё роўна дыміла. Урэшце немцы не вытрывалі і выбраліся ад нас...

Праўда, аб тым, што гэта была сапраўдная помста, што бабуля, запальваючы ў печы, кожны раз наўмысна ссоувала патэльную, якая служыла юшкай, не да канца, а толькі напалавіну, і таму дым плыў на хату, я даведаўся толькі пасля вайны. Бабуля ўмела берагчы тайну...

Памятаю, мы ўжо лічылі, што геадзісты абышлі ўвагай нашу Давыдзішыну гару — падобралі вышэйшы пункт. Але васьм гадзю сем назад, на тым самым месцы, дзе ў вайну разабралі стары, падгнілы маяк, раптам за якія-небудзь два-тры дні зноў узнялася над Пільнянамі «трохпавярховая» вышка.

І не адкуль-небудзь, а менавіта са шпілю маяка, запальваючы яго першымі, яшчэ чырванаватымі праменьнямі, пачынае ўзыходзіць у нас сонца. Потым на схіле па парадку ажываюць, святлеюць вяршаліны соснаў, за імі — прыціхлы гаек бяроз, ад якога нібы ўжо хутчэй, па роўных барознах бульбянішчаў сонечнае зарыва сыходзіць, спускаецца да вуліцы. А ў дварах і ў густых алейніках над ракой увесь гэты час яшчэ трымаецца расісты досвітак, ляжаць густыя цені. Але хутка сонца будзе і тут.

Акунецца сонца і ў глыбокую тонь вадасховішча. Шырока разліўшыся па былых пільнянскіх сенажацях, возера падступіла цяпер да самых сасоннікаў, сям-там іх нават дэвалю пацясніць, каб ачысціць месца пад шырокі пясчаны пояс. Цяпер гэта — пляжы, цэлы ланцуг, на якія ў пагодлівы летні дзень аўтобусы прывозяць з горада адпачыванцаў.

Ды засталіся сякія-такія перавагі і ў нас, пільнянцаў. Напрыклад, перш за ўсё, магутны голас і шыпенне струменяў, што спадаюць з васьміметровай плаціны (узведзена яна амаль на тым жа месцы, дзе некалі вярцелася вядзёнае кола пільні), чуваць на досвітку ў нас і на вуліцы, і на калгасным двары, і ля школы. І гэта мы, пільнянцы, першымі бачым раніцою беласнежныя двухпавярховыя цэплаход, які выплывае з вузкага зьялёнага фіёрду, быццам перанесены сюды з казкі. Цэплаход, які швартуецца ля прыстані Пільняны, — не, гэта ўжо не легенда, гэта наша сённяшняя рэчаіснасць, наша ява.

«ШПЕКУЛІ»

Начальнік сельгасупраўлення Сцяпан Сцяпанавіч — мы знаёмы даўно, сустракаемся штогод разы са два — падняўся з-за стала:

— А-а-а... Вітаю, вітаю, брат! Сядайце ў нас! Намер у мяне быў самы, так сказаць, «мірны»: збіраўся напісаць пра камбайнавую ўборку бульбы, якая, па ўсіх звестках, разгортвалася ў раёне няблага.

Сцяпан Сцяпанавіч павесялеў. Тут жа паклікаў намесніка, і, прагледзеўшы апошнія зводкі, яны разам паралілі мне паехаць у калгас, праўда, далёкаваты, у самым паўночна-заходнім кутку раёна, назвалі прозвішча камбайнера і нават, звязаўшыся з канторай калгаса па тэлефоне, удакладнілі імя і імя па бацьку майго будучага героя.

У райвыканкомаўскі двор мы выйшлі праз бакавыя дзверы пад лясвіцай і падышлі да новенькай, нават ганарлівай з выгляду «Волгі».

— Прашу, ваш транспарт, — Сцяпан Сцяпанавіч махнуў рукою на машыну. (Вось так, калі не па «крытыку», дык можэ на гадзіну-другую і «Волгай» пакарыстацца). — Сядайце, а я пашукаю Пецю-шафэра. Ён вяс хуценька падкіне. А мне яшчэ ў райком трэба зазірнуць...

У машыне было чыста, утульна. Пра шафэра Пецю, пра яго ўзрост і густы можна было меркаваць па ўнутраным убранстве кабіны. Руль «Волгі» быў абвіты ярка-блакітнай ізаляцыйнай стужкай. Справа на шчыток, над радыёпрыёмнікам, былі наклеены два перавадныя малюнкi, з якіх, закінуўшы галоўкі, усміхаліся жоўтавалосыя, белазубыя прыгажуні.

Але васьм заду машыны пачуліся скрыпучыя — па гравіі — крокі, і хлопцэ гадзю дзвюццаці двух, круглавары, з жывымі, вясёлымі вачамі адчыніў дзверцы:

— Дык вы тут! Добры дзень! А я бегаю, шукаю па кабінетах. Ужо і ў буфэце пабываў, і на вуліцу

выходзіў. Выбачайце, — лёгка прызнаў сваю віну Пеця. — Ды нічога, мы сваё нагомім...

У машыну праз апушчанае шкло ўрываўся ўжо востры, вільготна-грыбны пах лесу. Ветру не было. Дрэвы прыціхлі, замерлі. Але час ад часу скрозь роўны гул матара ў машыну раптам залятаў працяжны ўздых-шоргат: гэта ледзь краналася машыны голлем занадта порстка — вылезла ажно на дзрогу! — бяроза ці алейшына.

Але васьм наперадзе пасвятлела, лес скончыўся. Выехалі ў поле. Непадальк пры дарозе паказалася вёска.

— Буды, — абыякава аб'явіў Пеця.

Колы глуха загулі — уз'ехалі на брукаваную вуліцу і адразу трапілі ў тунель з платоў і дрэў. Хаты сталі густа і ўсе былі павернуты: пярэдняй, з двума-трыма вокнамі, сцяной да вуліцы. Хлявоў, гумнаў не відаць: яны пахаваліся ў глыбіні вузкіх двароў, недзе ў тыле.

Мінулі Буды. Лес, які далёка і не адступаў, а цёмнай хвалістай каймой агінаў палеткі, зноў пачаў падыходзіць да дарогі і нарэшце ўзяў яе ў свае цесныя абдымкі. Праўда, паласа лесу была на гэты раз не надта шырокая, і хутка за вокнамі зноў пабеглі палеткі — медна-жоўтыя з перастаялым іржышчам, а наперадзе паказалася прытуленая, як і Буды, да самага тракту, вёска.

— Жырблі! — я сам прачытаў на дарожным паказальніку.

...Буды, Жырблі, Куты... — раптам паўтарыў я па памяці, без намаганняў, быццам добра вядомую прымаўку ці вершаваны радок. Потым — яшчэ раз, ужо не ўголас, а сам сабе, і тут мне сапраўды пачало здавацца, што назвы гэтыя я ўжо калісьці чуў, ведаў іх.

Калі паказаліся хаты наступнай вёскі, я падаўся наперад, падрыхтаваўся. Ехалі хутка. Пеця трымаў машыну ў неглыбокіх, добра ўезджаных калынах. І толькі зрэздз часу, калі трапілі на свежы, падсыпаны нядаўна гравій, колы імгненна прабуксоувалі, і тады было чутна, як па днішчы хтосьці нібы шпурляў жмені гароху.

Вось і паказальнік — жоўты, на пахіленым дрэўляным слупку.

— Бсяяды! — услых, гучна прачытаў я.

І гэтая назва вялікай, з кіламетр удоўжкі тракту вёскі, таксама падалася мне знаёмай і таксама быццам сама па сабе, насілася на адну, агульную, знаёмую з дзяцінства нітку: Буды, Жырблі, Куты, Бсяяды...

І я, нарэшце, прыгадаў, пазнаў. Як жа гэта так здарылася, што я забыўся? Ды я проста права не маю забываць гэтыя назвы, гэтыя мясціны! А васьм жа забыў. Што зробіш, усё-такі мінуліся гады, ды і нямае гадоў!

Але ўсё роўна, дастаткова было толькі пачуць іх, гэтыя назвы, прачытаць, пабачыць гэтыя лясныя вёсачкі, хоць зусім ужо і непадобныя на тыя, трыццацігадовай даўнасці — у апошнюю блакаду ўсе яны былі дашчэнту спелены, — і крыніца майб памяці ажыла, забруіла...

Так, я бываў у гэтым кутку. Вайною, у часы акупацыі, абыходзілі мы з маці якраз васьм гэтыя, пры тракце, вёскі і вёсачкі і мянялі розны гарадскі «тавар» — гузікі, іголки, грабянцы, ніткі, сернікі — на прадукты. За гэта, між іншым, насілі крыўднае, ды, бадай, і незаслужанае прозвішча «шпекуляў» — спекулянтаў. Аднак, нягледзячы ні на што, менавіта ў гэтых вёсках людзі мяне кармілі і клалі спаць разам са сваімі дзецьмі.

...За Будамі, хоць, вядома, ніякай памечанай мяжы не існавала, пачыналася амаль недаступная для немцаў — асмелвацца сюды забірацца толькі вялікімі калонамі — партызанская зона. Так што сустрэчы тут з патрулем ці з нямецкай аўтамашынай можна было не баяцца. Мама адчувала сябе смялей, і часта мы ішлі не ўзбочынай, а сярэдзіною тракта, па белым, прамытым дажджамі пяску.

Цяпер на сталы розум, я пачынаю думаць аб тым, што мы трымаліся сярэдзіны тракту не проста так. Пэўна, страшнавата было ўсё ж васьм так, кіламетр за кіламетрам, ісці праз бясконцы лес, які — пра тое нельга было не думаць — аднолькава мог хаваць і ворага, і сябра.

З горада ў Буды, а гэта з усімі абыходамі гарнізонаў і тых вёсак, дзе можна лёгка напароцца на немцаў ці паліцаяў, збіралася кіламетраў пад пяць-дзясят, мы дабіраліся толькі на другія суткі, і то заходам сонца. Начэвалі ў Будах ці Жырблях, а раніцою, яшчэ на досвітку, зноў выпраўляліся ў дарогу. Але цяпер, у партызанскай зоне, вёсак мы ўжо не міналі. Наадварот, няспешна праходзілі вуліцаю, прапанавалі тым, каго сустракалі, свой небагаты набытак, заварочвалі ў двары, заходзілі ў хаты.

З дзвюма звязанымі і перакінутымі цераз плячо торбамі мама ідзе ззаду. Гэта для таго, каб я ўвесь час быў навідавоку, не адставаў і не надумаўся дзе-небудзь збочыць з тракту. Ідзём паволі. Мы ўжо даўно не адпачывалі, падбіліся, але не спыняемся, бо вечарэе, а ісці нам яшчэ далёка.

Але як вытрымаць, як адолець гэтыя апошнія кіламетры? Ногі ледзьве перастаўляю, быццам яны не мае. Баляць голені, калені, ныюць ступні, быццам брыду я босы па вострых камянях, хоць і абуты ў сандалеты. Вось каб прысесці! Хоць бы на хвілінку!

Мама, вядома, ведае, што я ледзьве паўзу, што я зусім выбіўся з сіл, і ўгазарыць яе прысесці можна — я гэта ведаю. Яна таксама стамілася, у яе, акрамя ўсяго, ные сцёртае вузлякамі плячо, але я нават не азіраюся, цяплю, бо па вопыту ведаю, як цяжка будзе пасля зноўку падымацца, зноўку ісці.

Але калі мы дабіраліся да месца яшчэ да цёмнага, дык адразу ж пачынаўся абмен. Выцягвалі на сярэдзіну хаты стол, каб лаццей было да яго падступіцца, і на ім, як на прылаўку, раскладвалі свой тавар па асар-

тыменту: гузікі белыя і каляровыя, ніткі ў матках і ў шпульках, каменчыкі для запальнічкі, грабянцы, мыла. Паступова хату напаўнялі жанчыны — яны былі нашай галоўнай кліентурой. Нашы тавары і тое, што мама за іх просіць, усе ўжо ведалі і загадзя неслі хто кольвек як, хто торбачку з мукой ці з крупамі, хто акраец хлеба. Пачынала сутоньвацца. Гаспадыня запальвала маленькую газнічку, завешвала посцілкамі вокны, і абмен працягваўся.

Так васьм і ажыў у вайну, у галадуху натуральны, першабытны абмен прадукта на прадукт. Памятаю, самай ходкай адзінкай у абмене было курынае яйка. Адно яйка каштавала: адна іголка, каменчык для запальнічкі, заколка-невідзімка. Само сабой, што цэны гэтыя не былі непарушныя, і замест яей мы бралі часам за свой тавар муку, хлеб, сала і г. д. Напрыклад, за шклянку мукі ці круп мы давалі дзве-тры іголки, альбо пяток каменчыкаў, альбо пару гузікаў.

Мама асабліва не таргавалася, не ўпарцілася. І, пэўна, таму другі бок таксама не скупіўся, заўсёды з добрым коптуром і адмераў, і адважваў.

За доўгую дарогу я стамляўся і рана ішоў спаць, а гандаль, які ўрэшце канчаўся задушэнай гамонкай жанчын, доўжыўся далёка за поўнач. Маму шкадавалі, ёй спачувалі. Асабліва калі даведваліся, што, акрамя мяне, у яе на руках яшчэ двое ўтрыманцаў — старэнькая бабуля і трохгадовы Косцік. А бацька? Ён пайшоў у першы ж дзень вайны, ці жывы жаця...

Мне ў тыя даўнія паходы з торбамі — па іх нас і пазнавалі, і называлі «шпекулямі» — было, бадай, цяжэй, чым маме. Вядома, у маральным плане. У вёсках пасля двух-трох нашых прыходаў попыт на тавар падаў. Трэба было шукаць новыя месцы збыту, ісці далей. Аднак далей Дзянісак і Мышыцы мама вадзіла мяне зрэдку. Я стамляўся, націраў ногі нават за адзін пераход з горада. Далей, кудысьці пад самае Даўгінава, мама вадзіла адна. А я тыя трычатыры дні жыў у Бсяядах, Будах ці Жырблях у каго-небудзь з нашых даўніх і заўсёдных кліентаў. Жылося мне ўвогуле няблага: быў накормлены, гуляў з хлопцамі, адсыпаўся.

У вёсцы партызаны былі і сваёй уладай, і сваімі людзьмі. Аднак усё ж наведваліся яны часцей вечарамі альбо нават і начамі — так было спакэйней, больш надзейна. Пасля, назаўтра, мы, хлапчукі, абмяркоувалі начныя падзеі. Гаварылі пра ўсё: у што былі апрапунты партызаны, у каго якая была вінтоўка, на якіх конях яны прыязджалі. Вядома, героямі былі тыя хлапчукі, у каго бацькі ці браты насілі кубанкі з чырвонымі стужкамі наўскасак. А я... А я заставаўся на другім плане. Мне не было кім пахваліцца.

Ды і гэта яшчэ паўбяды. А васьм калі хто-небудзь раптам бязлітасна заяўляў, што «шпекуляў» наогул не бяруць у партызаны, я не стрымліваў, кідаўся ў бойку. І калі кулак не дапамагалі, на вырочку прыходзілі слёзы.

Праўда, у гэтага горкага майго адчаю была і яшчэ адна прычына. У мяне ж таксама меліся падставы, каб пахваліцца. Але сказаць пра тое я не мог. І гэта ў той час, калі мае сябрукі адкрыта выхваляліся сваімі бацькамі-партызанамі, гаварылі пра іх подзвігі і заслугі. Ім не было ад каго ўтойвацца. А я ўсё ж быў чужак, гарадскі прыблуда. Ды, пэўна, ласпеў і перажыць болей за іх і таму больш разумеў, адчуваў. Ведаў, што пра маміну тайну трэба маўчаць, хоць яна мяне і не папярэджвала.

А між тым сваім крыўдзіцелям я мог бы не толькі сказаць, а і паказаць, што мы, акрамя іголак і гузікаў, носім і яшчэ сёе-тое, напрыклад — медыкаменты, дымчатыя і белыя флакончыкі з таблеткамі, карабочкі з парашкамі, перавязачныя пакеты і бінт, загорнутыя ў скрыпучую, навошчаную паперу.

Сваю патаемную аптэку мама яшчэ дома раскладвала па торбачках з маткамі нітак, з гузікамі, за соувала ў лачкі з содай. Разуумецца, медыкаменты былі не з аптэкі. Прыносіла іх цётка Тася, якая працавала санітаркай у нямецкім шпіталі. Калі яна з невялікай сумачкай прыходзіла да нас, мама старалася мяне куды-небудзь выправіць. А пасля, калі мы ўжо дабіраліся да Будаў, у зону, зноў-такі неўпрыкмет ад мяне, мама зноў перакладвала лекі ў асобную, якая ляжала на самым дне сумкі, торбачку. У вёсках, з нашымі звычайнымі кліентамі, мама ні разу не загаворвала пра лякарства. Так што я хутка зразумеў, каму прызначаліся тыя флакончыкі і карабочкі...

Сонца кацілася да небакраю. Па тракту насустрач нам прайшло некалькі грузавікоў, правуркатаў «беларусок» з прычэпам. І тут я рашыўся:

— Пеця, спыніцеся, калі ласка!

Машына паслухмяна сышла на ўзбочыну і стала.

— Колькі засталася да Дзянісак?

— Кіламетры тры. Праз хвіліну будзем і там, — адказаў Пеця.

Я моўчкі ўзяў у руку партфель і вылез з машыны.

— Вось што, Пеця. Дзякую вам. Едзьце назад, а я прайдуся да Дзянісак.

Я паціснуў яму руку. «Волга» крута развярнула ся і, гайдануўшыся, памчалася па тракту назад... да Бсяяд, Куты, Буды. А я пакрочыў па дарозе наперад да яшчэ нябачных за пагоркам Дзянісак, прыкідаючы, як колісь, ці дайду, ці паспею да заходу сонца.

Мінекі раён.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае спачуванне пісьменніку Васілю Янавенну з выпадку вялікага гора, якое напатнала яго, — смерці БАЦЬКІ.

Міхась СКРЫПКА

Нядаўнім жывеньскім надвечоркам у госці да «Тудэма-сюдэма...» завітаў Міхась Скрыпка, які прадаў (ці, можа, задарма аддаў?) сваю святую (ці мо грэшную?) душу сатыры і гумару. З даволу шчырай гаспадыні ён раскрыў свой тоўсты партфель і дастаў адтуль спісанія дзе размашыстым, а дзе ўборыстым почырнам аркушы...
Так на стала (выбачайце, на старонцы) «Тудэма-сюдэма...» паявіліся гэтыя дасціпныя радкі.

ЗАХМЯЛЕУ

Ён захмялеў ад мёду,
Сяброў з крытычнай пасекі,
І захварэў на моду
Пазтаў-самакласікаў.
Чаго ва ўгоду модзе
Не зробіш посным зборнікам!
Ён на Парнасе згодзен
Служыць ну... хоць бы дворнікам.

КАВАЛЬ

Даўным-даўно гэта было —
Пры тым цары Міколе,
Калі без каваля сяло —
Што без ратая поле.

Сяло наймала каваля,
І з гэтае прычыны,
Каб добрая была ралля,
Пытаюцца мужчыны:

— Паколькі ты ў нас навічок,
Нам, мужыкам, цікава, —
Які з цябе каваль, браток?
Які ты майстар справы?

— Я, мужыкі, вам плуг зраблю,
Якога свет не бачыў.
Сам будзе вам араць зямлю...
Ды пацярпеў няўдачу.

— Не выйшаў плуг, зраблю касу,
Каб брытваю касіла.
Ды і з касы не выйшаў суд,
— Тады зраблю вам шыла.

Не шыла выйшла — гнуты цвік,
— Тады ўжо, мне паверце,
Я вам зраблю адменны пшык...
І кінуў цвік ў вядзерца...

Вядомы жарт мне нагадаў
Празаіка Цярэшку,
Што ў інтэрв'ю роман «пісаў»,
А выдаў гумарэску.

МАНАЛОГ МАСТАКА

Я з галавы да пят мастак
І крыху — літаратар.
Як на бяду, яшчэ й рыбак
(Вядома, што — аматар).

Ярша, напрыклад, падчаплю,
Пішу: «Шчупак паўпуда».
Тады да раніцы не сплю:
«А маляваць як буду!»

Пасля пакут і стомы
Я намалюю сома.

І тут маёй няма віны
І ў тым ні кропелькі маны.
(Дзе мухі ёсць, там ёсць сланы!)
Спакон вякоў
Такі звычай у рыбакоў
І (па сакрэту) ў мастакоў.

Змітрок Апанасавіч Нядбалік збіраўся на міжрэінную нараду-семінара па якасці. Ён ужо быў гатовы ехаць, але машына затрымлівалася, і ад няма чаго рабіць разглядаў сябе ў трумо. Выглядаў ён надзвычай прыгожа. Усё на ім было добра скроена і пашыта.

— Хопіць ужо любавання сабой, — сказала жонка. — Я жанчына і то столькі не кручусь перад люстэркам.

— Дык я ж, жонка, дырэктар фірмы «Люда». Каму, як не мне, апрапаца з густам. Рэклама ў нейкай ступені!

— Імпартных вырабаў...

— Адкуль гэта відаць? Нашыўкі я спароў...

— Ну, ну, — усміхнулася жонка. — Жадаю поспехаў.

— Ты куды? Пачакай. Зараз падыдзе машына. Падвязу.

— Нічога. Датопаю. Бывай... — чмокнула ў шчаку і пайшла.

Машына, аднак, затрымлівалася. Засталася чакань і глядзець на сябе ў люстэрка. А яно і прыемна глядзець: касцюм элегантны. Набыў яго па-знаёмству. Падумаў: але ж і шыюць. Плана ў іх хіба няма?..

Падумаў і пра ўзоры вырабаў свайго камбіната, якія ўчора загадаў адвезці ў Дом культуры на выстаўку. Сам адбіраў кожны касцюм — са Знакам якасці. Але, але...

Даўнякнў званок.

— Нарэшце, — сказаў дырэктар, мяркуючы, што гэта шафёр. — Адчынена, заходзь.

І раптам у люстэрку ўбачыў за сваёй спіной нейкіх тыпаў у масках. У руках іх блішчалі нажы...

— Не пікі...

Дырэктар падняў рукі ўгору, хоць яму ніхто і не загадваў гэта рабіць.

— Бачыце, які касцюмчык, га! — вышчарыўся адзін з рабаўнікоў.

— Фасоністы... — прычмокнуў другі.

— Колькі за такі дадучь на барахолцы? — спытаў, відаць, атаман іх шайкі.

— Дзве «касыя», не менш...

— Чуў, дырэктар? — сказаў атаман. — А тваю прадукцыю, што ідзе на продаж, і за пару «чырвоных» не збудзеш барышніку: Ніхто з кватэрных злодзеяў не хоча пэцкаць рукі аб гарнітуры вырабаў «Люды».

Леанід ПРОКША

ЭЛЕГАНТНЫ КАСЦЮМ

— Д-дык бярыце мой імпартны, — заікачыўся, прапанавань дырэктар.

— Ды ўжо дасі ці не дасі — возьмем.

А як далей будзе? Ты падрываеш работу маёй фірмы — «Шайка-лейка». Адзін гарнітур нам — што кропля ў моры.

— Б-бярыце ў шафе другі, — енкнў дырэктар.

— І гэта нас не задавальняе, — кінуў галавой атаман.

— Трэба з ім кацаць, — сказаў адзін з рабаўнікоў атаману. — Тут дарэмная гаворка, хай яго там паскубуць.

— Згодзен, — сказаў атаман і загадаў: — Здымай касцюм!

Другі раз не трэба было загадваць. Дырэктар хуценька распрануўся.

— А цяпер апранай касцюм «Мадэ-ін-«Люда».

Рабаўнік тым часам выпягнуў з мяшка касцюм і кінуў пад ногі дырэктару, а яго элегантны згроб і сунуў у мяшок.

Упершыню кіраўнік камбіната апрануў

касцюм вырабу свайго прадпрыемства. І як ён змяніўся ў ім: на плячах вырас горб, адна калашына штаноў аказалася шырэйшай, левы рукаў карацейшы. Зірнуўшы на сябе непарокам у люстэрка, дырэктар хуценька адварнуўся.

— Ну, паехалі! — загадаў атаман і папярэдзіў дырэктара: — І не ўздумай па дарозе ўзняць гвалт! Толькі пікнеш...

Два здаравенныя дзецюкі падхані збянтэжанага дырэктара і павялі на вуліцу. Каля пад'езда стаяла «Волга». За рулём сядзеў шафёр дырэктара, але ён і не зварухнуўся, убачыўшы ў люстэрка свайго шэфа на заднім сядзенні.

— Куды вы мяне? — яшчэ больш спалохаўшыся, спытаў дырэктар.

— Туды, куды ты збіраўся, — на семінар, — адказаў атаман і зноў прыгразіў: — Выйдзеш з машыны і топай моўчкі проста ў прэзідыум. Не паслухаешся — пашкадуеш.

На ганку Дома культуры дырэктара чакалі яго памочнікі. Ubачыўшы знаёмую машыну, пайшлі пасустрэч шэфу.

— Дзмітрый Апанасавіч, дзе вы прападаеце? Яны падханілі дырэктара, які, хістаючыся, выйшаў з машыны, і павялі ў Дом культуры. «Волга» хутка адышла. Зірнуўшы скосу ёй услед, дырэктар адважыўся ўрэшце спытаць:

— Куды вы мяне?

— На сёзну. Прэзідыум ужо на месцы. Ваша першае слова.

— Вы што, звар'яцелі? Не бачыце, які на мне касцюм?

— Сапраўды, — агледзеліся супрацоўнікі. — Адкуль ты яго выкапалі?

— Адкуль? Яшчэ пытаеце? Не пазнаеце прадукцыю нашай «Люды»?

І раптам дырэктар пачуў голас сваёй жонкі:

— Міця, уставай. Пара, а то на семінар спознішся...

Дырэктар расплюшчыў вочы: на крэсле вісеў яго элегантны касцюм...

МІКРАГУМАРЭСКІ

Сустрэліся два чалавекі.

— Што ты цяпер робіш? — пытае адзін другога.

— Пішу мемуары.

— Справа добрая. А ты ўжо дайшоў да таго месца, калі я табе называў сто рублёў?

— Як па-вашаму, Міколу можна даверыць тайну?

— Ясна, што можна. Чатыры гады назад яму павялічылі аклад, а жонка і сёння не ведае.

Размаўляюць халасцякі:

— Я куніў кулінарную кнігу, але ёй нельга карыстацца.

— Чаму?

— Кожны рэцэпт пачынаецца са слоў: «Вазьміце чыстую каструлю».

Аб'ява: «Вялікае дзякуй таму, хто ўкраў маю легкавую машыну, — няхай ён цяпер памэнчыцца».

Падслухаў М. СІСКЕВІЧ.

ФРАЗЫ

Іншы раз тое, што не лезе ні ў якія вароты, лёгка ўваходзіць у вушныя шчыліны дасерлівых.

У кожнага сваё: у яго камень на сэрцы, а ў яго — за пазухай.

Акселерацыя: яшчэ матчына малако на вуснах не абсохла, а ўжо патрабуе птушынага.

Камаце, не памыляцца той, хто нічога не робіць? Ён памыляецца ўжо тым, што гультайнічае.

М. МІРАНОВІЧ.

Птушка высонага палёту кепска чуе крытыку энзу.

Кола фартуны без тармазоў часта становіцца махавіком мяшчанства.

Шырыня кругагляду: тры праграмы тэлебачання.

Калі так пойдзе і далей, то з вады будзе лягчэй выйсці сухім, чым чыстым.

Р. РУМКО.

Мал. У. БАРАНОЎСКАГА.

— Яго ніколі не было і не будзе дома, даражэнька...

Паэт-грыбнік.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856.

АТ 01389

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адназначнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО, Рыгор ШЫРМА.